

Kriminalvården

**Kriminalvårdens handbok om särskilda
utslussningsåtgärder
(2012:7)**

Gäller anstalt och frivård

Dokumentinformation

Titel på dokumentet		Handlingstyp
Kriminalvårdens handbok om särskilda utslussningsåtgärder (2012:17)		Handbok
Handbokens giltighetsområde	Handbokens giltighetstid	Handbokens versionsnummer (1.0, 2.0, 3.0 osv.)
Gäller anstalt och frivård	Fr.o.m. 2019-01-01 och ☒ tills vidare ☐ t.o.m.	2.0
Titel på ev. annat styrande dokument som ersätts av handboken	Beslut om handboken	Datum för ev. senaste revidering
Se avsnittet Beslut och revideringar		2019-04-10
Organisatorisk enhet som förvaltar handboken	Chef som ansvarar för förvaltning av handboken	Granskning av handboken
Sektionen för allmän klientjuridik	Sektionschefen	Minst var 12:e månad
Handbokens informationsklass	Verksamhetsprocess	
Öppen	1.6 Framtagande av styrande dokument	

Beslut och revideringar

Beslut om ny handbok				
Beslutsdatum	Beslutsfattare	Beslutets innebörd	Diarienummer	Versionsnummer
2012-09-10	Generaldirektören	Ny handbok träder i kraft	2012-508	1.0

Beslut om revideringar av handboken				
Beslutsdatum	Beslutsfattare	Sammanfattning av revideringar	Diarienummer	Versionsnummer
2018-12-10	Avdelningschefen frivårdsavdelningen	<ul style="list-style-type: none">- Uppdateringar till följd av organisationsförändringar.- Uppdateringar till följd av utvecklad VSP-process- Förtydligande om befintligt krav på nattbemanning vid vårdvistelse (3.2.3)- Förtydligande om beredningsgång vid upphandling utom ramaavtal (3.2.3).- Generösare skrivningar kring frigång (3.1.3-3.1.4).- Ändringar till följd av kontrollerat boende som form av vårdvistelse ersatts av halvvägshusplatser (3.3).- Vissa andra förtydliganden kring halvvägshus/ halvvägshusplatser i syfte att ensa praxis och att underlätta placering i halvvägshus (3.3).- Vissa förtydliganden om utökad frigång för att uppnå större flexibilitet (3.4.1).- Mindre justeringar i avsnitt om samordning och ansvarsfördelning (4.2.1).- Skrivningar om utredning kring neuropsykiatriska funktionshinder och ADHD-medicinering (4.4.1-4.4.3).- Förtydligande angående samtycke från vårdnadshavare som inte bor tillsammans med barnet och klienten (vid utökad frigång) (4.8.2).	2018-14633	2.0

Beslut om revideringar av handboken				
Beslutsdatum	Beslutsfattare	Sammanfattning av revideringar	Diarienummer	Versionsnummer
2019-04-10	Chefen för rättsenheten	Uppdatering beslutad av CR att träda ikraft 10 april 2019. Uppdateringen avser revideringar med anledning av ny strafftidslag i avsnitt 7.3 Misskötsamhet, 7.4.1 Följder av misskötsamhet samt avsnitt 7.5.4. Avbrott i verkställigheten.		
2019-05-29	Chefen för rättsenheten	- Uppdatering beslutad av CR att träda i kraft 10 juni 2019. Uppdateringen avser revideringar avseende längden för utslussningsåtgärderna halvvägshus och utökad frigång samt förtydliganden i avsnitt 7.3 Misskötsamhet och 7.4. Utredning av misstänkt misskötsamhet.		
2019-09-17	Direktören för frivård, häkte och anstalt	- Uppdatering beslutad att träda i kraft den 1 oktober 2019. Uppdateringen till följd av ändrad arbetsordning avseende beslutsbehörighet samt omskrivning av avsnitt 3.3. rörande vistelse i halvvägshus och mindre språkliga justeringar.		
2020-02-25	Direktören för frivård, häkte och anstalt	- Uppdatering beslutad att träda i kraft omgående. Uppdateringen sker i linje med uppdraget att säkerställa ökade flöden i särskilda utslussningsåtgärder. Därutöver har mindre språkliga justeringar skett.		

Innehåll

1	Inledning	9
1.1	Om Kriminalvårdens handböcker	9
1.2	Handbokens syfte och målgrupp	10
1.3	Förkortningar	10
2	Allmänt	11
2.1	Lagtexten.....	11
2.2	Bakgrund	11
2.3	Handbokens disposition	11
2.4	Begrepp som används.....	12
3	Kort om de särskilda utslussningsåtgärderna.....	13
3.1	Frigång.....	13
3.1.1	Lagtexten m.m.....	13
3.1.2	Allmänt	13
3.1.3	Arbetsmarknadsbehov.....	13
3.1.4	Behandlingsbehov.....	14
3.1.5	Studiebehov	14
3.1.6	Ordnad social situation.....	14
3.1.7	Insatser till följd av dom på skyddstillsyn	15
3.2	Vårdvistelse.....	15
3.2.1	Lagtexten m.m.....	15
3.2.2	Allmänt	15
3.2.3	Val av vårdgivare m.m.....	16
3.2.4	Behandlingsinsatser m.m.....	17
3.2.5	Uppgifter i dom om vårdbehov	17
3.2.6	Samverkan med socialtjänsten	18
3.3	Vistelse i halvvägshus.....	18
3.3.1	Lagtexten m.m.....	18
3.3.2	Allmänt	19
3.4	Utökad frigång.....	20
3.4.1	Lagtexten m.m.....	20
3.4.2	Allmänt	20
3.4.3	Krav i föreskrift.....	21
4	Förutsättningar	23
4.1	Allmänt	23
4.2	Utredning av utslussningsåtgärd.....	23

4.2.1	Samordning och ansvarsfördelning.....	23
4.2.2	Beslutsordning	24
4.2.3	Information till den intagne.....	24
4.2.4	Inriktning på planeringen	24
4.2.5	Utredningens utformning	25
4.3	Kvalifikationstid (minimitid).....	25
4.4	Risk- och behovsbedömning	26
4.4.1	Allmänt	26
4.4.2	Riskbedömning.....	26
4.4.3	Behovsbedömning	30
4.5	Bristande förutsättningar	31
4.6	Utslussningsperiodens längd	31
4.6.1	Allmänt	31
4.6.2	Frigång.....	31
4.6.3	Vårdvistelse	32
4.6.4	Vistelse i halvvägshus och utökad frigång	33
4.6.5	Långa utslussningsperioder och kombinationer.....	33
4.7	Utredningens innehåll.....	34
4.7.1	Allmänt	34
4.7.2	Frigång.....	35
4.7.3	Vårdvistelse	35
4.7.4	Vistelse i halvvägshus	35
4.7.5	Utökad frigång.....	36
4.8	Vistelsemiljön.....	36
4.8.1	Allmänt	36
4.8.2	Besök i vistelsemiljön.....	36
4.8.3	Minderåriga barn.....	38
4.8.4	Kontaktpersoner m.m.	38
4.9	Ekonomi.....	39
4.9.1	Utredning om ekonomiska förhållanden.....	39
4.9.2	Socialförsäkringsförmåner	40
4.9.3	Tillgångar på konton i anstalt.....	40
4.9.4	Bidrag med allmänna medel	40
4.9.5	Frigång.....	43
4.9.6	Vårdvistelse	44
4.9.7	Halvvägshus	46
4.9.8	Utökad frigång.....	47
4.9.9	Skada på utrustning m.m.	49
4.10	Prövning och påbörjande av utslussningsåtgärd.....	50
4.10.1	Underrättelse om utredning och underlag för prövning.....	50

4.10.2	Beslut om särskild utslussningsåtgärd.....	51
4.10.3	Underrättelse om beslut om annan information	52
4.10.4	Vid beviljad utslussningsåtgärd	53
4.11	Uppehåll i utslussningsåtgärd	54
5	Sysselsättning under utslussningsåtgärd	55
5.1	Allmänt	55
5.2	Lämplig sysselsättning.....	55
5.2.1	Allmänt	55
5.2.2	Sysselsättning under vårdvistelse	56
5.2.3	Sysselsättning under frigång, vistelse i halvvägshus och utökad frigång.....	56
5.3	Omfattning	58
6	Kontroll	60
6.1	Allmänt	60
6.2	Meddelande av villkor och föreskrift	60
6.2.1	Allmänt	60
6.2.2	Villkor	61
6.2.3	Villkor som regelmässigt bör meddelas.....	61
6.2.4	Villkor som bör meddelas efter individuell utformning	62
6.2.5	Vårdvistelse	62
6.2.6	Vistelse i halvvägshus och utökad frigång	64
6.3	Upphävande, ändring eller meddelande av nya villkor	65
6.3.1	Allmänt	65
6.3.2	Vistelse i halvvägshus	65
6.3.3	Utökad frigång.....	65
6.4	Kontrollåtgärder	66
6.4.1	Allmänt	66
6.4.2	Frigång.....	67
6.4.3	Vårdvistelse	67
6.4.4	Vistelse i halvvägshus	70
6.4.5	Utökad frigång.....	74
6.4.6	Vistelse utomlands.....	79
7	Upphävande av utslussningsåtgärd	80
7.1	Allmänt	80
7.2	Bristande förutsättningar	80
7.3	Misskötsamhet	81
7.4	Utredning av misstänkt misskötsamhet.....	81
7.4.1	Följder av misskötsamhet	81

7.4.2	Utredningen	82
7.5	Upphävande av utslussningsåtgärd	83
7.5.1	Prövningen	83
7.5.2	Beslutsordningen	83
7.5.3	Fortsatt verkställighet i anstalt	85
7.5.4	Avbrott i verkställigheten	85
7.5.5	Ekonomi m.m.	85

1 Inledning

1.1 Om Kriminalvårdens handböcker

Kriminalvårdens handböcker utgör sammanställningar av t.ex. lagar, förordningar, föreskrifter, allmänna råd, förarbeten och praxis i syfte att underlätta tillämpningen inom ett visst område. I handböckerna kan även finnas handlingsregler och rutinbeskrivningar som är bindande för Kriminalvårdens personal (se Kriminalvårdens arbetsordning).

Det är viktigt att komma ihåg att handboken i sig inte har författningsstatus. Lag, förordning och föreskrift är de författningar som är bindande i förhållande till den intagne. Handboken är tänkt att vara till hjälp och stöd i det dagliga arbetet för den som arbetar med frågor om särskilda utslussningsåtgärder. Hänvisa aldrig i ett beslut till vad som anges i handboken. Hänvisa istället till den eller de relevanta författningarna.

Det är inte säkert att all författningstext är återgiven i en handbok. Ofta är det säkrast att parallellt med handboken läsa själva författningen, t.ex. FäL eller FARK Fängelse.

De allmänna råd till lag eller förordning som handboken hänvisar till finns i FARK.

Inom Kriminalvården finns flera handböcker som handlar om tillämpningen av fängelselagstiftningen. Vissa frågor av mer säkerhetsrelaterad karaktär hanteras också i Säkerhetshandboken. När det gäller intagnas ekonomi hänvisas även till Ekonomihandbokens avsnitt om detta.

I handboken behandlas endast översiktligt frågor om hur förvaltningslagens regler om ärendehandläggning är tillämplig vid handläggning av ärenden om särskilda utslussningsåtgärder. När det gäller mer ingående frågor om förvaltningslagen och ärendehandläggning hänvisas istället till Handbok i förvaltningsrätt för Kriminalvården. I handboken behandlas i princip inte sekretessfrågor. När det gäller sådana frågor hänvisas istället till Handbok i sekretessfrågor inom Kriminalvården.

Rättsenheten vid huvudkontoret tar gärna emot synpunkter på handbokens innehåll och ansvarar för att handboken hålls uppdaterad.

1.2 Handbokens syfte och målgrupp

Handboken är tänkt att vara till hjälp och stöd i det dagliga arbetet för den som arbetar med frågor om särskilda utslussningsåtgärder.

1.3 Förkortningar

Ao	Arbetsordningen
ASI	Addiction Severity Index
ADAD	Adolescent Drug Abuse Diagnosis
BrB	Brottsbalken
FARK	Föreskrifter och allmänna råd för Kriminalvården
FäF	Fängelseförordningen (2010:2010)
FäL	Fängelselagen (2010:610)
IÖV	Intensivövervakning med elektronisk kontroll
KVR	Kriminalvårdsregistret
SFB	Socialförsäkringsbalken (2010:110)
StidL	Lag (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.
SoF	Socialtjänstförordningen (2001:937)
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)

2 Allmänt

2.1 Lagtexten

Av 11 kap. 1 FäL framgår:

En intagen får, för att minska risken att han eller hon återfaller i brott eller för att på annat sätt underlätta anpassningen i samhället, beviljas tillstånd till vistelse utanför anstalt genom följande utslussningsåtgärder:

1. frigång,
2. vårdvistelse,
3. vistelse i halvvägshus, och
4. utökad frigång.

Vistelse utanför anstalt enligt första stycket 2-4 ska planeras så att den kan pågå fram till tidpunkten för villkorlig frigivning

2.2 Bakgrund

I syfte att öka den intagnes förutsättningar att leva ett liv utan kriminalitet och droger beslutade riksdagen om ändrade regler om utslussning från och med år 2007. Ändringarna innebar bl.a. fortsatt arbete med att strukturera och förbättra frigivningsförberedelserna så att fler får möjlighet till någon form av placering eller aktivitet utanför anstalten. Som ett led i en mer individualiserad verkställighetslagstiftning infördes fler olika utslussningsalternativ, anpassade till intagnas olika förutsättningar och behov. Regeringen bedömde även att tiden som utslussningen kan pågå borde kunna utökas. Genom utökade möjligheter till utslussning kan den intagne, med stöd från Kriminalvården, andra myndigheter och frivilligorganisationer, successivt anpassa sig till livet utanför anstalt och ta itu med sin sociala situation t.ex. vad gäller arbete, bostad och eventuell behandling. Regeringen konstaterade att utökade möjligheter till en noga planerad successiv utslussning under kontrollerade former inte bara gynnar den intagne och dennes närstående, utan även samhället i stort.

Regeringen konstaterade vidare att en utslussningsåtgärd måste uppfattas som en trovärdig form av verkställighet av fängelsestraff. Det är viktigt att fängelsestraffet inte urholkas. Utslussningsåtgärderna bör därför omgärdas av ett system med noggrann planering och kontroll från Kriminalvårdens sida. Andra viktiga aspekter på en vistelse utanför anstalt är samhällsskydds- och säkerhetsaspekten, liksom brottsofferperspektivet. Varje tillstånd till en utslussningsåtgärd ska därför föregås av en utredning av den intagnes förutsättningar att klara en vistelse utanför anstalt.

Bestämmelserna om särskilda utslussningsåtgärder har i huvudsak förblivit oförändrade genom FäL.

2.3 Handbokens disposition

Handboken följer i stort sett samma disposition som 11 kap. FARK Fängelse. Följande områden behandlas.

- Allmänt om de särskilda utslussningsåtgärderna (kap. 3)
- Förutsättningar (kap. 4)
- Sysselsättning under utslussningsåtgärd (kap. 5)
- Kontroll (kap. 6)
- Upphävande av utslussningsåtgärd (kap. 7)

2.4 Begrepp som används

I handboken används begreppen barn, närstående, brottsoffer, droger och prov för drogkontroll. Begreppen används med samma innebörd som i FARK Fängelse (se 1 kap. 3-7 §§ med tillhörande allmänna råd i FARK Fängelse).

I handboken används vidare begreppet behandlingsprogram. Med detta avses det som i fängeslagen benämns brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet.

3 Kort om de särskilda utslussningsåtgärderna

I detta kapitel redogörs kort för de olika utslussningsåtgärdernas innebörd, målgrupper och allmänna formkrav.

3.1 Frigång

3.1.1 Lagtexten m.m.

Av 11 kap. 2 § FäL framgår:

Frigång innebär att en intagen under dagtid utanför anstalt utför arbete, får behandling eller deltar i särskilt anordnad verksamhet.

Frigång får beviljas en intagen som har behov av introduktion i arbetslivet eller i annan verksamhet som kan främja en stabil tillvaro efter frigivningen, om det inte finns någon beaktansvärd risk för att han eller hon kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Frigång syftar till att en intagen ska ha arbete eller annan ordnad sysselsättning vid frigivningen. Vid prövningen av om en intagen ska beviljas frigång bör det särskilt beaktas om den intagne behöver inskolning i arbetslivet eller om frigång kan antas väsentligt förbättra den intagnes möjlighet att försörja sig efter frigivningen.

Frigång kan bl.a. beviljas en intagen som behöver återinskolnas i ett tidigare arbete efter ett (längre) fängelsestraff eller om en intagen behöver omskolning, arbetsträning eller praktik för att komma in på arbetsmarknaden, eller för att börja arbeta inom ett nytt område eller driva egen näringsverksamhet.

Frigång kan också beviljas för deltagande i grundläggande utbildning, yrkesutbildning eller högskolestudier. Frigång kan även beviljas om en intagens behov av missbruksbehandling eller annan behandling enligt verkställighetsplanen (VSP) kan tillgodoses bättre genom frigång än genom behandling i anstalt.

3.1.2 Allmänt

Frigång innebär att den intagne varje dag eller vid vissa tillfällen (sk. partiell frigång) lämnar anstalten under dagtid för att utföra arbete, få behandling eller delta i särskilt anordnad verksamhet. Den intagne har, till skillnad från vad som gäller vid utökad frigång, sin nattvila i anstalten.

3.1.3 Arbetsmarknadsbehov

Exempel på åtgärder som kan rymmas inom frigång är de olika åtgärdsprogram som erbjuds genom Arbetsförmedlingen. Bedömer Arbetsförmedlingen att en intagen är i stort behov av ett särskilt åtgärdsprogram för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden och det är möjligt att påbörja insatsen före frigivningen bör detta vägas in i prövningen av frigång.

Frigång kan i vissa fall beviljas en intagen för att driva egen näringsverksamhet. Det kan handla om att starta upp en ny näringsverksamhet eller etablera en tidigare verksamhet som t.ex. småföretagare.

3.1.4 Behandlingsbehov

Intagna med missbruksproblem och då främst narkotika, bör särskilt uppmärksammas då de oftast har det största behovet av att anpassa sig socialt och i högre utsträckning än andra saknar sysselsättning. Frigång kan exempelvis beviljas missbrukare som är föremål för behandlingsinsatser inom öppenvården. För narkotikamissbrukare bör frigång till arbete eller utbildning i många fall kombineras med direkta behandlingsåtgärder som exempelvis kontakt med narkomanvårdsenhet, beroendemottagning eller deltagande i frivårdens behandlingsprogram. Frigång kan också medges för deltagande i behandlingsprogram (programverksamhet) vid frivården.

3.1.5 Studiebehov

Innan frigång för studier utanför anstalten medges ska möjligheten att bedriva studierna inom anstalten beaktas. Det finns även möjlighet att medge frigång för studier utanför anstalten även om studierna kan bedrivas i anstalten. Så kan exempelvis vara fallet om den intagne planerar att fortsätta studierna efter den villkorliga frigivningen och den intagnes frigivningssituation främjas genom att studierna bedrivs hos en annan studieanordnare eller upplägget med studier vid anstaltens Lärcentrum annars kan skapa ett avbrott i studieplanen i samband med frigivningen. Frigång för högskolestudier bör kunna medges om dessa förbättrar den intagnes förutsättningar på arbetsmarknaden.

3.1.6 Ordnad social situation

En intagen med ordnad social situation, som är eller under längre perioder har varit etablerad på arbetsmarknaden och har bred arbetslivserfarenhet och vars personliga förhållanden i övrigt inte är belastande, tillhör i allmänhet inte målgruppen för frigång.

En socialt anpassad intagen som är etablerad i förvärvslivet bör dock kunna komma ifråga för frigång om han eller hon efter straffverkställigheten t.ex. till följd av sitt brott måste börja arbeta inom ett helt nytt yrkesområde som han eller hon saknar tidigare erfarenhet av och tillträdet till arbetet eller en arbetsmarknadsåtgärd inte kan vänta till efter frigivningen.

Frigång bör även kunna beviljas en intagen med ordnad social situation som varit frånvarande en längre tid (flera år) från arbetslivet om behovet inte kan tillgodoses genom utökad frigång eller placering i halvvägshus. Detta kan t.ex. vara fallet då riskerna inte medger utökad frigång eller då det saknas plats i halvvägshus. Frigång bör normalt inte beviljas för att exempelvis ge en intagen med ordnad social situation möjlighet att fortsätta driva egen näringsverksamhet. Har den aktuella brottsligheten begåtts i samband med tilltänkt eller liknande sysselsättning kan detta i vissa fall innebära en risk för fortsatt brottslig verksamhet som bör ingå i bedömningen.

3.1.7 Insatser till följd av dom på skyddstillsyn

Om en intagen står under övervakning till följd av skyddstillsyn samtidigt som fängelse avtjänas, bör hänsyn tas till frivårdens planering vid bedömning av frigångsbehovet.

3.2 Vårdvistelse

3.2.1 Lagtexten m.m.

Av 11 kap. 3 § FäL framgår:

Vårdvistelse innebär att en intagen är placerad i ett sådant hem som avses i 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Vårdvistelse får beviljas en intagen som har behov av vård eller behandling mot missbruk av beroendeframkallande medel eller mot något annat särskilt förhållande som kan antas ha samband med hans eller han eller hennes brottslighet, om det inte finns någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Vid prövningen av om en intagen ska beviljas vårdvistelse bör det särskilt beaktas om den intagne har behov av vård eller behandling för t.ex.,

- drogmissbruk,
- spelberoende,
- våldsbenägenhet,
- sexualbrottsrelaterat beteende,
- kriminellt beteende,
- psykiatrisk problematik, eller
- funktionsnedsättning.

3.2.2 Allmänt

En vårdvistelse innebär att en intagen som är i behov av vård eller behandling för missbruk eller annat särskilt förhållande som är kopplat till dennes brottslighet placeras utanför anstalten i särskilt upphandlade hem.

När det gäller vårdvistelse med anledning av funktionsnedsättning avses exempelvis begåvningsmässig eller neuropsykiatrisk nedsättning hos den intagne.

Med hem som avses i 6 kap. 1 § SoL menas antingen hem för vård och boende (HVB) eller familjehem. Dessa begrepp är definierade i socialtjänstförordningen (SoF).

Av 3 kap. 1 § 1 st SoF framgår:

Med hem för vård eller boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende. Om ett sådant hem drivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ krävs dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt.

För att bedriva HVB-verksamhet behövs tillstånd från Socialstyrelsen.

Av 3 kap. 2 § SoF framgår:

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot [...] vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

Placering i familjehem sker via organiserad familjehemsvård. I familjehemmet deltar den intagne i familjens dagliga sysslor och placeringen kombineras alltid med någon form av behandlingsinsats utanför hushållet inom öppenvården eller annan behandling som rymms inom den avtalade vårdavgiften.

Familjevården är indelad i tre kategorier utifrån den intagnes behandlingsbehov men enbart kategori 2 och 3 är aktuellt för vårdvistelse:

- Kategori 1 innehåller inga särskilda behandlingsinsatser (endast aktuellt för utslussningsåtgärden vistelse i halvvägshus med placering i enskilt boende).
- Kategori 2 har behandlingsinsatser i form av behandlingsprogram eller samtal med terapeut eller psykolog.
- Kategori 3 har, utöver de insatser som gäller för kategori 2, medicinsk behandlingskompetens knutet till sig.

3.2.3 Val av vårdgivare m.m.

Huvudregeln är att placering ska ske hos vårdgivare som har ramavtal med Kriminalvården. En utgångspunkt för att bevilja vårdvistelse bör vara att den intagne kan antas fullfölja hela den planerade behandlingen. Vårdinnehållet ska motsvara den intagnes behov av vård, behandling eller andra insatser. Om det finns likvärdiga alternativ ska det billigaste alternativet väljas, om inte t.ex. avstånd eller barns behov av kontakt med sin förälder motiverar ett dyrare alternativ. Vårdgivaren ska kunna sköta den kontroll som kan komma att krävas och det innebär bland annat att vårdgivaren ska ha nattbemanning. Det ska även gå att utöva kontroll med elektroniska hjälpmedel om det är aktuellt. Om vårdgivaren vid placering utom ramavtal saknar nattbemanning kan kontrollen, om riskbedömningen medger det, i vissa fall ersättas med elektronisk övervakning. Se mer om riskbedömningar i avsnitt 4.4.2.

Behovet av behandling är det primära för den intagne som ska slussas ut genom vårdvistelse. För en intagen som inte behöver institutionsvård utan annan form av behandling med större behov av stöd, eftervård och social träning kan alternativen placering i familjehem (kategori två eller tre) eller arbetskooperativ vara de mest lämpliga. En familjehemsvistelse syftar bland annat till att den intagne ska bli delaktig i familjegemenskapen, att bygga positiva sociala relationer och att öva sig i att ta ansvar för att på så sätt förbereda sig för ett liv i frihet. Familjehemsvistelse kan vid behov kombineras med elektronisk övervakning, externa behandlingsinsatser eller behandlingsprogram i frivården.

Ett arbetskooperativ producerar varor och tjänster. Den dömde kan frivilligt stanna kvar i kooperativet efter att Kriminalvårdens och socialtjänstens betalningsansvar upphört så länge som han eller hon följer reglerna i kooperativet.

För klienter som genomgått behandling på anstalt eller som inte har något uttalat behandlingsbehov ska utslussåtgärden vistelse i halvvägshus med eller utan tilläggstjänst övervägas istället för vårdvistelse. Alternativt kan utökad frigång i kombination med öppenvårdsbehandling komma i fråga.

På Krimnet finns information om utbudet av upphandlad vård och behandling, allmänna och specifika krav på vårdgivare samt vilandeförklaringar och uppsagda ramavtal. Enligt Ao är det kriminalvårdschefen som beslutar om placeringar utanför ramavtal efter samråd med anstalts- och häktesdirektören eller den som denne delegerat frågan till. Innan upphandling utanför ramavtal påbörjas ska kriminalvårdschefen anmäla ärendet till Frivårdsavdelningen som bereder ärendet. För dessa ärenden finns en särskild blankett som anstalten ska använda. Upphandling utanför ramavtalet bör ske endast om det finns särskilda skäl, t.ex. om vårdbehovet inte kan tillgodoses av de vårdgivare med vilka ramavtal tecknats.

Intagna som är dömda för sexualbrott eller relationsvåld bör företrädesvis placeras hos vårdgivare eller familjehem där personal eller familjehemsvårdar genomgått Kriminalvårdens introduktionsutbildning om sexualbrott respektive relationsbrott. De vårdgivare med ramavtal som är sökbara för dessa målgrupper i KVR och på Krimnet har personal som genomgått denna utbildning.

En kvalitetskontroll av tilltänkt vårdgivare bör alltid göras om inte förhållandena är väl kända. Att detta görs är särskilt viktigt vid upphandling utanför ramavtal. Upplysningar bör hämtas in från Inspektionen för vård och omsorg (IVO), socialtjänsten, säkerhetsorganisationen och andra verksamhetsställen som har anlitat vårdgivaren. Även ramavtalsansvarig handläggare på frivårdsavdelningen kan lämna upplysningar.

3.2.4 Behandlingsinsatser m.m.

Av allmänna råd till 11 kap. 3 § 2 st FäL framgår:

Den intagne bör ha genomfört någon form av brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet i anstalt eller på annat sätt visat att han eller hon är redo för att bearbeta sin problematik på det sätt som kommer att krävas under vårdvistelsen.

VSP-utredningen ska normalt ligga till grund för att bedöma den intagnes problembild och vårdbehov. Utifrån de behov som identifierats planeras insatser för hela verkställigheten.

Intagna med behov av behandlingsinsats med missbruks- och beroendeproblematik bör om det är lämpligt ges möjlighet till vårdvistelseplacering.

För intagna som genomgått längre behandlingsprogram på anstalt och som är i behov av eftervårdande insatser kan, beroende på behovet av stödinsats, vistelse i halvvägshus med tilläggstjänst eller utökad frigång med öppenvårdsinsatser vara ett alternativ till vårdvistelse.

3.2.5 Uppgifter i dom om vårdbehov

Om det framgår av domen att den intagne har ett vårdbehov som kan tillgodoses inom ramen för vårdvistelse är detta skäl för att utreda vårdvistelse. Om domstolen i samband

med domen förkastat ett förslag till skyddstillsyn med särskild behandlingsplan (s.k. kontraktsvård) bör Kriminalvården normalt inte initiera en vårdvistelse med samma vårdinnehåll i nära anslutning till domen. Men domstolens skäl är förstås av stor betydelse. Om förslaget till kontraktsvård enbart av formella skäl inte kunnat antas, utan att vårdinnehållet i sig förkastats av domstolen, kan det ändå finnas skäl att påbörja en vårdvistelse i ett tidigt skede av verkställigheten. Det kan t.ex. handla om att det saknades en ansvarsförbindelse från socialtjänsten eller att behandlingsplanen var ofullständig.

3.2.6 Samverkan med socialtjänsten

Den anstalt som utreder vårdvistelsen ansvarar för att samverka med frivården och socialtjänsten i syfte att ta fram en gemensam vårdplan för den intagne. Frivården har i denna del ansvar för att samordna arbetet då man vet hur socialtjänsten är organiserad på den intagnes hemort. Samverkan bör inledas i ett tidigt skede då socialtjänsten kan ha en pågående planering för den intagne och för att få en samsyn kring vilka behandlingsalternativ som är möjliga och lämpliga.

Om vården planeras pågå efter den villkorliga frigivningen övergår kostnadsansvaret till den intagnes hemkommun. I dessa fall inhämtas en skriftlig ansvarsförbindelse om kostnadsansvaret från socialtjänsten innan vårdvistelsen beviljas. Anstalten bör beakta att det kan ta ett antal veckor för socialtjänsten att meddela beslut om ansvarsförbindelse. Det finns kommuner som inte beviljar ansvarsförbindelse för institutionsvård. I dessa fall kan anstalten utreda om en tillräcklig del av behandlingen kan slutföras innan villkorlig frigivning och i samråd med vårdgivaren och socialtjänsten planera för en eventuell fortsättning i öppenvård eller inom frivården. Det förekommer även att kommuner vill ompröva vården och därför beviljar ansvarsförbindelse för en begränsad tid, t.ex. för en månad i taget. En sådan beslutsordning kan accepteras om vården, när det finns ett fortsatt vårdbehov efter att kommunens kostnadsansvar upphört, kan tillgodoses i öppenvård eller i frivården.

3.3 Vistelse i halvvägshus

3.3.1 Lagtexten m.m.

Av 11 kap. 4 § FäL framgår:

Vistelse i halvvägshus innebär att en intagen är placerad i ett av Kriminalvården kontrollerat hem som är anpassat för att ge intagna särskilt stöd och tillsyn.

Vistelse i halvvägshus får beviljas en intagen som har behov av särskilt stöd eller tillsyn om:

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att han eller hon kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig, och
3. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Vid prövningen av om en intagen behöver det särskilda stöd och den tillsyn som kan beredas i halvvägshus bör det särskilt beaktas om den intagne saknar bostad eller om han eller hon ur riskhänseende eller av personliga skäl behöver mer stöd än vad som kan erbjudas vid utökad frigång.

Av 11 kap. 10 § FäL framgår:

Kriminalvården får anlita ett bolag, en förening, en samfällighet eller en stiftelse för verksamhet med halvvägshus.

3.3.2 Allmänt

En vistelse i ett halvvägshus innebär att en intagen, under eget ansvar, vistas i en miljö som är öppnare än den som finns i en öppen anstalt men samtidigt får del av det stöd och den hjälp som Kriminalvården och andra myndigheter kan erbjuda. En skillnad mot vårdvistelse är att det för vistelse i halvvägshus inte krävs något påtagligt vård- eller behandlingsbehov. Halvvägshus kan alltså användas för klienter som har ett särskilt stödbehov under en utslussningsåtgärd men där detta behov inte är så omfattande att vårdvistelse borde övervägas istället. Placering i halvvägshus kan i vissa fall vara tänkbart för en intagen som inte bör beviljas utökad frigång p.g.a. för höga risker, särskilt om boendet har personal för stöd och kontroll i tjänst dygnet runt. Halvvägshus kan även bli aktuellt för det fall att den intagne saknar bostad eller att bostaden av något skäl inte kan godkännas av Kriminalvården, till exempel med hänsyn till brottsofferperspektivet.

Vistelsen i halvvägshus kan förläggas till ett boende som drivs i Kriminalvårdens egen regi eller där Kriminalvården abonnerar platserna enligt ramavtal eller till gruppboende/stödboende eller enskilt hem, där Kriminalvården upphandlar enskilda platser. Boenden där Kriminalvården abonnerar platserna finns för närvarande i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utanför storstadsregionerna finns ramavtal med ett antal gruppboenden, stödboenden och enskilda hem.

Ett boende som drivs i Kriminalvårdens regi eller där Kriminalvården abonnerar på platserna är bemannat dygnet runt. Personalen på boendet utövar tillsyn och kontrollerar att den intagne följer villkoren för vistelsen samt ger visst socialkurativt stöd. Personalen kan även vidta åtgärder för att upprätthålla ordning och säkerhet, t.ex. när det gäller besök, personliga tillhörigheter och drogkontroll. Den intagne deltar i sysselsättning, undervisning eller utbildning, får behandling eller deltar i särskilt anordnad verksamhet utanför halvvägshuset på dagtid. Under kvällar och helger erbjuds gemensamma aktiviteter och fritidssysselsättning tillsammans med personal.

På gruppboenden/stödboenden där Kriminalvården upphandlar platserna kan placeringen kompletteras med tilläggstjänster i form av aktiva stöd- och behandlingsinsatser under dagtid.

Placering i enskilt boende kan bestå av en plats i familj eller plats i rum/byggnad i anslutning till familj/hyresvärd. För att kunna upprätthålla en godtagbar nivå av kontroll ska placering i enskilt boende i normalfallet förenas med villkor om elektronisk övervakning. Den placerade får besök av företrädare för det enskilda boendet minst en

gång per dygn. Företrädaren är kontaktperson till Kriminalvården och fungerar både som stöd och utövar tillsyn över den placerade bl.a. genom att utföra drogkontroll. Den placerade kan ha självhushållning, egna fritidsaktiviteter och sysselsättning utanför boendet. Han eller hon kan även få del av den stöd och den hjälp som Kriminalvården, andra myndigheter och boendets kontaktperson kan erbjuda.

Placerade i halvvägshus ska oberoende av typ av boende ha lämplig sysselsättning som bör vara förlagd minst 20 timmar per vecka utanför hemmet. Den kan vara arbete, arbetsträning, studier eller särskilt anordnad sysselsättning samt exempelvis besök på AA/NA-möten. Sysselsättning i egen eller närståendes näringsverksamhet kan förekomma om en tillfredställande kontroll kan upprätthållas (se även under frigång).

Vistelse i halvvägshus kan vid behov förenas med villkor om elektronisk övervakning, öppenvård och behandlingsprogram i frivården.

Information om de olika halvvägshusalternativen finns på Krimnet.

3.4 Utökad frigång

3.4.1 Lagtexten m.m.

Av 11 kap. 5 § 1 st FäL framgår:

Utökad frigång innebär att en intagen under kontrollerade former avtjänar fängelsestraffet i sin bostad.

Utökad frigång får beviljas om:

1. minst halva strafftiden, dock minst tre månader har avtjänats,
2. det inte finns någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköta sig,
3. han eller hon har tillgång till bostad, och
4. han eller hon utför arbete, får behandling eller deltar i utbildning eller särskilt anordnad verksamhet.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Utökad frigång kan t.ex. beviljas en intagen som inte har sådana behov som endast kan tillgodoses genom en vårdvistelse eller en vistelse i halvvägshus.

3.4.2 Allmänt

Utökad frigång innebär att den intagne under dagtid utför arbete, får behandling eller deltar i särskilt anordnad verksamhet. Den intagne har, till skillnad från vad som gäller vid frigång, sin nattvila i sin bostad. Den intagne kontrolleras med hjälp av sk. fotboja.

I vissa fall kan utökad frigång medges även då det finns ett visst vård- och behandlingsbehov. En förutsättning är då att riskhanterande åtgärder såsom t.ex. villkor om öppenvårdsbehandling eller tätare drogkontroller kan vidtas. Om verkställighetsplanen visar på ett påtagligt vård- och behandlingsbehov bör Kriminalvården försöka motivera den intagne till att ta del av åtgärder mot detta under anstaltstiden såsom exempelvis

läkemedelsassisterad behandling eller behandlingsprogram. Inriktningen på utslussningsplaneringen bör då istället vara vårdvistelse (eller eventuellt frigång för behandling). En alternativ planering kan vara frigång till behandling eller vistelse i halvvägshus som kombineras med behandling. Det kan vara ett alternativ t.ex. när en kommun anvisar öppenvårdsbehandling för en missbrukare men inte beviljar ansvarsförbindelse.

3.4.3 Krav i föreskrift

I 11 kap. 4-6 §§ FARK Fängelse finns krav, som utöver vad som framgår av lagtexten, måste vara uppfyllda för att utökad frigång ska kunna beviljas.

11 kap. 4 § FARK Fängelse:

Den intagnes bostad ska vara utformad så att kontroll med elektroniska hjälpmedel är möjlig. Den ska vara utformad för permanent boende samt i övrigt vara lämplig för den fortsatta verkställigheten.

11 kap. 5 § FARK Fängelse:

En person som den intagne delar bostad med ska tillfrågas om han eller hon samtycker till att fängelsestraffet avtjänas i bostaden. Om sådant samtycke inte lämnas får fängelsestraffet inte avtjänas i den bostaden.

Om den intagne delar bostad med ett brottsoffer får fängelsestraffet inte avtjänas i den bostaden, om det inte finns synnerliga skäl.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Om den som den intagne delar bostad med är ett barn ankommer det enligt reglerna i föräldrabalken på den eller de som är vårdnadshavare att ta ställning till om samtycke ska lämnas till att fängelsestraffet avtjänas i bostaden.

11 kap. 6 § FARK Fängelse:

Om den utökade frigången kan antas inverka menligt på barn som den intagne delar bostad med får den inte beviljas.

Det allmänna rådet syftar på reglerna i 6 kap 11-13 §§ föräldrabalken om att föräldrar vid gemensam vårdnad som huvudregel tillsammans bestämmer i frågor som rör barnet.

Om det finns barn i hushållet ska utredningsansvarig under utredningen, som en del i riskbedömningen, även belysa hur åtgärden kan komma att upplevas ur ett barnperspektiv (barnkonsekvensanalys, se Kriminalvårdens handbok för arbetet med barnperspektivet (2016:4). Se mer om riskbedömningen i avsnitt 4.4.2. Vid tveksamhet om den utökade frigångens inverkan på barn i bostaden kan det vara motiverat att samråda med socialtjänsten.

Bestämmelsen om brottsoffer tar sikte på brottsoffret i domen som den intagne nu avtjänar straff enligt. Bakgrunden till regeln är att brottsoffrets intresse av frihet och trygghet måste anses väga tyngre än den intagnes önskemål i boendefrågan. Detta gäller normalt även om

brottsoffret samtyckt till åtgärden. För att bedöma om det finns synnerliga skäl ska alltid en helhetsbedömning göras där följande omständigheter bör beaktas:

- Ifall den intagne har varit på fri fot före verkställigheten och lång tid gått mellan dom och verkställighet utan att den intagne återfallit i brott.
- Ifall den intagne har genomgått behandlingsprogram eller annan behandling i anstalten och utfallet av detta.
- Ifall den intagne har en ansvarsfull inställning till brottet.
- Ifall de strukturerade utredningshjälpmedel som Kriminalvården har att tillgå för partnervåld eller sexualbrott visar att risken för återfall i brott bedöms som låg och det inte heller finns någon beaktansvärd risk att aktuellt brottsoffer eller andra utsätts för brott.
- Ifall brottsoffersluss yttrat sig avseende risken med kontakt med brottsoffer och/eller brottsoffrets egen inställning till kontakt med den intagne under utökad frigång.
- Ifall socialförvaltningen i något fall varit inkopplad bör dess inställning i frågan hämtas in.

Om brottet inte riktar sig mot liv, hälsa, frihet eller frid (t.ex. ekonomisk brottslighet) behöver man inte se lika strikt på ovan nämna förutsättningar.

Det finns inte något motsvarande hinder mot utökad frigång om den dömde delar bostad med ett brottsoffer i en tidigare dom. En sådan omständighet kan däremot ha betydelse för riskbedömningen.

Om den intagne inte har bostad bör Kriminalvården samarbeta med andra myndigheter för att ordna ett permanent boende. Om detta inte går att ordna kan vistelse i halvvägshus vara ett alternativ. Så kan t.ex. bli aktuellt för en intagen som inte medges utökad frigång till brottsoffrets bostad och där annat boende inte gått att lösa. Om den intagne klarar den vistelsen och får en lämplig bostad kan vistelsen övergå till utökad frigång.

Tillfälligt boende hos t.ex. släktingar eller bekanta kan accepteras. Eftersom kravet är att bostaden ska vara utformad för permanent boende kan däremot inte boende i t.ex. hotellrum godtas. Bostaden ska ha en godtagbar standard, t.ex. när det gäller el.

4 Förutsättningar

4.1 Allmänt

I detta kapitel beskrivs vad som allmänt gäller för utredning av utslussningsåtgärd, vad som gäller i fråga om riskbedömning och behovsbedömning, utslussningsperiodens längd, utredningens innehåll; vistelsemiljö m.m, ekonomi, prövning, påbörjande av och uppehåll i utslussningsåtgärd.

Som bilaga till handboken finns också checklistor för respektive utslussningsåtgärd.

4.2 Utredning av utslussningsåtgärd

4.2.1 Samordning och ansvarsfördelning

Planeringen för utslussningsåtgärder är en del av den intagnes verkställighetsplan och ska följa reglerna i 1 kap. 26-30 §§ med tillhörande allmänna råd i FARK Fängelse.

Planeringen ska alltid samordnas mellan anstalten och det frivårdskontor där den intagne är inskriven. Samråd ska normalt ske med säkerhetsorganisationen. Alla utslussningsåtgärder ska övervägas, oavsett om den intagne ansöker om en åtgärd eller inte. Om den intagne ger in en ansökan om halvvägshus eller utökad frigång, ska anstalten omgående skicka över ansökan till frivården för handläggning. En ansökan från en intagen fråntar dock inte anstalten ansvaret för att i samråd med frivården planerera för utslussningsåtgärder.

Anstalten där den intagne är inskriven har huvudansvaret för utredning samt kontroll av frigång och vårdvistelse, inklusive utredning vid eventuell misskötsamhet. Utslussningsåtgärden ska planeras i samråd med frivårdskontoret på frigivningsorten. En vårdvistelse bör när det är lämpligt planeras i samråd med socialtjänsten. Se avsnitt 3.2.6 Samverkan med socialtjänsten.

Frivårdskontoret där den intagne är inskriven har huvudansvaret för utredning samt kontroll av halvvägshus och utökad frigång, inklusive utredning vid eventuell misskötsamhet. Vid halvvägshusen har dock även frivårdskontoret på orten där halvvägshuset är beläget ett tillsynsansvar. Utslussningsåtgärden ska planeras i samråd med anstalten. Anstalten ska informera frivårdskontoret om misskötsamhet under utredningstiden.

I alla utredningar ska såväl anstaltens som frivårdens bedömningar framgå. Den intagne bör uppmuntras att bidra aktivt under utredningsarbetet.

Om Kriminalvården planerar att till följd av frigång förflytta den intagne till en annan anstalt ska berörda anstalter samverka kring utredningen. Om det framgår att en intagen som utreds för utökad frigång vill genomföra utslussningsåtgärden på en ort som geografiskt tillhör ett annat frivårdskontor, bör motsvarande samverkan ske mellan frivårdskontoren. Så kan t.ex. vara fallet om det är uppenbart att den intagne tänker bosätta sig på den nya orten vid frigivning. Utredningen överförs då lämpligen till det frivårdskontor som ska svara för kontrollen av den utökade frigången.

4.2.2 Beslutsordning

Vem som är behörig att besluta om de olika utslussningsåtgärderna framgår av Ao.

4.2.3 Information till den intagne

Anstalten ska muntligen och skriftligen informera den intagne om de särskilda utslussningsåtgärderna och kriterierna för dessa i samband med att verkställighetsplanen upprättas. Den intagne ska vidare informeras om att utslussningsförberedelserna kan påverkas av frågan om uppskjuten villkorlig frigivning. Informationen till en långtidsdömd, d.v.s. en intagen som dömts till fängelse fyra år eller mer, behöver i detta skede av verkställigheten inte vara lika ingående. En intagen med särskilda villkor som förhindrar en särskild utslussningsåtgärd, ska upplysas om möjligheten att begära omprövning av de särskilda villkoren. Gör anstalten bedömningen att de särskilda villkoren bör ändras ska anstalten initiera en omprövning.

På Krimnet finns en informationsbroschyr om de särskilda utslussningsåtgärderna på olika språk.

4.2.4 Inriktning på planeringen

Anstalten gör inom ramen för utredning och planering i VSP en bedömning av den intagnes behov och förutsättningar. Inriktningen på utslussplaneringen ska alltid ske i samverkan med frivården. Vid tveksamhet om inriktningen bör samråd ske med beslutsfattaren så tidigt som möjligt. En översiktlig inriktning på planeringen bör finnas med redan när verkställighetsplanen fastställs första gången. Det kan t.ex. vara ett ställningstagande till vilken utslussningsåtgärd som bäst bedöms tillgodose den intagnes samlade behov och en första inventering av vad som bör göras under verkställigheten för att senare möjliggöra utslussning. Tidpunkt för fastställande av verkställighetsplanen framgår av 1 kap. 30 § 1 st FARK Fängelse. För intagna med lång återstående verkställighetstid kan inriktningen på planeringen av naturliga skäl inte alltid konkretiseras redan i detta skede.

I verkställighetsplanen för den intagne bör ansvarsfördelningen mellan frivårdskontoret och anstalten, den intagnes åtaganden samt tidsperspektivet för utslussningsutredningen och eventuellt beslut framgå. När vistelse i halvvägshus eller utökad frigång är aktuellt bör tidpunkten för när utslussningsutredningen bör inledas bestämmas i god tid före halva strafftiden. Utslussningsplaneringen bör med beaktande av strafftidens längd kontinuerligt följas upp. Utredningen ska slutföras i så god tid att erforderliga åtgärder hinner vidtas innan start av utslussningsåtgärden t.ex. underrättelse till målsägande och utbetalning av ekonomiska bidrag.

Om uppehåll i utslussningen planeras bör det framgå av utredningen. Så kan t.ex. vara fallet om en intagen enligt plan först beviljas frigång för behandling och i ett senare skede, utan direkt anslutning till frigången, utökad frigång fram till villkorlig frigivning. Plan för uppehåll avser alltså inte upphävande.

4.2.5 Utredningens utformning

Innan beslut ska ansvarigt verksamhetsställe utreda den intagnes behov av vård, behandling, utbildning eller annan sysselsättning, samt motivation och andra förutsättningar för utslussningsåtgärder. Se vidare avsnitt 4.4.3. Dokumentation görs i KVR. Inriktning och val av utslussningsåtgärd dokumenteras i verkställighetsplanen. Den särskilda utredningen av utslussningsåtgärden dokumenteras i KVR under särskilda utslussningsåtgärder och är underlag för beslutet. Vad som görs under utredningsarbetet ska också löpande antecknas i VSP.

I utredningen ingår en riskbedömning med utgångspunkt i behovet av samhällsskydd. Utredningen omfattar risken för ny brottslighet, att den intagne avviker, missbrukar eller på annat sätt allvarligt missköter sig. Se vidare avsnitt 4.4.2. Utredningen ska även omfatta en bedömning av vilka villkor enligt 11 kap. 6 § FäL eller föreskrift enligt 26 kap. 15 § 1 st 3 BrB (vid vårdvistelse) som behövs. Se vidare avsnitt 6.

Kriminalvården bör i ett tidigt skede etablera kontakt med berörda myndigheter, särskilt om socialtjänsten i den intagnes hemkommun (folkbokföringsort) har att ta ställning till kostnader för vård eller behandling efter frigivningen. Även samarbetet med Arbetsförmedlingen bör inledas tidigt, särskilt om det är aktuellt med arbetsfrämjande åtgärder under verkställigheten. Utgångspunkten vid alla externa kontakter är att sekretess gäller om den intagnes personliga förhållanden. I praktiken innebär detta att den intagnes uttalade samtycke normalt behövs för att kontakten ska kunna tas. Se mer om frågor om sekretess i Handbok i sekretessfrågor inom Kriminalvården.

Ansvarigt verksamhetsställes yttrande i en utslussningsutredning ska föredras i kollegium och godkännas av kriminalvårdsinspektör, som även klarmarkerar utredningen i KVR.

4.3 Kvalifikationstid (minimitid)

För vistelse i halvvägshus och utökad frigång ställs krav i lagen på att en viss minsta strafftid måste ha avtjänats innan utslussningsåtgärden får beviljas (se 11 kap. 4-5 §§ FäL). Detta kallas för kvalifikationstid eller minimitid. Syftet med begränsningen är att fängelsestraffet inte ska urholkas och att förtroendet för påföljdssystemet ska upprätthållas (se prop 2005/06:123 s 40).

I kvalifikationstiden ska all tid som den intagne får tillgodoräkna sig vid straffidsberäkningen räknas in. Även den tid som inte ligger i anslutning till verkställigheten ska alltså räknas med. Tillgodoräknande av frihetsberövanden framgår av straffidsbeslutet.

Utöver kvalifikationstiden ska en bedömning utifrån risker och behov alltid göras.

För frigång och vårdvistelse saknas en lagstadgad minimitid men också för dessa åtgärder ska utslussningsperiodens längd bestämmas utifrån en individuell bedömning av risker och behov. Se vidare avsnitt 4.6.

4.4 Risk- och behovsbedömning

4.4.1 Allmänt

Bedömningen av vilket utslussningsalternativ som i det enskilda fallet är mest ändamålsenligt ska utgå ifrån de risker och behov som identifierats vid verkställighetsplaneringen. Den intagnes motivation och utveckling, hans eller hennes inställning till aktuell brottslighet, skötsamhet under verkställigheten samt utfall av deltagande i något behandlingsprogram och andra genomförda riskhanteringsåtgärder ska beaktas.

Om en intagen har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller annan psykiatrisk problematik eller har begått allvarliga våldsbrott kan en särskild utredning av psykolog eller psykiater övervägas som ett led i risk- och behovsbedömningen, särskilt när det gäller behov av riskreducerande åtgärder.

Vid ställningstagande till en utslussningsåtgärd ska brottsoffers behov av trygghet och intresse av skydd till person och egendom beaktas. Det får inte finnas en beaktansvärd risk för att den intagne utsätter brottsoffer för nya brott eller trakasserier. Om utslussningsåtgärd kan komma ifråga ur ett riskperspektiv ska den utformas med hänsyn till aktuella brottsoffer. Behov av villkor som tillgodoser brottsoffers skyddsbehov och intressen ska särskilt uppmärksammas om det har förekommit partnervåld eller sexualbrott.

4.4.2 Riskbedömning

I varje utredning och prövning av särskild utslussningsåtgärd ska en riskbedömning göras.

Beaktansvärd risk

Som framgår av avsnitt 3 får utslussningsåtgärd beviljas om det inte finns någon beaktansvärd risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Vilka faktorer som särskilt ska beaktas vid riskbedömningen anges i FARK Fängelse.

Av 11 kap. 2 § FARK Fängelse framgår:

Vid bedömningen av de risker som anges i 11 kap. 2-5 § fängelselagen (2010:610), ska särskilt beaktas:

1. karaktären och omfattningen av den intagnes tidigare och aktuella brottslighet, med särskild hänsyn tagen till eventuella brottsoffer,
2. utfallet av tidigare och pågående verkställighet, såsom utfallet av genomförda utevistelser på egen hand och deltagande i brotts- och missbruksrelaterad programverksamhet,
3. strafftidens längd och återstående verkställighetstid,
4. om den intagne ska utvisas eller avvisas efter frigivning eller saknar anknytning till riket,
5. om den intagne är medlem i eller har annan koppling till ett kriminellt nätverk eller grov organiserad brottslighet, och
6. den intagnes personliga förhållanden, såsom missbruk eller psykisk ohälsa.

Av allmänna råd till 11 kap. 2 § FARK Fängelse (första meningen) framgår:

Riskebedömningen ligger till grund för ställningstagande till om en utslussningsåtgärd kan beviljas och vilka villkor som ska gälla. [...]

Begreppet beaktansvärd risk innebär att det finns viss tolerans för risk för misskötsamhet.

Brottslighet som till sin karaktär är sådan att den typiskt sett är ägnad att fortsättas i eller från bostaden bör beaktas. Narkotikabrott - försäljning i bostaden, partnervåld mot sammanboende, sexualbrott - mot närstående/sammanboende eller internetrelaterad brottslighet är exempel på sådan brottslighet som typiskt sett är ägnad att fortsättas i eller från bostaden och därför bör beaktas. När i tid brotten har ägt rum kan dock påverka bedömningen. Som exempel kan nämnas ett narkotikabrott som skett i bostaden ligger flera år bakåt i tiden och det inte finns någon aktuell koppling till boendet därefter. Bedömningen av risk för brott mot närstående som skett i bostaden är beroende av om den närstående bor kvar i eller kommer att besöka bostaden under utslussperioden. Vid tveksamhet bör samråd ske med beslutsfattaren i ett så tidigt skede som möjligt.

Har intagen som är dömd för partnervåld eller sexualbrott överträtt kontaktförbud, bör denna omständighet särskilt beaktas i riskbedömningen. Vid fråga om pågående kontaktförbud bör hänsyn till detta tas i utredningen.

Till utfallet av tidigare verkställighet hör även utfallet av eventuella tidigare utslussningsåtgärder. Har den intagne tidigare misskött verkställighet genom IÖV eller en utslussningsåtgärd bör detta alltså beaktas. Så kan t.ex. vara fallet för en intagen som utreds inför utökad frigång och där tidigare verkställighet med elektroniska hjälpmedel avbrutits på grund av misskötsamhet.

Vid riskbedömningen ska vägas in om den intagne är misstänkt för ny brottslighet som ännu inte prövats av domstol och om åtal är väckt. Det kan ha betydelse för riskbedömningen vilken typ av brottslighet misstankarna avser och när i tiden brottsligheten skett. En avstämning bör i dessa fall ske med åklagare om när en eventuell dom meddelas och om en fällande dom kan förväntas leda till nytt fängelsestraff. Detta är av stor vikt vid utredning av utökad frigång och vistelse i halvvägs hus då en sammanläggning av ett nytt fängelsestraff förskjuter tidpunkten för halvtid. Vilket i sin tur kan innebära att de lagliga förutsättningarna för utslussningsåtgärden inte längre är uppfyllda.

Prövning av om beaktansvärd risk finns eller inte ska ske med hänsyn tagen till de kända omständigheterna i varje enskilt fall. Särskilda brottskategorier kan alltså inte generellt uteslutas.

Riskhantering

Det går sällan att helt utesluta risker. Däremot kan de hanteras så att de inte längre framstår som beaktansvärda. I planeringen behöver därför tas hänsyn till tänkbara kontrollåtgärder och andra riskhanterande villkor. Det innebär att man vid prövning av utslussning för en intagen vars risker bedöms som höga, kan finna att en utslussningsåtgärd som förenas med vissa villkor och kontrollåtgärder kan beviljas, om riskerna med hänsyn till dessa åtgärder

inte bedöms vara beaktansvärda under den period som åtgärden ska pågå. Exempel på kontrollåtgärder och villkor kan vara villkor om geografiska begränsningar, besöksförbud, drogfrihet och s.k. aversionsmedicinering (t.ex. antabusbehandling) eller annan missbruksvård. Riskbedömningen ska göras utifrån den utslussningsåtgärd som är aktuell. Det innebär att en intagen som inte uppfyller kraven för en viss utslussningsåtgärd, t.ex. utökad frigång, kan få en annan utslussningsåtgärd, t.ex. vårdvistelse, om riskerna med detta är lägre. Kontroll med elektroniska hjälpmedel kan bidra till att reducera riskerna och öka möjligheterna att bevilja en viss utslussningsåtgärd. Se vidare kapitel 6.

Utslussningsperiodens längd kan påverka den intagnes förutsättningar och möjligheter att iakttä uppställda krav och villkor, vilket innebär att en kortare period kan innebära lägre risk. Se vidare avsnitt 4.6.

Anstaltsplacering

Oberoende av vilken säkerhetsklass den intagne är placerad i är det alltid den enskilda prövningen av risk, behov och förutsättningar som avgör om den intagne kan beviljas utslussningsåtgärd eller inte. I den intagnes frigivningsplanering ingår en successiv förflyttning till anstalt i lägre säkerhetsklass. Detta utgör dock inget krav för att bevilja en utslussningsåtgärd. Har en förflyttning skett är det dock rimligt att den intagne först sköter sig en tid vid en ny placering innan han eller hon beviljas en särskild utslussningsåtgärd.

Vid beviljande av frigång från anstalt med högre säkerhetsklass, bör risken för att den intagne kan komma att utsättas för krav från andra dömda på att ta in t.ex. narkotika i anstalten beaktas och förebyggas, tillsammans med de specifika riskfaktorer som är knutna till den intagne.

Permission

Av allmänna råd till 11 kap. 2 § FARK Fängelse (andra – fjärde meningen) framgår:

[...] Innan en utslussningsåtgärd beviljas bör den intagne ha genomfört permission utan anmärkning. Innan frigång eller vistelse i halvvägshus beviljas bör den intagne ha genomfört permission på egen hand utan anmärkning. Innan utökad frigång beviljas bör den intagne ha genomfört permission på egen hand med övernattnings utan anmärkning.

De allmänna råden är en rekommendation. Avgörande för om förutsättning ändå finns att bevilja en åtgärd i det enskilda fallet är bedömningen av de individuella riskerna och behoven.

Permissionsplaneringen bör så långt möjligt utformas så att permissionerna stödjer aktuell planering och genomförande av särskild utslussningsåtgärd.

Vårdvistelse utan genomförd permission kan t.ex. bli aktuell om en genomförd permission inte behövs för prövningen av om den intagne bedöms klara vistelsen. En intagen som med hänsyn till risken för återfall i missbruk inte kan få permission kan oaktat detta vara lämplig för vårdvistelse. Utformningen av vårdvistelsen i det enskilda fallet får i dessa fall stor betydelse. I de fall det exempelvis planeras för återkommande vistelser utanför boendet så bör dock permission ha genomförts och utfallet därav beaktas.

Utökad frigång bör normalt inte beviljas utan att permission på egen hand med övernattningsperiod har genomförts utan anmärkning. Undantag kan t.ex. göras för intagen med kort verkställighet som skött sig väl och när avräkning av häktningstid gör att utslussningsperioden annars blir så kort att åtgärden inte kan genomföras eller inte blir meningsfull. Ytterligare exempel kan vara att den intagne av andra orsaker än riskbedömningen inte har haft permissioner med övernattningsperiod men genomfört flertal dagspermissioner utan anmärkning. Vid bedömningen om utökad frigång kan beviljas utan genomförd övernattningspermission vägs bl.a. in om den intagne ställt in sig i anstalt på egen hand, uppvisat god skötsamhet, följt verkställighetsplanen och skött dagspermissioner på egen hand.

Behandlingsprogram

Att en intagen, trots bedömning att behov finns, inte deltagit i behandlingsprogram bör beaktas vid riskbedömningen och påverka såväl val av utslussningsalternativ som behovet av kontroll och riskhanterande villkor. Orsaken till uteblivet behandlingsprogram spelar förstås roll. Har den intagne varit motiverad att delta men av praktiska skäl inte kunnat genomgå program, bör den uteblivna åtgärden inte läggas honom eller henne till last. Det bör då prövas om den intagne istället kan delta i program under utslussningsåtgärden. Det kan även vara så att en intagen för sent blir motiverad för deltagande i behandlingsprogram för att programmet ska hinna slutföras. I dessa fall kan den intagne meddelas villkor om att påbörja eller fullfölja ett tidigare påbörjat behandlingsprogram under utslussningen eller efter villkorlig frigivning. Behandlingsprogram under utslusstiden kan vara relevant även i andra situationer t.ex. utifrån behov eller som ett riskreducerande villkor avseende vårdvistelse, se avsnitt 3.2.

Särskilda villkor

I särskilda villkor regleras bl.a. om den intagne av säkerhetsskäl kan beviljas någon särskild utslussningsåtgärd och när så tidigast kan ske. De särskilda villkoren bygger på en riskbedömning och anger den säkerhetsmässiga ramen för den intagnes verkställighet. Syftet är bl.a. att ge en viss förutsägbarhet gällande utevistelser. De särskilda villkoren utgör inte en bedömning av den intagnes behov av utslussning och av vilka villkor som behöver meddelas för att hantera aktuella risker. De tar heller inte hänsyn till om en utslussningsåtgärd i ett enskilt fall kan medföra att straffet urholkas. Beslutet ska därför inte betraktas som en utfästelse om utslussningsåtgärd vid en viss tidpunkt. Hur lång utslussningsperiod som kan komma ifråga för intagen med särskilda villkor måste alltså, inom ramen för villkoren, baseras på den individuella risk- och behovsbedömningen. I vissa fall måste en ny prövning av de särskilda villkoren göras närmare tiden för utslussning. Vid kartläggning av inriktningen på en utslussningsutredning ska ansvarigt verksamhetsställe beakta om det finns skäl för sådan ny prövning. Lämplig tidpunkt för sådan begäran bör då anges i verkställighetsplanen. Begäran om omprövning av villkoren behöver göras i god tid eftersom själva omprövningen tar viss tid och det därefter behövs tid för detaljplanering, beslut och genomförande. Anstaltens initiativ att ompröva de särskilda villkoren bör ske i samråd med klienten.

Utländsk medborgare som ska utvisas eller avvisas

En utländsk medborgare som ska utvisas eller avvisas bör inte medges särskild utslussningsåtgärd, eftersom det normalt får anses finnas beaktansvärd risk att den intagne undandrar sig straffets fullgörande vid verkställighet utanför anstalt.

Förfrågan hos lokal säkerhetsgrupp och säkerhetsavdelningen vid huvudkontoret

Det verksamhetsställe som är huvudansvarigt för utredningen ska normalt göra en förfrågan hos personal i säkerhetsorganisationen med direktåtkomst till säkerhetsregistret redan initialt när ansökan inkommer. Det finns alltid skäl till detta särskilt där brottsligheten är kopplade till regeringens särskilda satsning mot den organiserade brottsligheten och våldsbejakande extremism. Det kan även i många andra fall finnas information som har stor betydelse för riskbedömningen och vilka riskreducerande villkor som ska meddelas. I det fall sådan kontakt tagits bör det framgå av utredningen. Information som har lämnats av säkerhetsorganisationen får inte dokumenteras och användas som underlag för beslut utan att samråd har skett med säkerhetsorganisationen.

4.4.3 Behovsbedömning

Avgörande för valet av utslussningsalternativ är vilken åtgärd som, med hänsyn till den samlade riskbedömningen, bäst kan tillgodose den intagnes behov.

Av allmänna råd till 11 kap. 1 § första meningen FARK Fängelse framgår:

Frigång, vårdvistelse eller vistelse i halvvägshus bör normalt beviljas endast för behov som har identifierats i verkställighetsplanen.

Alla intagna får anses ha ett visst behov av frigivningsförberedande åtgärder. Varje intagen som bedöms behöva en särskild utslussningsåtgärd, som efter genomförd riskbedömning bedöms klara en sådan vistelse utanför anstalt och där de praktiska förutsättningarna för åtgärden kan tillgodoses, bör bli föremål för utslussningsåtgärd. För beskrivning av vilka behov som ska vara uppfyllda för att de olika utslussningsåtgärderna ska kunna beviljas, se avsnitt 3 eller 11 kap. 2-5 §§ FåL.

När en utslussningsåtgärd kan inledas varierar från fall till fall. I allmänhet gäller att ju tidigare en utslussningsåtgärd ska påbörjas, desto mer måste den intagne behöva åtgärden. När i tiden en utslussningsåtgärd kan komma i fråga styrs också av det planerade innehållet och hur det svarar mot den intagnes behov. T.ex. kan en intagen, som sökt utslussning för att studera, ha ett studiebehov i fyra månader. Kursstarten gör dock att studierna endast kan bedrivas under tre månader. Utslussning bör då beviljas i tre månader om inga andra insatser som tillgodoser behovet planeras och övriga förutsättningar är uppfyllda.

Vid bedömningen av vilken särskild utslussningsåtgärd som i det enskilda fallet kan anses ändamålsenlig – och omfattningen av denna – ska de behov av riskhanteringsåtgärder som Kriminalvården har identifierat ges företräde. Det innebär t.ex. att vårdvistelse bör prioriteras före utökad frigång om den intagne har omfattande missbruksproblem som hör samman med ökad risk för återfall. Utökad frigång eller placering i halvvägshus kan utifrån aktuell risk- och behovsbedömning också vara ett alternativ om åtgärden kombineras med öppenvård, förstärkt tillsyn och kontroll.

För en klient med en ADHD-problematik som saknar etablerade vårdkontakter sedan tidigare bör utredningen riktas in mot vårdgivare som har egna specialistresurser för ADHD-medicinering.

4.5 Bristande förutsättningar

En person som har fått en särskild utslussningsåtgärd måste kunna kommunicera med Kriminalvården i tillräcklig utsträckning och följa villkoren för åtgärden. Kriminalvården är enligt 8 § förvaltningslagen (1986:223) skyldig att vid behov anlita tolk när man har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad.

Utredningen kan ändå i ett enskilt fall visa att det på grund av stora språksvårigheter finns bristande förutsättningar för verkställighet utanför anstalt. Det kan t.ex. handla om en intagen som bara kan kommunicera på andra språk än svenska eller engelska, och där kommunikationen under utslussningsåtgärden, t.ex. i samband med kontroller, inte förväntas kunna lösas på ett godtagbart sätt genom användning av tolk. Den placerade måste kunna meddela sig om något oväntat inträffar som kan medföra att det upprättade schemat eller andra villkor inte kan följas. Detta förutsätter att personen kan kommunicera med frivården såväl vid personliga möten som per telefon. Det är inte tillräckligt att det finns andra personer i hemmet som kan kommunicera med Kriminalvården. Att utse en eller flera biträdande kontrollörer som kan kommunicera på personens modersmål kan vara ett komplement till att anlita tolk. Kriminalvården bör göra stora ansträngningar för att en intagen inte ska gå miste om en utslussningsåtgärd till följd av språksvårigheter.

När det gäller den intagnes förmåga att kommunicera på svenska eller engelska bör frivården samråda med anstalt där den intagne har vistats, eftersom anstalten oftast haft kontakter med den intagne över längre tid.

4.6 Utslussningsperiodens längd

4.6.1 Allmänt

Av 11 kap. 3 § FARK Fängelse framgår:

Utslussningsperiodens längd ska baseras på vad som framkommit vid behovsbedömningen och riskbedömningen. Utslussningsperiodens längd får inte medföra att straffet urholkas.

De tidsangivelser som anges i detta avsnitt är att betrakta som riktmärken för vid vilka skeden i verkställigheten som utslussning ungefärligen bör kunna komma i fråga. Den som har att pröva frågan om utslussningsåtgärd måste dock i varje enskilt fall bedöma hur lång utslussning som ska beviljas. Ett beslut kan alltså inte motiveras med hänvisning till nedanstående riktmärken, utan ska ta fasta på omständigheterna i det enskilda fallet och den samlade bedömningen av risker och behov.

4.6.2 Frigång

Det finns inte någon särskild minimitid för när frigång får beviljas.

Ett riktmärke utifrån generella bedömningar kring behov och risker är att en frigångsperiod normalt inte bör överstiga ett år. När frigång är den enda planerade utslussningsåtgärden bör den normalt medges under högst fyra månader i anslutning till frigivningen för en dömd som avtjänar fängelsestraff understigande två år och högst sex månader i anslutning till frigivningen för en dömd som avtjänar fängelsestraff i mellan två och fyra år. Vid frigång för vård eller behandling kan längre tider dock förekomma.

Frigångsperioder upp mot sex månader bör t.ex. kunna medges:

- när det är fråga om unga lagöverträdare,
- vid terminsvisa studier som är av stor betydelse och som inte återkommer under lång tid,
- av andra skäl som är av stort värde för den dömdes anpassning i samhället.

När frigång är den enda planerade utslussningsåtgärden kan frigång i undantagsfall medges utan att den är i anslutning till frigivningen, t.ex:

- vid deltagande i särskilt anordnad aktivitet,
- förberedande utbildning som inte återkommer eller säsongsberoende arbete.

En intagen med en verkställighetstid upp till två månader bör som regel inte komma ifråga för frigång om det inte finns starka skäl, t.ex. om det finns en pågående planering genom frivården eller om frigången väsentligt ökar den intagnes möjligheter till social anpassning t.ex. genom ordnad sysselsättning efter lång tids arbetslöshet.

Om frigången t.ex. beräknas pågå under en längre period bör s.k. partiell frigång övervägas. Partiell frigång innebär i praktiken att den intagne medges utevistelse någon eller några dagar per vecka exempelvis för behandlingsinsatser inom öppenvården. Att frigången är partiell kan i ett enskilt fall minska urholkningen av straffet.

4.6.3 Vårdvistelse

Den intagnes behov av vårdvistelse har betydelse för när i tiden utslussningsåtgärden ska inledas. Det finns alltså inte någon särskild minimitid för när vårdvistelse får beviljas.

Utifrån generella avvägningar kring behov och risker bör dock den inledande delen av verkställigheten inriktas på att, i anstalt, utreda och skapa gynnsamma förutsättningar för behandling, exempelvis genom deltagande i behandlingsprogram. Vårdvistelse bör därför inte annat än i undantagsfall komma ifråga förrän en viss tid av straffet har avtjänats. Ibland kan det dock redan tidigt under verkställigheten vara uppenbart att en vårdvistelse är lämplig och att nödvändiga förberedelser har skett. Då kan vårdvistelse ändå komma i fråga.

Det finns många fördelar med att planera för en vårdvistelse så att den, precis som andra utslussningsalternativ, avslutas i samband med villkorlig frigivning. Behandlingen kan dock behöva fortsätta efter den villkorliga frigivningen. Den intagne behöver ofta även andra stöd- och hjälpinsatser från samhällets sida, t.ex. när det gäller bostad och sysselsättning.

Vid bedömning av längden på en vårdvistelse bör den intagnes samlade behov av behandlingsinsatser under verkställigheten vägas in, inklusive utfallet av insatser i anstalt.

Om behandlingsbehov delvis tillgodoses genom t.ex. ett behandlingsprogram kan det ha betydelse för längden på vårdvistelsen.

Vårdvistelsens längd kan också påverkas av generella faktorer såsom längden på en tänkt behandling.

Om längre placeringar i familjehem övervägs bör Kriminalvården särskilt förvissa sig om att behandlingsinnehållet är relevant samt att kontrollen kan upprätthållas.

Vårdvistelse som är ett år eller längre bör endast beviljas i speciella fall, t.ex. för långtidsdömda eller unga intagna med stora behov eller vid placering i ett arbetskooperativ.

4.6.4 Vistelse i halvvägshus och utökad frigång

I FäL finns regler om minimitider för vistelse i halvvägshus och utökad frigång.

Av 11 kap. 4 § 2 st 1 FäL framgår:

Vistelse i halvvägshus får beviljas en intagen som har behov av särskilt stöd eller tillsyn om minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Av 11 kap. 5 § 2 st 1 FäL framgår:

Utökad frigång får beviljas om minst halva strafftiden, dock minst tre månader, har avtjänats.

Regleringen medger att utökad frigång och halvvägshus kan beviljas när minst halva strafftiden (minst tre månader) har avtjänats. Utslussningsperiodens längd måste i varje enskild prövning utgå från vad som kommer fram i den samlade risk- och behovsbedömningen. Utslussningsperiodens längd kan t.ex. påverka den intagnes förutsättningar och möjligheter att iakttä uppställda krav och villkor, vilket i vissa fall medför att en kortare period innebär lägre risk.

Av allmänna råd till 11 kap. 5 § FäL (andra meningen) framgår:

Utökad frigång bör normalt inte beviljas för kortare tid än en månad.

I ett enskilt fall kan det vara motiverat att bevilja en utökad frigång för en kort tid, dock minst 14 dagar, om det gagnar den intagnes frigivningssituation och den intagne annars helt går miste om utslussningsåtgärden.

4.6.5 Långa utslussningsperioder och kombinationer

En utslussningsperiod om ett år bör normalt kunna anses möta en långtidsdömds behov av utslussning. Mer än ett år bör normalt endast ges en intagen med stort utslussningsbehov, t.ex. en ung intagen, och med strafftid om tio år eller mer eller en intagen som fått ett livstidsstraff tidsbestämt. Särskilda behov kan i vissa fall motivera en utslussningsperiod upp till ett år och sex månader före frigivningen och i undantagsfall upp till två år.

Av de allmänna råden till 11 kap. 1 §, andra meningen, FARK Fängelse framgår:

De olika utslussningsåtgärderna kan, utifrån den intagnes behov och förutsättningar, kombineras med varandra i syfte att uppnå en ändamålsenlig utslussning.

Frigång och vårdvistelse kan föregå vistelse i halvvägshus eller utökad frigång i en stegvis utslussning. Vistelse i halvvägshus kan föregå utökad frigång. I ett tidigt skede av utredningen bör det klargöras om det finns behov av och förutsättningar för att kombinera olika utslussningsåtgärder. En kombination av utslussningsåtgärder bör övervägas om det kan bidra till en gynnsammare frigivningssituation för den intagne. Det kan t.ex. vara fallet om en vårdvistelse, vistelse i halvvägshus eller frigång kan övergå i utökad frigång med eget boende och ordnad sysselsättning.

Om flera utslussningsåtgärder kombineras måste den sammanlagda utslussningstiden bedömas. Att t.ex. ge en intagen, där risken för återfall i brott är låg och utslussningsbehovet mindre framträdande, frigång i kombination med en längre tid i halvvägshus alternativt utökad frigång, leder till att risken för urholkning av straffet ökar. Vid kombination av flera utslussningsåtgärder kan den sammanlagda perioden därför behöva kortas.

4.7 Utredningens innehåll

4.7.1 Allmänt

Av utredningen bör följande uppgifter framgå:

- missbruk eller annan problematik,
- tidigare kriminalitet och vårdinsatser,
- utfall och bedömning av pågående verkställighet med hänsyn till bl.a. behandlingsprogram och övriga motivationsinsatser (vitsord etc.), permissionsutfall,
- behov av vård eller behandling, bedömning av lämplig vård- eller behandlingsform,
- i förekommande fall förslag på lämplig sysselsättningsplats,
- behov av utbildning, bedömning av lämplig utbildningsanordnare,
- den intagnes inställning till vård, behandling eller annan sysselsättning samt förmåga att fullfölja och tillgodogöra sig denna,
- behov av övervakning efter villkorlig frigivning eller inte.
- förslag på tidsperiod för den tänkta utslussningsåtgärden,

Följande uppgifter bör också framgå:

- medicinska konsekvenser av missbruk som kroppslig eller psykisk ohälsa,
- behov av tand-, hälso- eller sjukvård,
- eventuellt behov av studiematerial, arbetskläder etc,
- ekonomiska förhållanden såsom ersättning, behov av bidrag m.m.

Uppgifter ur KVR, såsom personutredningar, yttranden, VSP och daganteckningar samt bedömningar eller intyg om hälsotillstånd i form av exempelvis s.k. 7 §-intyg eller rättspsykiatriska utlåtanden och utfall av tidigare behandlingar bör redovisas.

Om en intagen ska fortsätta en pågående läkemedelsbehandling, som t.ex. förutsätter förskrivning av psykiater eller läkare med särskild behörighet, måste anstaltens sjukvård medverka i ett tidigt skede av utredningen för att säkerställa att behandlingen kan fortsätta (hos lämplig vårdgivare) under utslussningsåtgärden. I dessa fall krävs ofta en remiss till psykiatri/beroendevården såvida inte den intagne placeras hos en vårdgivare med specialistkompetens.

Om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar för utslussningsåtgärden kan utredningen begränsas till att dokumentera detta.

Utredningen ska sammanfattas i ett förslag till beslut innan den lämnas för prövning. Av förslaget till beslut bör i normalfallet följande uppgifter framgå:

- aktuell dom och verkställighetsuppgifter (tänk dock på att inte i beslut ange vad den intagne är dömd för om det saknar betydelse för bedömningen),
- bedömning av risk för misskötsamhet samt hur denna kan hanteras,
- tilltänkt kontaktperson (på frigångs- eller sysselsättningsplats, hos vårdgivare, vid halvvägshus),
- förslag till schema för vistelse utanför anstalten eller boendet,
- behov av villkor enligt 11 kap. 6 § FäL,
- på vilket sätt och i vilken omfattning den intagne ska hålla kontakten med Kriminalvården samt
- om brottsoffer i relation till den intagne finns och att brottsofferperspektivet har beaktats.

4.7.2 Frigång

Vid utredning av frigång bör även följande uppgifter framgå:

- förslag på lämplig frigångsplats,
- kontaktperson på frigångsplatsen,
- geografiska förutsättningar såsom avstånd och restid till frigångsplats,
- resplan,
- de tekniska förutsättningarna för kontroll med elektroniska hjälpmedel.

4.7.3 Vårdvistelse

Vid utredning av vårdvistelse bör även följande uppgifter framgå:

- förslag på lämplig vårdgivare eller motsvarande,
- beskrivning av tilltänkt vårdgivare (för utredning om familjehem bör uppgifter om hushåll, sysselsättning och vistelsens syfte framgå),
- förslag på individuellt utformad behandlingsplan, i vilken planerade åtgärder och tidplanen för genomförandet av dessa så långt möjligt beskrivs. Planen ska, efter den intagnes skriftliga medgivande om att sekretessen hävs, skickas till vårdgivaren som underlag för en vårdplan,
- de tekniska förutsättningarna för kontroll med elektroniska hjälpmedel.

4.7.4 Vistelse i halvvägshus

Vid utredning av halvvägshus bör även följande uppgifter framgå:

- förslag på lämpligt halvvägshus,
- förutsättningarna för sysselsättning utanför halvvägshuset,
- de tekniska förutsättningarna för kontroll med elektroniska hjälpmedel,
- geografiska förutsättningar såsom avstånd och restid till sysselsättningsplats, resplan.

4.7.5 Utökad frigång

Vid utredning av utökad frigång bör även följande uppgifter framgå:

- vilken bostad den utökade frigången avser,
- skriftligt samtycke till utslussningsåtgärden från samtliga personer över arton år i hushållet samt skriftligt samtycke från den eller de som är vårdnadshavare för barn i hushållet,
- förutsättningarna för sysselsättning utanför bostaden,
- de tekniska förutsättningarna för kontroll med elektroniska hjälpmedel,
- geografiska förutsättningar såsom avstånd och restid till sysselsättningsplats, resplan.

4.8 Vistelsemiljön

4.8.1 Allmänt

För att kunna göra en relevant riskbedömning behöver huvudansvarigt verksamhetsställe utreda vilken miljö som den intagne kommer att vistas i under utslussningsperioden. Det handlar framför allt om:

- var och hur den intagne kommer bo,
- i vilken miljö sysselsättningen ska ske och
- var och hur den intagne kommer att röra sig mellan dessa platser.

Om det t.ex. är känt att ett brottsoffer eller en målskamrat finns på samma behandlingshem eller samma sysselsättningsplats ska eventuella risker med detta vägas in.

4.8.2 Besök i vistelsemiljön

Besök i bostaden, på den institution där den intagne ska vistas eller på sysselsättningsplatsen fyller flera syften. Dels handlar det om att få ett bra underlag för en riskbedömning. Genom ett besök med den intagne får han eller hon också insyn i miljön för utslussningen vilket kan öka förutsättningarna för genomförandet.

Om elektronisk övervakning ska äga rum under utslussningsåtgärden ska de tekniska förutsättningarna för detta kontrolleras. Det ska också preciseras inom vilka områden övervakningen kommer att ske.

Frigång

Personal från anstalten ska besöka frigångsplatsen. Detta bör lämpligen ske tillsammans med den intagne.

Vårdvistelse

Under utredningen ska det normalt göras ett studiebesök hos den tilltänkta vårdgivaren för att undersöka risker med miljön och värdera om behandlingsupplägget svarar mot den intagnes behov. Vid sådant besök ska kriminalvårdspersonal, i första hand från anstalten, med kännedom om utslussningsplaneringen följa med. När ett studiebesök görs med bevakning ska vårdgivaren informeras. Om besök tillsammans med anstaltspersonal av geografiska skäl medför omfattande merkostnader kan överenskommelse träffas med frivårdskontoret på frigivningsorten eller placeringsorten om att personal därifrån istället följer med. Om frivården ska medverka vid besöket och det kan medges i riskhänseende, kan den intagne beviljas permission enligt 10 kap. 1 § 1 st FäL för att resa till och från behandlingshemmet på egen hand.

Studiebesök behövs inte om anstalten har bra kunskaper om behandlingsupplägget och vårdmiljön och den intagne inte heller behöver besöket eller gör detta på egen hand.

I vissa fall kräver vårdgivare att vårdvistelsen ska föregås av att den intagne under något eller några dygn vistas i ett hem för vård och boende eller i ett familjehem, s.k. provboende. Syftet är att vårdgivaren och den intagne ska få tillfälle att mer ingående bedöma förutsättningarna för en fortsatt vistelse. Provboende bör kunna ske under en permission. Vid provboende kan Kriminalvården göra studiebesök i anslutning till detta.

Om en vårdgivare kräver att den intagne ska ha genomgått hälsokontroll, provtagning eller psykologbedömning före vistelsen bör Kriminalvården medverka till genomförandet, under förutsättning att den intagne medgett det. Sådana förberedande åtgärder ryms i allmänhet inte inom den vård som upphandlats med vårdgivaren. Kriminalvården bör om möjligt använda tillgängliga resurser inom myndigheten för dessa ändamål.

Vistelse i halvvägshus

Inför placering i halvvägshus ska som huvudregel ett besök göras tillsammans med den intagne på halvvägshuset som på sysselsättningsplatsen.

Utökad frigång

Handläggare vid frivårdskontoret ska normalt göra hembesök för att kontrollera hemmiljön. Det behövs dock inte om den är känd sedan tidigare. Skriftligt samtycke från övriga myndiga personer i hushållet ska normalt hämtas in vid ett personligt sammanträffande före beslut. Samtycke ska även inhämtas från en vårdnadshavare som inte bor tillsammans med den minderårige. Om den vårdnadshavaren inte lämnar samtycke kan utökad frigång inte beviljas. I undantagsfall kan det räcka med samtycke från den ena vårdnadshavaren t.ex. vid frånvaro eller sjukdom, eller när åtgärden uppenbarligen är till barnets bästa. Vid tveksamhet bör samråd ske med beslutsfattaren. De som ska lämna samtycke ska styrka sin identitet vid sammanträffandet och informeras om reglerna för den intagne under utslussningsåtgärden.

Vidare bör besök på sysselsättningsplatsen ingå. Dessa besök bör lämpligen ske tillsammans med den intagne.

I det fall elektronisk övervakningsutrustning som ansluts till det fasta telefoninätet ska användas ska den intagne samt övriga i hushållet ges information om att teleleverantörers

extra tjänster inte får utnyttjas. Detta gäller tillhörande kringutrustning och funktionalitet som kan störa den elektroniska övervakningen, t.ex. fax, modem, nummerpresentatör eller telefonsvarare.

Frivården bör vid den allmänna genomgången om utökad frigång under utredningsstadiet informera den intagne om möjligheten till s.k. avbojning (se 11 kap. 14 § FARK Fängelse) om detta med hänsyn till den planerade omfattningen kan bli aktuellt.

4.8.3 Minderåriga barn

För att underlätta situationen för ensamstående med minderåriga barn ska Kriminalvården i sådana fall väcka frågan om planering av barntillsyn t.ex. om åtgärden upphävs och den intagne åter tas in i anstalt. Det bör utredas vilka möjligheter en vårdnadshavare, som inte bor tillsammans med den minderårige, har att bistå om det blir problem med barntillsynen eller om det finns andra nära släktingar som kan bistå med barntillsynen i dessa situationer. Den intagne ska informeras om Kriminalvårdens skyldighet att kontakta socialtjänstens jour om barntillsyn inte kan lösas på lämpligt sätt vid ett upphävande av utslussningsåtgärden.

4.8.4 Kontaktpersoner m.m.

En eller flera kontaktpersoner ska utses med vilka Kriminalvården kan kommunicera under utslussningsperioden. Kontaktpersonen ska informera Kriminalvården om den intagne bryter mot vad som gäller för utslussningsåtgärden. Kontaktpersonen bör även kunna fungera som ett stöd för den intagne.

Kontaktpersonens lämplighet måste bedömas i varje enskilt fall. Man bör bedöma risken för eventuella jävsituationer eller beroendeförhållanden, t.ex. vid släktskap eller om den intagne har en överordnad ställning på sysselsättningsplatsen. Om kontaktpersonen trots sådana förhållanden bedöms lämplig för uppdraget kan andra åtgärder behöva vidtas för att kontrollen ska bli tillräcklig.

Kriminalvården bör endast undantagsvis begära att en tilltänkt kontaktperson visar upp ett eget utdrag ur belastningsregistret. Sådan begäran kan vara motiverad t.ex. om Kriminalvården misstänker att kontaktpersonen tillhör en kriminell organisation eller att relationen till den intagne på något annat sätt väcker frågor om risker.

Vid frigång och vårdvistelse ska det finnas en kontaktman på anstalten. Vid vistelse i halvvägshus och utökad frigång ska det finnas en handläggare på frivårdskontoret på frigivningsorten som fungerar som kontaktperson från Kriminalvårdens sida.

Frigång

En kontaktperson som kan svara för den dagliga närvarokontrollen ska normalt utses på frigångsplatsen. Till kontaktperson bör utses en lämplig person helst i arbetsledande ställning eller motsvarande. Innan en kontaktperson utses bör anstalten besöka frigångsplatsen för att träffa den som är tilltänkt för uppdraget. I vissa fall kan kontaktperson inte utses t.ex. vid ensamarbete eller på grund av den intagnes befattning på arbetsplatsen. Kriminalvården får då ansvara för att erforderlig kontrollnivå uppnås.

Vistelse i halvvägshus

Halvvägshuset svarar för att kontrollera att den intagne är där han eller hon förväntas vara under vistelsen i halvvägshuset. Frivårdskontoret som ansvarar för utredningen ska utse en kontaktperson på sysselsättningsplatsen som gör den dagliga närvarokontrollen. Denna person bör helst vara i arbetsledande ställning eller motsvarande. Undantagsvis behöver en sådan kontaktperson inte utses på sysselsättningsplatsen t.ex. vid ensamarbete eller på grund av den intagnes befattning på arbetsplatsen. Halvvägshuset får då ansvara för att erforderlig kontrollnivå uppnås.

För att stärka kontrollen vid annan vistelse utanför halvvägshuset bör, om det är lämpligt, halvvägshuset utse särskilda kontaktpersoner även på dessa platser.

Utökad frigång

En kontaktperson som kan svara för den dagliga närvarokontrollen ska i normalfallet utses på sysselsättningsplatsen. Denna person bör helst vara i arbetsledande ställning eller motsvarande. Innan kontaktpersonen utses bör personal från frivårdskontoret på frigivningsorten besöka sysselsättningsplatsen för att träffa den som är tilltänkt för uppdraget. För att stärka kontrollen i samband med annan vistelse utanför bostaden bör, om det är lämpligt, särskilda kontaktpersoner utses även på dessa platser.

I vissa fall kan kontaktperson inte utses på sysselsättningsplatsen t.ex. vid ensamarbete eller på grund av den intagnes befattning på arbetsplatsen. Kriminalvården får då ansvara för att erforderlig kontrollnivå uppnås.

4.9 Ekonomi

4.9.1 Utredning om ekonomiska förhållanden

Den intagnes ekonomiska förhållanden ska utredas och planeras inom ramen för utslussningsutredningen. Utredningen ska utmynna i en ekonomisk plan för hela utslussningsperioden. Av planen ska tydligt framgå den intagnes kostnadsansvar och hur eventuellt bidrag från Kriminalvården ska hanteras under utslussningen. Också den ekonomiska planen redovisas i den utredning som registreras i KVR. Se vidare vad som gäller för respektive utslussningsåtgärd i avsnitt 4.9.5-4.9.8.

Den ekonomiska utredningen baseras normalt på den intagnes egna uppgifter om sin ekonomiska situation. Kontroller bör även göras i offentliga register. Kriminalvården bör vid behov, och efter den intagnes samtycke, samverka med socialförvaltningen i utredningen av den dömdes ekonomiska förhållanden inför utslussningsåtgärd.

Utslussning bör inte beviljas innan frågor om rätt till bidrag har prövats. Frågorna om särskild utslussningsåtgärd och bidrag kan med fördel prövas i samma beslut, eftersom det enligt Ao är samma beslutsfattare som tar ställning till de båda frågorna. Det finns inte något som hindrar att beslutet fattas genom en hänvisning till utredningen, så länge det av den är tydligt vilka bidrag som utgår och till vilka belopp. T.ex: "Kriminalvården beviljar intagne x bidrag med de belopp och för de ändamål som framgår av bilaga x". Beslut om

bidrag omprövas enligt FäL (se Kammarrätten i Göteborgs dom den 15 juni 2012, mål nr 3294-12).

4.9.2 Socialförsäkringsförmåner

I 106 kap. SFB finns bestämmelser om förmåner vid verkställighet i anstalt eller vård på institution m.m. De förmåner som åsyftas är familjeförmåner, förmåner vid sjukdom eller arbetsskada, särskilda förmåner vid funktionshinder, förmåner vid ålderdom, förmåner till efterlevande samt bostadsstöd. För en intagen som har fått en särskild utslussningsåtgärd gäller vissa specialbestämmelser.

Av 106 kap. 4, 14-15 och 20-22 §§ SFB framgår:

Sjukpenning, rehabiliteringspenning, arbetsskadeersättning m.m, smittbärarpenning och närstående penning lämnas utan hinder till försäkrad vid sjukdom som inträffar när han eller hon får vistas utanför anstalt och bereds tillfälle att förvärvsarbeta.

Bestämmelsen i 14 § tillämpas även i fråga om graviditetspenning och tillfällig föräldrapenning.

En intagen som förvärvsarbetar under en särskild utslussningsåtgärd kan alltså få vissa socialförsäkringsförmåner.

4.9.3 Tillgångar på konton i anstalt

Kontanta medel och omhändertagna medel

Medel på kontantkortet och på kontot för omhändertagna medel ska i normalfallet vägas in i värderingen av den intagnes ekonomiska förhållanden. Undantag från att beakta alla inestående medel kan dock finnas i enskilt fall om den intagne kan styrka att han eller hon behöver medlen till annat legitimt och angeläget syfte.

Ersättning för permissions- och frigivningsändamål

Av 3 kap. 4 § FäL framgår att Kriminalvården, för permissions- och frigivningsändamål, ska hålla inne en tiondel av den intagnes ersättning för sysselsättning, det s.k. sparavdraget. Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att sparavdraget bl.a. är tänkt att användas för kostnader i samband med en särskild utslussningsåtgärd.

Av allmänna råd till 3 kap. 4 § FäL framgår, såvitt nu är aktuellt:

Permissions- och frigivningsändamål kan vara t.ex. resa, uppehälle, inköp av kläder och liknande i samband med permission, särskild permission, särskild utslussningsåtgärd eller frigivning. [...]

4.9.4 Bidrag med allmänna medel

Förutsättningarna för Kriminalvården att ge den intagne bidrag för sådant som har samband med sysselsättning under utslussningsåtgärd följer av 13 kap. 1 och 7 §§ med de till paragraferna knutna allmänna råden i FARK Fängelse:

Av 13 kap. 1 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas bidrag enligt bestämmelserna om det är skäligt med hänsyn till den intagnes ekonomiska förhållanden och att verkställigheten ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt. [...]

Bidrag kan endast utgå för kostnader som har uppkommit under verkställigheten. En ansökan om bidrag ska ges in innan den intagne villkorligt frigges.

Ett beslut om bidrag kan ändras till den intagnes nackdel om förhållandena som ligger till grund för bidraget ändras mellan beslutet och utbetalningen och de nya förhållandena skulle medföra att bidraget inte skulle beviljas eller beviljats med ett lägre belopp vid en ny prövning.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Det är normalt inte skäligt att bevilja bidrag om den intagne kan betala själv eller om det går att förutse att han eller hon inom en rimlig tidsperiod kan täcka kostnaden genom ersättning för sysselsättning eller någon annan inkomst och åtgärden som ska täckas genom bidraget kan skjutas upp. Kriminalvårdens utredning om den intagnes betalningsförmåga kan variera beroende på vad för slags bidrag den intagne ansöker om.

Om den intagne saknar pengar och det beror på att han eller hon inte har hushållat med dem på ett rimligt sätt bör det vägas mot hur angelägen den åtgärd som ska täckas genom bidraget är.

Av 13 kap. 7 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får i samband med en särskild utslussningsåtgärd beviljas bidrag för boende, uppehälle och annat som har samband med sysselsättningen eller vistelsen. Bidraget ska beräknas med utgångspunkt i den riksnorm som avses i 4 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) och Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd.

Av allmänna råd till 13 kap. 7 § FARK Fängelse framgår:

Med uppehälle och annat som har samband med sysselsättningen eller vistelsen i övrigt avses bl.a. livsmedel, kläder, inköp av basutrustning till det egna hemmet, fritidsaktiviteter och kursavgifter samt kostnader för resor, arbetskläder och kursmaterial. Bidrag kan även avse extraordinära kostnader såsom vård- eller medicinkostnader som inte kan skjutas upp till efter den villkoliga frigivningen.

Av 4 kap. 3 § SoL framgår:

Försörjningsstöd lämnas för skäliga kostnader för:

1. Livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, förbrukningsvaror, hälsa och hygien samt dagstidning och telefon.
2. Boende, hushållsel, arbetsresor, hemförsäkring samt medlemskap i fackförening och arbetslöshetskassa.

Skäliga kostnader enligt första stycket 1 ska i enlighet med vad regeringen närmare föreskriver beräknas enligt en för hela riket gällande norm (riksnorm) på grundval av officiella prisundersökningar av olika hushållstypers baskonsumtion. Om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl, ska socialnämnden dock beräkna dessa kostnader till en högre nivå. Nämnden får också i ett enskilt fall beräkna kostnaderna till en lägre nivå, om det finns särskilda skäl för detta.

Riksnormen för beräkning av skäliga kostnader enligt 4 kap. 3 § 1 st SoL framgår av 2 kap. SoF. Riksnormen består av poster för vissa personliga och vissa gemensamma kostnader. Posterna livsmedel, kläder och skor, lek och fritid samt hygien är personliga kostnader medan posterna förbrukningsvaror, dagstidning och telefon är gemensamma hushållskostnader. Riksnormen utgör en totalsumma för personliga kostnader och gemensamma hushållskostnader. Se vidare kap. 4 i Socialstyrelsens publikation Ekonomiskt bistånd – Stöd för rättstillämpning och handläggning av ärenden i den kommunala socialtjänsten. <http://www.socialstyrelsen.se>

Observera att kostnader för resor inte ingår i riksnormen.

Kriminalvårdens bidragsansvar

Förutsättning för att Kriminalvården ska bidra med de för åtgärden nödvändiga medel för ändamål som avses i 13 kap. 7 § FARK Fängelse och de till paragrafen knutna allmänna råden (vilka återges ovan), är att ändamålet bedöms underlätta anpassningen i samhället och att den intagne inte får annan ersättning och, helt eller delvis, saknar egna medel.

Vid den ekonomiska utredningen ska den intagne betraktas som en ekonomiskt fristående individ som bär sina kostnader och sin del av gemensamma kostnader, men som inte ska bära andras kostnader, t.ex. sin partners kostnader för barn som inte är gemensamma. Bidrag från Kriminalvården ges alltså oberoende av vilket ekonomiskt samröre andra personer i praktiken har med den intagne. Se avsnitt 4.9.8. när det gäller utökad frigång.

Bidrag för resor

Bidrag för resor kan beviljas om de allmänna kraven på skälighet i 13 kap. 1 § FäL (se ovan) är uppfyllda. När det gäller beräkningen är det skäligt att beräkna bidrag för resa under utsluss på samma sätt som för resa under permission, dvs. på det sätt som framgår av 13 kap. 6 § FARK Fängelse.

För vårdvistelse ingår hemresor normalt under ledighet. Undantagsvis kan det vara skäligt att Kriminalvården beviljar bidrag för resekostnader som är särskilt kostsamma t.ex. flygresor till/från Sundsvall/Härnösand eller Gotland.

Av 13 kap. 6 § FARK Fängelse framgår såvitt nu är aktuellt:

[...]

Bidrag för resor utgår med högst det belopp som motsvarar billigaste färd sätt med allmänna kommunikationsmedel, om det inte finns särskilda skäl. Bidrag för resa med bil utgår dock med högst 1,80 kr per kilometer.

Kostnader för behandling

Under utslussningsåtgärd kan den intagne i vissa fall få öppenvårdsbehandling mot missbruk och beroende. Sådana insatser i kommunens eller landstingets regi som inte är avgiftsfinansierade omfattas av normalitetsprincipen och ersätts inte av Kriminalvården. Om den intagne genomgår någon annan form av vård, behandling eller programverksamhet under utslussningsperioden bör Kriminalvården svara för kostnader för deltagande, eftersom deltagandet utgör en del av själva innehållet i utslussningsåtgärden. Det blir alltså inte aktuellt att pröva frågan om bidrag.

Kostnader för fritidsaktiviteter

Om Kriminalvården under utslussningsåtgärd schemalägger fritidsaktivitet bör det anses skäligt med bidrag för aktiviteten om den intagne enligt utredning inte själv kan bekosta den. Bidraget bör då inte överstiga försörjningsstödet norm för fritidsaktiviteter för ensamstående. Bidrag för fritidsaktivitet vid vårdvistelse är normalt inte skäligt eftersom det ingår i vårdavgiften.

Förändringar i den intagnes situation

Vid förändringar av den intagnes situation som kan tänkas påverka de ekonomiska förhållandena ska rätten till bidrag alltid omprövas. En sådan förändring kan exempelvis vara att en eller flera personer flyttar in i den bostad som Kriminalvården betalar hyran för eller att den intagnes inkomster förändras. Ett beslut om bidrag kan i vissa fall ändras till den intagnes nackdel, se 13 kap. 1 § 3 st FARK Fängelse. Ett bidrag som redan har betalats ut kan dock inte krävas åter.

Förändring för ekonomisk plan utan den intagnes förskyllan

Om grunden för den ekonomiska plan som angivits i utredningen förändras utan den intagnes förskyllan, exempelvis genom utebliven eller senarelagd utbetalning av lön, bidrag eller dylikt, bör Kriminalvården genom bidrag i avvaktan på sådan utbetalning medverka till att utslussningen kan inledas eller fortsätta. Om en intagen som enligt planen själv ska bära sina kostnader blir sjukskriven av läkare, kan han eller hon i vissa fall behöva bidrag för uppehälle från Kriminalvården.

Former för utbetalning

Det verksamhetsställe som är huvudansvarigt för utredningen och genomförandet av utslussningsåtgärden ansvarar för hantering av bidrag under perioden som utslussningen pågår. Man bör försöka hitta icke-kontanta former för utbetalning, t.ex. via kontantavi eller överföring direkt till konto i den intagnes namn. Bidrag till hyra kan efter godkännande av den intagne betalas direkt till hyresvärdens konto. Hur bidrag ska hanteras ska framgå av i den ekonomiska plan som redovisas i utredningen i KVR.

4.9.5 Frigång

Ersättning för sysselsättning

Under frigång har den intagne rätt till ersättning för sysselsättning i enlighet med reglerna i 3 kap. 2 § FäL, 13 § FäF och 3 kap. FARK Fängelse.

Socialförsäkringsförmåner

Intagen som har frigång för förvärvsarbete kan vara berättigad till vissa socialförsäkringsförmåner. Se avsnitt 4.9.2.

Studiemedel

Den intagne kan under vissa förutsättningar ha rätt till studiemedel i form av studiebidrag. Om studier planeras bör den intagne uppmanas att i god tid ansöka om studiebidrag hos Centrala Studiestödsnämnden.

Bidrag

Om den intagne inte får annan ersättning och, helt eller delvis, saknar egna ekonomiska medel ska det verksamhetsställe som ansvarar för utredningen av frigången bidra med för åtgärden nödvändiga medel för omkostnader hänförliga till sysselsättningen. Sådana kostnader kan avse exempelvis resor, klädustrustning och måltidskostnader.

4.9.6 Vårdvistelse

Socialförsäkringsförmåner

Den intagne kan ha rätt till sjukersättning, aktivitetsersättning, livränta, omställningspension, garantipension till omställningspension och änkepension.

Studiemedel

Den intagne kan under vissa förutsättningar ha rätt till studiemedel i form av studiebidrag. Om studier planeras bör den intagne uppmanas att i god tid ansöka om studiebidrag hos Centrala Studiestödsnämnden.

Reglering av kostnadsansvar

Kostnadsansvaret för vård och behandling regleras mellan vårdgivaren och Kriminalvården i placeringsavtalet. Av ramavtalet följer att fickpengar, urinprovstagning, sjukvårdskostnader, de flesta resor, skor och kläder utöver grundutrustning, fritids- och sportutrustning samt hygienartiklar ingår i vårdavgiften. Av det enskilda placeringsavtalet ska framgå om någon särskild kostnad (exempelvis resor och utrustning) ska hanteras på annat sätt än enligt ramavtalet. Av avtalet ska även framgå om den intagne själv ska svara för del av vårdavgiften eller för annan kostnad som är förenad med vistelsen.

Den intagnes kostnadsansvar

Om den intagne får någon form av extern ersättning i form av lön, socialförsäkringsförmån, studiebidrag, studielån eller annat bör vårdavgiften minskas med ett belopp som, efter samråd med vårdgivaren, fastställs i placeringsavtalet. Om den intagne, efter avdrag, har mindre än 50 kr/dag att disponera bör fickpengar betalas ut så att detta belopp uppnås. Vårdavgiften ska i sådant fall minskas med det belopp som den intagne själv ansvarar för. Om den intagne har mer än 80 kr/dag att röra sig med ska denne själv stå för sina fickpengar och övriga personliga omkostnader som kläder, hygienartiklar m.m. och vårdavgiften minskas med motsvarande belopp. I placeringsavtalet ska närmare anges från vilken tidpunkt reducerad vårdavgift gäller. Hänsyn bör då tas till när utbetalning av den

externa ersättningen kommer att ske. Reducering av vårdavgift ska inte ske innan datum för första utbetalning.

Exempel

1) Nettoutbetalning, extern ersättning = 2 600 kr/månad. Beloppet överstiger $30 \times 80 = 2\,400$ kr. Vårdavgiften ska reduceras med 80 kr/dag och den intagne ska själv stå för sina fickpengar (50 kr/dag) och övriga personliga omkostnader (30 kr/dag).

2) Nettoutbetalning, extern ersättning = 1 800 kr/månad. Beloppet överstiger 30×50 kr = 1 500 kr men inte 2 400 kr. Vårdavgiften ska reduceras med 60 kr/dag ($1\,800$ kr/30). Den intagne ska själv stå för fickpengar samt, efter överenskommelse med vårdgivaren, omkostnader som motsvarar 300 kr/månad (t.ex. resor eller kläder) och vårdgivaren ska stå för resterande 300 kr/månad.

3) Nettoutbetalning, extern ersättning = 900 kr/månad. Beloppet motsvarar inte 30×50 kr = 1 500 kr. Vårdavgiften ska reduceras med 30 kr/dag (900 kr/30). Vårdgivaren ska betala ut kompletterande fickpengar med 20 kr/dag samt svara för samtliga övriga personliga omkostnader.

Den intagnes permissions- och frigivningsmedel bör inte användas till fickpengar men kan efter samråd med vårdgivaren utnyttjas för att bekosta särskilt kostnadskrävande aktiviteter under vistelsen.

Utrustning i anstalt

Anstalten ansvarar för att den intagne får kläder och annan utrustning som behövs under utslussningsåtgärden. Samråd bör ske med vårdgivaren om vad som behövs utifrån hänsyn till årstiden och den sysselsättning eller de aktiviteter den intagne ska delta i. Utgångspunkten är, liksom vid all bidragsprövning, att den intagne själv ska bekosta kläduitrustningen om han eller hon kan det. Riksnormen, som är en totalsumma för personliga kostnader, ger inte någon ledning för hur högt bidrag som kan beviljas som en engångssumma. Det är normalt inte skäligt med ett bidrag för utrustning som överstiger 3 000 kr.

Om de kläder och annan utrustning som den intagne fått av Kriminalvården inför vårdvistelsens påbörjande behöver kompletteras bör detta, såvida inget annat avtalats, normalt skötas av vårdgivaren inom ramen för vårdavgiften.

Bidrag för mediciner och sjukvård

Vårdgivaren ska innan placeringsavtal tecknas informeras om den intagnes medicinering för att kunna ta ställning till om medicinkostnaden ska ingå i vårdavgiften eller inte.

Om vårdgivaren meddelat att man inte ansvarar för medicinkostnad inför placering kan bidrag medges för kostnad upp till högkostnadsskyddet. Alla kostnader för sjukvård och medicinering som uppstår efter placeringen ingår i vårdavgiften.

Bidrag för resor

Kriminalvården utger som huvudregel inte bidrag för resor under vårdvistelsen utan detta ryms i vårdavgiften.

Det kan dock i enskilt fall vara skäligt att utge bidrag till medgiven hemresa om resvägen är väldigt lång (sammanlagt cirka sextio mil tur och retur) eller särskilt dyr. Om den intagne saknar egna medel ska Kriminalvården bekosta hemresan om behandlingen avslutas i samband med villkorlig frigivning. Kriminalvården bidrar också till resa i samband med meddelat villkor om anmälningsplikt under vistelse utanför hemmet.

Kriminalvården bekostar även resor till och från en domstolsförhandling under placerings-tiden.

4.9.7 Halvvägshus

Socialförsäkringsförmåner

Som framgår av avsnitt 4.9.2 kan den som vistas i halvvägshus i vissa fall ha rätt till sjukpenning, rehabiliteringspenning m.m. I socialförsäkringshänseende i övrigt är den intagne att betrakta som intagen i anstalt. Detta innebär att den intagne inte har rätt till sjukersättning, aktivitetsersättning eller arbetsskadelivränta. Eventuell pension reduceras med högst 80 kr/dag enligt de regler som gäller för intagna i anstalt. Pensionär som vistas i halvvägshus har rätt till bostadstillägg till sin ordinarie bostad om straffet inte överstiger två år och annars för tiden från och med den tredje månaden före den månad då frigivning ska ske.

Studiemedel

Den intagne kan under vissa förutsättningar ha rätt till studiemedel i form av studiebidrag. Om studier planeras bör den intagne uppmanas att i god tid ansöka om studiebidrag hos Centrala Studiestödsnämnden.

Skulder

Skulder, med undantag för sådana som regleras genom utmätning av Kronofogden, ska normalt inte vägas in i den ekonomiska bedömningen. Den intagne ansvarar själv för andra skulder för vilka kan komma att utkrävas betalningsansvar under utslussningsperioden. Om Kriminalvården bidrar med medel till uppehälle vid vistelse i halvvägshuset bör den intagne ansöka om reglering av alla eventuella skulder till efter genomförd utslussning.

Utrustning i anstalt

Behov av personlig utrustning (kläder o dyl.) och speciella behov, t.ex. av glasögon, läkarvård, medicin eller tandvård, bör i möjligaste mån tillgodoses på anstalt innan utslussningen inleds. Speciella behov som uppstår under utslussning hanteras i enlighet med socialförvaltningens normer. Om obligatoriska aktiviteter medför kostnader för den intagne kan detta vara ett skäl att besluta om bidrag utöver norm.

Kriminalvårdens bidragsansvar

Kriminalvården svarar för den intagnes boende och det uppehälle som är förenligt med vistelsen i boendet (såsom exempelvis måltider i halvvägshuset). Utgångspunkten bör vara att den intagne själv ska ha inkomst i form av lön, ersättning från annan myndighet eller studiestöd så att han eller hon själv kan bära sina eventuella kostnader vid vistelse utanför halvvägshuset. Om inkomsten är så låg att den inte täcker faktiska kostnader som har

samband med vistelsen, eller i väntan på att den intagne får lön eller annan ersättning, kan Kriminalvården utge ekonomiskt bidrag i enlighet med 13 kap. 1 och 7 §§ FARK Fängelse. Medelnivån ska då beräknas med tillämpning av riksnormen som avses i 4 kap. 3 § SoL och Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd, se avsnitt 4.9.4. Om det vid vistelse i halvvägshus finns behov av att förskotta en del av bidraget för t.ex. matinköp och resor bör halvvägshuset tillfrågas om möjligheten att ge den intagne ett förskott. Förskottat bidrag tas upp på faktura till Kriminalvården.

Om den intagne under utslussningen saknar inkomst men har kontanta medel eller bundna lätt realiserbara tillgångar, ska detta normalt vägas in i värderingen av hans eller hennes förmåga att själv bära sina kostnader. Vad som kan vara lätt realiserbara tillgångar framgår av Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd. Det är i första hand värdepapper såsom aktier och obligationer som avses. Det kan dock normalt inte krävas att den intagne säljer t.ex. en bil. Fasta tillgångar, exempelvis fastigheter, ska normalt inte vägas in i värderingen av den ekonomiska förmågan.

Underlag för prövning av om den intagne har lätt realiserbara tillgångar bör endast hämtas in om det finns skäl att anta att sådana tillgångar finns. Den intagne ska då uppmanas att av sin bank få en förteckning av engagemangsuppgifter och att redovisa detta för Kriminalvården.

Om den intagne enligt plan kommer att behöva ekonomiskt bistånd från socialförvaltningen efter villkorlig frigivning bör den ekonomiska utredningen, efter samtycke från den intagne, genomföras i samråd med socialförvaltningen.

4.9.8 Utökad frigång

Socialförsäkringsförmåner

Den som slussas ut genom utökad frigång behandlas i detta sammanhang enligt normaliseringsprincipen. Den intagne som under utökad frigång har egen inkomst kan ha rätt till sjukpenning (se avsnitt 4.9.2) och att utan reduktion få graviditetspenning, tillfällig föräldrapenning, rehabiliteringspenning, sjukersättning, aktivitetsersättning, smittbärrpenning, närståendepenning, omställningspension, garantipension till omställningspension, änkepension, allmän ålderspension, särskilt pensionstillägg, äldreförsörjningsstöd och bostadstillägg. Den oreducerade ersättningen löper från och med dagen för övergång från anstalt till den utökade frigången.

Studiemedel

Den intagne kan under vissa förutsättningar ha rätt till studiemedel i form av studiebidrag och studielån. Om studier planeras bör den intagne uppmanas att i god tid ansöka om studiemedel hos Centrala Studiestödsnämnden.

Skulder

Skulder, med undantag för sådana som regleras genom utmätning av Kronofogden, ska normalt inte vägas in i den ekonomiska bedömningen. Den intagne ansvarar själv för andra skulder för vilka kan komma att utkrävas betalningsansvar under utslussningsperioden. Om Kriminalvården betalar bidrag för uppehälle eller boendekostnader bör anstånd sökas med

reglering av alla eventuella skulder till efter genomförd utslussning. Den intagne ansvarar själv för nödvändig reglering av eventuella hyresskulder inför utökad frigång.

Utrustning i anstalt

Behov av personlig utrustning (kläder o dyl.) och speciella behov, t.ex. av glasögon, läkarvård, medicin eller tandvård, bör i möjligaste mån tillgodoses på anstalt innan utslussningen inleds. Speciella behov som uppstår under utslussning hanteras i enlighet med socialförvaltningens normer. Det kan finnas skäl till bidrag med medel över norm om det uppstår kostnader i samband med obligatoriska aktiviteter.

Kriminalvårdens bidragssansvar

När det gäller kostnader för boende, uppehälle, sysselsättning eller vistelsen i övrigt vid utökad frigång bör utgångspunkten vara att den intagne ska ha inkomst i form av lön, ersättning från annan myndighet eller studiestöd så att han eller hon själv kan bära sina kostnader. I fall den intagne under utslussningsperioden sammanbor med andra personer ska kostnader för boende, inklusive bostadsutrustning, normalt fördelas lika mellan hushållets vuxna medlemmar. Likaså ska gemensamma hushållskostnader och kostnader för hemmavarande barn eller skolungdom, för vilka de sammanboende har gemensamt försörjningsansvar, normalt delas lika. Se avsnitt 4.9.4.

Om inkomsten är så låg att den inte täcker faktiska kostnader som har samband med den utökade frigången, eller i avvaktan på att den intagne får lön eller annan ersättning, kan Kriminalvården utge ekonomiskt bidrag i enlighet med 13 kap. 1 och 7 §§ FARK Fängelse. Medelsnivån ska då beräknas med tillämpning av den riksnorm som avses i 4 kap. 3 § SoL och Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd. Bistånd kan normalt högst uppgå till riksnormen för bistånd, oavsett faktiska boendekostnader. Se även avsnitt 4.9.4. Det innebär i praktiken att en intagen, som är sammanboende med sin partner och barn för vilka han eller hon har försörjningsansvar, och där hushållet saknar annan försörjning, normalt kommer att få bistånd enligt följande: Halva boendekostnaden (se vidare nedan), halva beloppet av sambonormen, halva beloppet av normen för hushållskostnader samt halva normen för barnet/barnen. En intagen som är ensamstående utan barn och som saknar egen försörjning har normalt rätt till bidrag för hela boendekostnaden, hela normen för ensamstående samt hela normen för hushållskostnader. För att i det enskilda fallet klargöra avgränsningen mellan Kriminalvårdens och socialförvaltningens biståndsansvar, bör den intagne vid den ekonomiska utredningen tillfrågas om socialförvaltningen utger bistånd till hushållet för någon del av de poster som Kriminalvården annars kommer att ansvara för.

Om den intagne under utslussningen saknar inkomst men har kontanta medel eller bundna men lätt realiserbara tillgångar, ska detta liksom vid vistelse i halvvägshus i normalfallet vägas in i värderingen av hans eller han eller hennes förmåga att själv bära sina kostnader.

Om den intagne enligt plan kommer att behöva ekonomiskt bistånd från Socialförvaltningen efter villkorlig frigivning bör den ekonomiska utredningen, efter den intagnes samtycke, genomföras i samråd med socialförvaltningen.

Kostnader för boende

Boendekostnader under utökad frigång kan förutom hyra även omfatta inköp av basutrustning (startpaket) till det egna hemmet. Beträffande fördelningen av kostnader mellan Kriminalvården och socialtjänsten för hemutrustning bör alltid samråd ske med den kommun där den utökade frigången äger rum. Möjligheten att socialförvaltningen svarar för hela eller delar av utrustningen av bostaden bör alltid undersökas och speciellt om socialförvaltningen deltar i planeringen av utslussningsåtgärden och efterföljande villkorlig frigivning.

Om Kriminalvården betalar bidrag till boendekostnader (hyra och drift), tecknar den intagne själv kontrakt med hyresvärden. Vad som är att anse som skälig bostad avseende standard, storlek, läge m.m. anges i Socialstyrelsens allmänna råd om allmänt bistånd.

Socialförvaltningens norm garanterar en basutrustning av bostaden, som den intagne därefter själv får komplettera efter förmåga. Redan vid planering och under förberedande av utslussningsåtgärden bör uppmärksammas om utrustandet av bostaden kan förberedas under pågående verkställighet, t.ex. genom inköp av delar av utrustningen. Vid prövning av bistånd till utrustning av bostad ska hänsyn även tas till om fler personer än den intagne bor i eller flyttar in i bostaden i samband med start av den utökade frigången. Bidrag till bostadsutrustning får normalt inte avse andra än den intagne.

Bidrag till boendekostnader före den utökade frigången ges normalt som längst för del av den månad den utökade frigången startar som ligger före startdagen. Som exempel: Om den intagne ska inleda sin utslussning den 23 mars, kan bidrag till hyra tidigast utgå från och med den 1 mars. Eftersom Kriminalvårdens bidragsansvar upphör vid utslussningens slut ska den intagne eller socialförvaltningen överta ansvaret för boendekostnaden vid övergång till villkorlig frigivning.

Av utredningen ska framgå vilken utrustning Kriminalvården betalar bidrag för, samt hur bidraget ska hanteras. Inköp och installering i bostaden av utrustning som Kriminalvården bistått med bör genomföras i så nära anslutning till utslussningens start som möjligt.

4.9.9 Skada på utrustning m.m.

Skada på Kriminalvårdens övervakningsutrustning

Har den intagne förorsakat skador på eller förlust av teknisk övervakningsutrustning vid kontroll med elektroniska hjälpmedel bör detta ersättas av den intagne om det inte finns särskilda skäl som talar mot det.

Kriminalvårdens ersättningskyldighet vid skada i samband med utfört arbete

Av 32 § FäF framgår:

Bestämmelserna i förordningen (1989:929) om ersättning av allmänna medel för skada orsakad av den som utför samhällstjänst ska också tillämpas på skada som orsakats av den som utför oavlönat arbete inom ramen för en sådan utslussningsåtgärd som avses i 11 kap. 1 § fängelselagen (2010:610).

Bestämmelsen innebär att Kriminalvården kan få ersätta skada som den dömda orsakat på arbetsplatsen i samband med oavlönat arbete under utslussningsåtgärden. Ärenden om sådan ersättningskyldighet handläggs enligt Ao av huvudkontorets rättsenhet.

4.10 Prövning och påbörjande av utslussningsåtgärd

4.10.1 Underrättelse om utredning och underlag för prövning

Den intagne ska ta del av utredningen och förslaget till beslut innan utredningen lämnas för prövning. Utredningen ska lämnas för prövning till beslutsfattaren även om förslaget innebär att utslussningsåtgärden avstyrks eller att ärendet ska avskrivas.

Oavsett om ansökan tillstyrks eller avstyrks, ska följande handlingar ingå i underlaget:

- Den intagnes ansökan (i de fall det finns en sådan).
- Underrättad utredning för föreslagen eller sökt åtgärd. Om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att bevilja åtgärden, behöver endast yttrande skrivas i utredningen där anledningen till avstyrkande beskrivs. Det är viktigt att den intagne underrättas även om detta.
- Det senast utfärdade straffrättsbeslutet.
- Aktuell dom från alla instanser. Om tidigare dom på skyddstillsyn undanröjs ska även kopia av tidigare dom från alla instanser skickas med.
- Eventuellt § 7-intyg eller rättspsykiatrisk undersökning.
- Eventuell personutredning eller yttrande från frivården.
- Ansvarsförbindelse från socialtjänsten (vid vårdvistelse).
- Samtycke från kontaktperson (vid halvvägshus, frigång och utökad frigång).
- Samtycke från sammanboende och vårdnadshavare (vid utökad frigång).
- Antagningsbesked vid studier.
- Arbetsförmedlingens beslut om arbetsmarknadsåtgärd, om sådant finns.
- Beskrivning av vårdgivare vid vårdvistelse.
- Brottsofferslussutredning (kan vara både utredning och insatser som skett i brottsofferslussen), om sådan finns.
- Förslag till schema.
- Riksmottagningens utredning inför beslut om särskilda villkor.
- Beslut om särskilda villkor.

När en klient inte vill ansöka om en utslussningsåtgärd, återtar sin ansökan efter att utredningen klarmarkerats eller har frigivits villkorligt, ska beslutsfattaren ha tillgång till ansökan (om en skriftlig sådan finns), utredningen samt den intagnes återtagande (om en skriftlig sådan finns).

Ovanstående sammanställning anger endast vilka handlingar som ska ingå i beslutsfattarens underlag. För redogörelse för vilka uppgifter som bör framgå av en utslussningsutredning, se avsnitt 4.7.

4.10.2 Beslut om särskild utslussningsåtgärd

Beslutsbehörighet

Vem som är behörig att besluta om särskild utslussningsåtgärd framgår av Ao. Förslaget till beslut ska föredras i kollegium både i anstalt och i frivård.

Prövning av uppskjuten villkorlig frigivning

Innan beslut om särskild utslussningsåtgärd, ska frågan om uppskjuten villkorlig frigivning ha prövats eller ställning tagits att inte väcka frågan.

Beslutsinnebörd

När en särskild utslussningsåtgärd beviljas ska av beslutet framgå vilken period beslutet omfattar och vilka villkor enligt 11 kap. 6 § FäL som ställs upp. Se vidare nedan för respektive åtgärd.

Om det vid beslutet är klart att frågan om den beviljade utslussningsåtgärden ska övergå i annan åtgärd kan prövas i ett senare skede, bör tidpunkten för en sådan prövning framgå av initial beslutet. Det verksamhetsställe som är huvudansvarigt för genomförande av den beslutade utslussningsåtgärden ska underrätta det verksamhetsställe som ansvarar för att utreda förutsättningarna för den efterföljande åtgärden. Så kan t.ex. vara fallet om en intagen beviljats vårdvistelse eller frigång, för vilket anstalten är huvudansvarig, och beslutsfattaren meddelat tidpunkt för prövning av vistelse i halvvägshus eller utökad frigång. Anstalten och frivården ska då, liksom vid alla utredningar av utslussningsåtgärd, samverka i planeringen inför den följande prövningen. Det verksamhetsställe som ansvarar för den följande utslussningsåtgärden ansvarar för att anmäla ärendet för ny prövning hos beslutsfattaren.

Särskilt om beslut om frigång

Av beslutet ska, utöver vad som angivits ovan, framgå vilken verksamhet frigången avser och vilka tider för frigången som gäller.

Ett beslut om frigång kan villkoras så att det uttryckligen framgår att beslutet kommer att omprövas om den intagne senare inte får vistelse i halvvägshus eller utökad frigång som planerat eller om den intagne ändrar inställning och inte längre medverkar till att genomföra planerade utslussningsåtgärder.

Särskilt om beslut om vårdvistelse

Av beslutet ska, utöver vad som angivits ovan, framgå vilken vårdgivare som vårdvistelsen avser samt eventuellt meddelande av föreskrift enligt 26 kap. 15 § 1 st 3 BrB.

Särskilt om beslut om vistelse i halvvägshus

Av beslutet ska, utöver vad som angivits ovan, framgå vilket halvvägshus och vilken sysselsättning vistelsen avser. Det ska även framgå att förbud mot att lämna halvvägshuset

annat än på särskilt angivna tider är ett obligatoriskt inslag i vistelsen. Om villkor om kontroll med elektroniska hjälpmedel ställs upp för att kontrollera utgångsförbudet bör av beslutet framgå när villkoret tidigast kan upphävas.

Ett beslut om halvvägshus kan villkoras så att det uttryckligen framgår att beslutet kan komma att omprövas om den intagne senare inte får utökad frigång som planerat eller om den intagne ändrar inställning och inte längre medverkar till att genomföra planerade utslussningsåtgärder.

Särskilt om beslut om utökad frigång

Av beslutet ska, utöver vad som angivits ovan, framgå vilken bostad och sysselsättning den utökade frigången avser. Bedöms att prövning senare bör ske om att villkor om elektroniska hjälpmedel kan upphävas, bör det anges i beslutet när detta tidigast kan ske.

4.10.3 Underrättelse om beslut om annan information

När beslut fattats i fråga om särskild utslussningsåtgärd ska den intagne så snart som möjligt underrättas om beslutet samt informeras om dess innebörd, om villkor enligt 11 kap. 6 § FäL och vilka konsekvenser misskötsamhet kan få. Den intagne bör bland annat informeras om hur han eller hon kan komma i kontakt med kriminalvårdspersonal i beredskap.

Frigång

Anstalten ska utan dröjsmål informera frigångsplatsen genom kontaktpersonen om beslutet och dess innebörd. Anstalten ska informera det frivårds kontor som har sitt verksamhetsområde där den intagne kommer att vistas om frigången. Den intagne ska få en frigångssedel att ha med under utevistelsen. Frigångssedeln skrivs ut i KVR.

Vårdvistelse

Anstalten ska utan dröjsmål informera vårdgivaren genom kontaktpersonen om beslutet och dess innebörd. En kopia av vårdvistelseutredningen ska, efter samtycke från den intagne, skickas till vårdgivaren som underlag för genomförandeplan, uppföljning och revidering av behandlingsplanen. Anstalten ska vidare informera det frivårds kontor som har sitt verksamhetsområde där den intagne kommer att vistas om vårdvistelsen. Den intagne ska få en tillståndssedel att medföra vid vistelser utanför hemmet.

Särskilt om vistelse i halvvägshus

Frivårdskontoret på frigivningsorten ska utan dröjsmål informera kontaktpersonerna vid sysselsättningsplatsen och halvvägshuset om beslutet och dess innebörd. Frivårdskontoret ska också informera det frivårds kontor som har sitt verksamhetsområde där den intagne kommer att vistas under placeringen. Den intagne ska underrättas om schemat och ska få en kopia av beslutet om vistelse i halvvägshus att ha med vid vistelser utanför halvvägshuset.

Särskilt om utökad frigång

Frivårdskontoret på frigivningsorten bör utan dröjsmål informera kontaktpersonen på sysselsättningsplatsen om beslutet och dess innebörd. Om den intagne kommer att vistas

på en annan ort ska frivårdskontoret också informera det frivårdskontor som har sitt verksamhetsområde där den intagne kommer att vistas under den utökade frigången. Den intagne ska underrättas om schemat och ska få en kopia av beslutet om utökad frigång att ha med vid vistelser utanför bostaden.

4.10.4 Vid beviljad utslussningsåtgärd

När en särskild utslussningsåtgärd har beviljats ska den intagne vara inskriven både i anstalt och vid frivårdskontoret på frigivningsorten.

Om den intagne avtjänar straff för ett brott som har riktats mot någons liv, hälsa, frihet eller frid ska målsäganden underrättas om beslutet, om denne har begärt att få information om att den intagne vistas utanför anstalt till följd av en särskild utslussningsåtgärd. Se 35-36 §§ FäF samt Handbok om underrättelse till målsägande. Informationen ska lämnas utan dröjsmål så snart ett beslut att bevilja utslussningsåtgärden har meddelats.

Ansvarig sjuksköterska ska underrättas om beslut om särskild utslussningsåtgärd så att nödvändiga medicinska åtgärder kan vidtas. Den intagne kan behöva få med läkemedel för en kortare period och sjukvården kan behöva informera ny vårdgivare.

Försäkringsskydd vid beviljad utslussningsåtgärd

Den intagne ska informeras om gällande försäkringsskydd innan en utslussningsåtgärd påbörjas. Informationen bör lämnas såväl muntligen som skriftligen.

För intagen som har beviljats en utslussningsåtgärd gäller, liksom för övriga intagna, reglerna om statligt personskadeskydd. Om en intagen drabbas av personskada (inklusive dödsfall) omfattas han eller hon och de efterlevande därmed av ett eller flera olika ersättningssystem. Den intagne (eller, vid dödsfall, de efterlevande eller dödsboet) kan under vissa förutsättningar få ersättning enligt socialförsäkringsbalkens regler om särskilt personskadeskydd. Sådan ersättning beslutas av Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten. Den intagne kan också under vissa förutsättningar få annan slags ersättning enligt lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada m.m. (LI). Sådan ersättning beslutas av Kammarkollegiet.

Kriminalvården ska omedelbart anmäla till Försäkringskassan om en klient drabbas av personskada. Vid uppgift om personskada under utslussningsåtgärd bör ansvarigt verksamhetsställe alltid kontrollera att vårdgivaren, arbetsgivaren eller motsvarande har gjort en skadeanmälan till Försäkringskassan. Om det inte har gjorts, ska Kriminalvården se till att anmälan sker. Mer information om reglerna om statligt personskadeskydd finns på Krimnet.

I regel har vårdgivare, med vilka Kriminalvården tecknat ramavtal, förbundit sig att ha ett försäkringsskydd som omfattar egen personal, egendom och fordon samt hem- och olycksfallsförsäkring för enskilda som vistas vid hemmet. Eventuella avvikelser i ramavtalet bör särskilt uppmärksammas. Sker upphandling av vård utom ramavtal bör vårdgivaren ha motsvarande försäkringsskydd som gäller enligt ramavtal. Det är viktigt att anstalten tar reda på vilket försäkringsskydd som gäller i dessa fall.

Förberedande åtgärder inför påbörjande

Vid beslut om vårdvistelse ska placeringsavtal upprättas mellan Kriminalvården och vårdgivaren. Vid vårdvistelse registreras placeringsavtalet i KVR. Avtal upprättas i minst två exemplar. Det undertecknas först av företrädaren för vårdgivaren eller halvvägshuset och därefter av behörig tjänsteman inom Kriminalvården och diarieförs av och förvaras hos beslutsfattaren. Vårdgivaren ska också få ett avtal i original.

Vid vårdvistelse ska den intagne transporteras till vårdboendet av en kriminalvårdstjänsteman som är insatt i utslussningsplaneringen, av lekmanövervakare eller av socialtjänst. Det kan även vara lämpligt att vårdgivarens personal hämtar den intagne. Om transport inte kan ske på annat sätt ska den intagne transporteras till vårdboendet av Kriminalvårdens nationella transportenhet. Lekmanövervakare ersätts av Kriminalvården för faktisk resekostnad enligt de regler som gäller för anställda inom Kriminalvården, se Ekonomihandboken. Vårdgivaren ersätts för resekostnaden med det högsta fastställda beloppet för skattefri ersättning och kostnaden faktureras Kriminalvården.

Vid halvvägshus samt utökad frigång bör den intagne få permission enligt 10 kap. 1 § 1 st FäL från anstalten för att ta sig till bostaden själv eller transporteras dit av kriminalvårdstjänsteman.

Om den intagne ska stå under elektronisk övervakning under utslussningsåtgärden ska utrustningen monteras på startdagen. Den intagne ska kvittera mottagande av utrustningen och informeras om att för det fall han eller hon förorsakar skador eller förlust av utrustningen utkrävs ersättning om inte särskilda skäl talar mot detta.

I samband med påbojning vid utslussningsåtgärden ska den intagne lämna utandningsprov och urinprov.

4.11 Uppehåll i utslussningsåtgärd

Om frigångsplatsen stänger verksamheten temporärt ska uppehåll i frigången göras under motsvarande tid. Under eventuellt uppehåll i en vårdgivares verksamhet bör en alternativ vårdvistelseplacering ordnas för den intagne. Om uppehåll i utslussningsåtgärd blir bestående aktualiseras frågan om upphävande, se avsnitt 7.

5 Sysselsättning under utslussningsåtgärd

5.1 Allmänt

I detta kapitel redogörs bl.a. för lämplig sysselsättning och dess omfattning.

Varje utslussningsåtgärd är enligt 11 kap. 2-5 §§ FäL förenad med deltagande i obligatoriska aktiviteter som t.ex. arbete, vård och behandling, behandlingsprogram, utbildning eller särskilt anordnad verksamhet. Se avsnitt 3 eller lagtexten vilka aktiviteter som enligt FäL ryms inom de olika utslussningsåtgärderna. Se avsnitt 4.2 vilka överväganden som bör göras vid utredning och val av sysselsättning.

Om den intagne saknar sysselsättning inför utslussningsåtgärd ska verksamhetsstället medverka till att förmedla kontakt och samråda med andra myndigheter i syfte att finna en lämplig sådan för den intagne för att öka möjligheterna till en stabil tillvaro efter frigivningen. I allmänhet bör en sysselsättning som den intagne kan ha kvar eller på annat sätt ha nytta av efter verkställigheten eftersträvas.

Vid uppehåll i verksamheten på en sysselsättningsplats bör en alternativ sysselsättning för den intagne ordnas.

5.2 Lämplig sysselsättning

5.2.1 Allmänt

Vid bedömningen av sysselsättningens och sysselsättningsplatsens lämplighet bör besök göras om inte förhållandena är väl kända. För att sysselsättningen ska vara lämplig bör arbetsuppgifterna som huvudregel ligga inom ramen för en etablerad arbetsgivares normala verksamhet.

Kriminalvården bör vid behov samverka med Arbetsförmedlingen i syfte att finna lämplig sysselsättning under utslussningsåtgärden. Denna samverkan ska ske med Arbetsförmedlingens kontaktperson, även om den intagne är bosatt på annan ort. I syfte att bedöma sysselsättningens lämplighet kan upplysningar i enskilt fall även inhämtas från Skatteverket, Länsstyrelsen, Kronofogdemyndigheten, Arbetsförmedlingen, Bolagsverket m.fl. Hur ingående kontroller som bör göras får avvägas från fall till fall. Även om t.ex. Arbetsförmedlingen bedömer att en sysselsättning är lämplig ska Kriminalvården självständigt bedöma risker. Om uppgifter från en annan myndighet gör det tveksamt om en sysselsättning är lämplig, kan frågan behöva utredas vidare genom t.ex. ytterligare myndighetskontakter. Eftersom Kriminalvården saknar lagstöd för att kontrollera enskilda företrädare för arbetsgivare i MR/BR kan det i enskilda fall finnas behov av att också hämta in uppgifter från polis och åklagare.

Kriminalvården bör när avtal ingås med arbetsgivare förvissa sig om att arbetsgivarregistrering har ägt rum hos Skatteverket. Arbetsförmedlingen prövar förutsättningarna för aktivitetsstöd.

Om kontroll med elektroniska hjälpmedel ska användas bör det utredas att den elektroniska övervakningsutrustningen inte störs eller skadas av miljön på sysselsättningsplatsen. Flyg-

plan samt vissa sjukhusmiljöer och industrier med starka elektromagnetiska fält är exempel på miljöer i vilka kontroll med elektroniska hjälpmedel inte är lämpligt eller möjligt. Vad gäller sysselsättnings platser med stor explosionsfara, t.ex. petroleumindustri, kärnkraftverk, räddningstjänst eller liknande kan utrustning kallad ATEX, som är godkända för sådan miljö, beställas av frivårdskontoret hos Sensec som är underhållsleverantör.

Vad som är en lämplig sysselsättning måste i varje enskilt fall prövas utifrån risk, där möjliga kontrollåtgärder beaktas. Med risk åsyftas att tilltänkt sysselsättningsplats eller specifika arbetsuppgifter möjliggör att den intagne t.ex. återfaller i brott eller exponeras för missbruk. Om den tilltänkta sysselsättningens utformning medför beaktansvärd risk att den intagne begår brott, undandrar sig straffets fullgörande eller på annat sätt allvarligt missköter sig, kan utslussningsåtgärden inte beviljas.

5.2.2 Sysselsättning under vårdvistelse

Huvudsyftet med en vårdvistelse är att den intagne ska genomgå de stöd- och behandlingsinsatser som beskrivits i behandlingsplanen. I slutet av placeringen kan behandlingen kombineras med en sysselsättning, exempelvis i form av studier, praktik eller arbetsträning. Eventuell sysselsättning och andra aktiviteter som den intagne ska delta i under utslussningsåtgärden ska översiktligt beskrivas i utredningen och i behandlingsplanen. Detta kan exempelvis göras genom att en normalvecka för vistelsen beskrivs.

5.2.3 Sysselsättning under frigång, vistelse i halvvägshus och utökad frigång

Vad som kan avses med arbete, behandling, utbildning och särskilt anordnad sysselsättning framgår av de allmänna råden till 11 kap. 2, 4 och 5 §§ FäL:

Arbete kan avse även t.ex. arbetsträning eller praktik som kan antas förbättra den intagnes förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden eller deltagande i yrkesinriktad rehabilitering i samverkan med Arbetsförmedlingen och kommun (Krami).

Behandling kan avse t.ex. medverkan i behandlingsprogram eller behandling i öppenvård.

Utbildning innefattar t.ex. studier eller yrkesutbildning.

Särskilt anordnad verksamhet kan avse deltagande i dagcenterverksamhet och studie-cirkel, sysselsättning liknande den som ges inom ramen för samhällstjänst samt vård av barn under föräldraledighet, vård av sjukt barn eller annan sjuk närstående.

I 11 kap. 7 § FARK Fängelse ställs vissa grundkrav på sysselsättningen:

[...] arbete, behandling, utbildning eller särskilt anordnad verksamhet som den intagne ska delta i under frigång, vistelse i halvvägshus eller utökad frigång [...] ska vara regelbunden och kontrollerbar. Sysselsättning får inte medföra övernattnings utanför anstalten, halvvägshuset eller bostaden. Den får inte vara förlagd utomlands.

Sysselsättningen ska anpassas till den enskildes förutsättningar. Detta kan t.ex. ske genom att olika sysselsättningar kombineras. Tillräcklig sysselsättningsnivå kan nås genom en kombination av arbete, studier, särskilt anordnad sysselsättning, deltagande i sysselsättningsfrämjande verksamhet, i behandling i öppen vård eller i behandlingsprogram i frivårdens regi.

Studier

I det fall studier planeras under utslusningsåtgärden bör detta styrkas med antagningsbesked och, om möjligt, med kurs- eller studieplan.

Arbete i eget företag, föräldraledighet, vård av barn m.m.

Arbete i eget eller närståendes företag kan uppfylla villkoren för sysselsättning vid vistelse i halvvägshus och utökad frigång. Sysselsättning i form av föräldraledighet kan anses uppfylla villkoren vid utökad frigång. Även vård av barn efter avslutad föräldraledighet och vård av sjuk anhörig i eller utom boendet kan godkännas som sysselsättning under utökad frigång om det finns ett uttalat vårdbehov, bedöms lämpligt samt har tillräcklig omfattning och varaktighet.

Föräldraledighet bör så långt möjligt struktureras genom att varje vecka schemalägga ett antal aktiviteter med eller utan barnet utanför hemmet. Det kan vara dagliga aktiviteter i en förutbestämd miljö (lekpark, promenad, inköp), deltagande i gruppverksamhet för barn, föräldrar eller för föräldrar och barn. Aktiviteterna ska utformas så att föräldern och barnet inte isoleras i hemmet och att barnet får den stimulans och den variation som är lämplig med hänsyn till barnets ålder m.m. Närvaro i gruppverksamhet bör så långt möjligt kontrolleras genom att en kontaktperson utses. Andra typer av aktiviteter som är svåra att kontrollera vid varje tillfälle kan medföra att en lägre grad av kontroll måste accepteras.

Den intagne bör också kunna beviljas att under utökad frigång vara hemma i bostaden under sysselsättningstid för tillfällig vård av sjukt barn, om utredningen har visat att tillsynen av barnet inte går att ordna på annat lämpligt sätt, t.ex. genom sammanboende eller nära släkting.

Pensionärer, sjukskrivna och funktionsnedsatta

För pensionärer, sjukskrivna och personer med funktionsnedsättning kan t.ex. deltagande i dagcenterverksamhet eller andra organiserade aktiviteter utgöra godtagbar sysselsättning inom ramen för vistelse i halvvägshus och utökad frigång.

När det gäller sjukskrivna och andra personer med funktionsnedsättningar bör, efter samtycke av den dömde, kontakt tas med Försäkringskassan eller ansvarig läkare för att diskutera sysselsättningens omfattning och inriktning. Om det planeras för rehabilitering och återgång till arbetslivet bör Försäkringskassan lämna sitt medgivande till sysselsättningen.

Särskilt anordnad sysselsättning

Om den intagne inte har sysselsättning inför en utslusningsåtgärd kan denne erbjudas sysselsättning liknande den vid samhällstjänst (se 3 kap. förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder och FARK Frivård). Något lägre krav kan ställas på

sysselsättningsplats och innehåll jämfört med vid samhällstjänst. Förslag från den intagne på verksamhet som bedrivs i huvudsak regelbundet och är kontrollerbar kan godtas om den efter utredning bedöms som lämplig. Vid särskild anordnad sysselsättning utgår inte ersättning. En ansökan om en utslussningsåtgärd bör inte avslås enbart med motiveringen att sysselsättning saknas. Frivården har ansvar för att erbjuda särskilt anordnad sysselsättning.

Obetald praktik hos privat arbetsgivare

Om det inför utslussningsåtgärd är aktuellt med särskilt anordnad sysselsättning i form av praktik hos privat arbetsgivare bör Kriminalvården efter arbetsgivarens medgivande ta kontakt med Arbetsförmedlingen för en lämplighetsbedömning av praktiken för den sökande och bedömning av arbetsplatsen, för att om möjligt få till stånd en anställning med aktivitetsstöd. Om det planeras för rehabilitering och återgång till arbetslivet för intagen som bedömts ha arbetsförmåga, kan praktikplats hos privat arbetsgivare godkännas om det i övrigt är lämpligt och Arbetsförmedlingen har lämnat sitt medgivande.

Om inte särskilt anordnad sysselsättning går att ordna på annat sätt kan man undantagsvis godta privat obetald praktik som sysselsättning under utslussningsåtgärd. Förutom att sysselsättningen ska vara kontrollerbar och regelbunden ska den i övrigt bedömas som lämplig. Om exempelvis en arbetsgivare kan antas ta emot intagna för praktik enbart för att få oavlönad arbetskraft är sysselsättningen olämplig. I underlaget för bedömningen om föreslagen arbetsplats är lämplig ingår bland annat en värdering av om arbetsuppgifterna ligger inom ramen för ett företags normala verksamhet liksom den information som kan fås från kronofogde- och skattemyndigheterna. I dessa fall ska även klargöras vilket försäkringsskydd den placerade har under sysselsättningen.

5.3 Omfattning

För frigång, vistelse i halvvägshus och utökad frigång finns allmänna råd om sysselsättningens omfattning.

Allmänna råd till 11 kap 2, 4 och 5 §§ FäL ((5-6 st):

Sysselsättningen bör normalt utföras måndag – fredag under dagtid. Vid vistelse i halvvägshus och vid utökad frigång bör sysselsättningsgraden motsvara minst tjugo timmar per vecka och i genomsnitt inte överstiga fyrtio timmar per vecka.

För intagna som är pensionärer eller på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har svårt att klara sysselsättningskravet kan en något lägre sysselsättningsgrad godtas.

Övertidsarbete kan undantagsvis medges. Tanken är att den intagne varje kalenderdygn ska kunna återvända till boendet.

När man bedömer hur omfattande sysselsättningen bör vara och hur den ska förläggas över tid bör man tänka på att den intagne inte onödigt isoleras i sin bostad. Om det undantagsvis finns skäl att koncentrera sysselsättningen till ett fåtal dagar bör man göra en helhets-

bedömning och titta på vilka andra sätt som finns för att bryta en för hög grad av isolering i hemmet.

Det primära syftet med vårdvistelse är vård och behandling hos vårdgivaren enligt upprättad behandlingsplan. Syssetsättning eller annan aktivitet utanför vårdgivaren kan dock förekomma i slutet av en vårdvistelse.

6 Kontroll

6.1 Allmänt

För att en särskild utslussningsåtgärd ska vara ett trovärdigt sätt att avtjäna fängelse måste åtgärden upplevas som tillräckligt ingripande till sin karaktär av både allmänheten och den intagne. Höga krav ställs därför på den intagne under utslussningsperioden.

Kriminalvårdens kontroll av att den intagne uppfyller sina skyldigheter och följer villkor måste vara ingående. Resultatet av kontrollen ska dokumenteras i verkställighetsplanen.

I detta kapitel redogörs för meddelande av villkor och föreskrift; upphävande, ändring eller meddelande av nya villkor samt kontrollåtgärder.

6.2 Meddelande av villkor och föreskrift

6.2.1 Allmänt

Av 11 kap. 6 § 1-2 st FäL framgår:

Ett tillstånd till en utslussningsåtgärd ska förenas med de villkor som behövs för att syftet med åtgärden ska uppnås eller för att Kriminalvården ska kunna utöva nödvändig kontroll. Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera meddelade villkor.

Om det på grund av nya omständigheter finns skäl för det, får Kriminalvården ändra, upphäva eller meddela nya villkor.

Av allmänna råd till 11 kap. 6 § 1 st FäL framgår:

Villkor ska vara individuellt utformade utifrån riskbedömningen och omständigheterna i det enskilda fallet. Villkor om skötsamhet, villkor om skyldighet att hålla kontakt med Kriminalvården samt villkor om att den intagne ska avhålla sig från alkohol och andra berusningsmedel bör regelmässigt meddelas. Villkor kan även avse t.ex:

- vilken bostad den intagne ska ha under utslussningsåtgärden,
- vilka tider och för vilka ändamål den intagne får vistas utanför bostaden (schema), eller vid vårdvistelse, utanför hemmet,
- förbud att vistas inom eller utanför ett visst geografiskt område,
- förbud att ta kontakt med en viss person, eller
- vad som ska gälla i fråga om arbete, annan förvärvsverksamhet, utbildning eller annan sysselsättning.

6.2.2 Villkor

Utslussningsutredningen ska omfatta en bedömning av vilka villkor enligt 11 kap. 6 § FäL som bör ställas upp. Utredning om vårdvistelse ska även omfatta en bedömning av om en föreskrift 11 kap. 6 § 3 st FäL bör meddelas.

Villkor inom ramen för meddelat beslut om utslussningsåtgärd

Av ett beslut om utslussningsåtgärd ska bl.a. framgå vilka villkor enligt 11 kap. 6 § FäL som ställs upp. Det verksamhetsställe som är huvudansvarigt för utredning och uppföljning av utslussningsåtgärden ansvarar för att, inom ramen för det meddelade beslutet, besluta om villkor som den ursprungliga beslutsfattaren inte tagit ställning till.

Vid frigång kan anstalten, inom ramen för det meddelade beslutet och eventuella villkor, besluta om de ändringar av utevistelsetider som behövs. Ändringarna bör inte omfatta längre tid än vad som behövs för att tillgodose ändamålet. Vid halvvägshus och utökad frigång ansvarar frivårdskontoret för att, också inom ramen för det meddelade beslutet, besluta om tider den intagne får vistas utanför halvvägshuset eller bostaden.

Se vidare i Ao, av bilaga beslutsordning för klientärenden framgår vem som är behörig att upphäva, ändra eller meddela nya villkor enligt 11 kap. 6 § FäL eller föreskrift enligt 26 kap. 15 § första stycket tredje punkten BrB för utslussningsåtgärd.

6.2.3 Villkor som regelmässigt bör meddelas

Vilka tider och för vilka ändamål den intagne får vistas utanför bostaden (schema)

Att den intagne inte får vistas utanför bostaden annat än på bestämda tider följer för halvvägshus av lag och för utökad frigång av föreskrift. Vid vårdvistelse bör villkor regelmässigt meddelas om att den intagne ska vistas i boendet och endast får lämna detta på vissa angivna tider och för vissa angivna ändamål.

Det schema som upprättas för en särskild utslussningsåtgärd är ett villkor som den intagne ska följa och alltså en del av beslutet om åtgärden.

Skyldighet att hålla kontakt med Kriminalvården

Den intagne ska hålla Kriminalvården underrättad om förhållanden som är av betydelse för vistelsen utanför anstalt. Detta innebär bl.a. att den intagne är skyldig att underrätta Kriminalvården om något inträffat som har med sysselsättningen eller bostaden att göra. Den intagne har också en skyldighet att hålla kontakt med Kriminalvården enligt de anvisningar som myndigheten meddelar.

Drogfrihet

Villkor om att den intagne ska avhålla sig från alkohol och andra berusningsmedel ska normalt ställas. Villkoret ska ses mot bakgrund av de allmänna förväntningar på skötsamhet som finns på den intagne under utslussningsåtgärden, varför villkoret i praktiken aldrig kan anses vara omotiverat. Bruk av narkotika eller dopningsmedel behöver dock inte förbjudas eftersom detta redan är straffbelagt.

Skötsamhet

Med skötsamhet avses att den intagne inte får ägna sig åt brottslig verksamhet eller vistas i miljöer där brottslig verksamhet pågår (se prop. 2005/06:123 sid 44).

6.2.4 Villkor som bör meddelas efter individuell utformning

Vistelseort och vistelse i geografiskt område

Villkor kan meddelas om vistelseort, både som en skyldighet att endast vistas inom ett visst geografiskt område och som ett förbud mot att vistas inom ett visst område. På detta sätt kan det undvikas att den intagne vistas i riskfyllda miljöer, t.ex. där brottsoffer befinner sig eller där brottslig verksamhet pågår. Kontrollen av den intagne underlättas också om sådana villkor meddelas.

Förbud mot att ta kontakt med en viss person

För många brottsoffer innebär det en otrygghet att riskera att stöta på gärningsmannen i det egna närområdet. Detta kan också medföra risker. För att undvika att så sker kan Kriminalvården meddela villkor om att den intagne inte får ta kontakt med brottsoffret eller vistas i det område där han eller hon bor. Att meddela villkor om förbud mot att ta kontakt med en viss person har därmed stor betydelse ur ett brottsofferperspektiv och bör normalt anses vara motiverat i det fall brottsoffer finns i aktuell dom.

Observera även Kriminalvårdens skyldighet att, om målsäganden har begärt det, vid vissa slags brott informera målsäganden om att den intagne vistas utanför anstalt till följd av en särskild utslussningsåtgärd. Se avsnitt 4.10.4.

Övrigt

Kriminalvården kan även meddela de ytterligare villkor som behövs för att syftet med utslussningsåtgärden ska fyllas eller för att underlätta kontrollen. Se nedan om de villkor som kan bli aktuella för varje utslussningsåtgärd. Någon heltäckande ”villkorskatalog” följer inte av FäL mer än att villkoret ska behövas. Som exempel på ytterligare villkor kan meddelas att den intagne ska ta s.k. aversionsmedicin (t.ex. antabusbehandling) eller genomgå annan missbruksbehandling. Den intagne kan också förbjudas att använda andra receptbelagda läkemedel än de som ordinerats av läkare och åläggas att delta i behandlingsprogram under utslussningsåtgärden. Övervakning med elektroniska hjälpmedel kan reducera riskerna och öka möjligheterna att bevilja en viss utslussningsåtgärd.

6.2.5 Vårdvistelse

Vård eller behandling efter villkorlig frigivning

Av 11 kap. 6 § 3 st FäL framgår:

Om det finns särskilda skäl, får Kriminalvården förena en vårdvistelse enligt 3 § med en föreskrift enligt 26 kap. 15 § första stycket 3 brottsbalken som ska gälla för tiden efter villkorlig frigivning. Om det på grund av nya omständigheter finns skäl för det, får Kriminalvården ändra, upphäva eller meddela ny föreskrift.

Innebörden av en sådan föreskrift är att bestämmelserna i 26 kap. brottsbalken om skyldigheter och sanktioner vid misskötsamhet kan tillämpas. Kriminalvården har genom FåL fått befogenhet att fram till tidpunkten för villkorlig frigivning ändra, upphäva eller meddela en ny sådan föreskrift. Efter tidpunkten för villkorlig frigivning är det övervakningsnämnden som beslutar om en sådan föreskrift. Särskilt skäl att meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 § 1 st 3 BrB kan vara att den planerade behandlingsperioden inte kan fullgöras fram till frigivning och att föreskriften bedöms öka möjligheterna att behandlingen fullgörs.

Anstalten bör i förekommande fall informera den intagne om föreskriftens innebörd och vad som kan inträffa om den intagne åsidosätter vad som ålagts honom eller henne. Det kan t.ex. vara att övervakningsnämnden förklarar den villkorligt medgivna friheten förverkad till en tid av högst 15 dagar varje gång. (Se vidare 26 kap. BrB.) Frivården anmäler ärendet för prövning av övervakningsnämnden när det bedöms finnas skäl för åtgärden.

Att inte utan vårdgivarens medgivande vistas utanför hemmet

Av 11 kap. 8 § FARK Fängelse framgår:

En intagen ska följa de regler som gäller för verksamheten hos vårdgivaren. Den intagne får efter vårdgivarens medgivande vistas utanför hemmet, om det är förenligt med villkoren som har beslutats för vårdvistelsen.

Genom avtal med vårdgivaren regleras att vårdgivaren under vissa förutsättningar inte får medge att den intagne vistas utanför hemmet utan Kriminalvårdens medgivande. Villkor om att den intagne utan Kriminalvårdens tillstånd inte får vistas utanför hemmet mer än tre timmar på egen hand bör regelmässigt meddelas. Kriminalvårdens ramavtal reglerar att en vårdgivare ska ha nattbemanning och att familjehemsvårdar ska vara två personer över 25 år. Den familjehemsplacerade ska bo tillsammans med familjen och inte i ett fristående hus. Om en vårdgivare vid placering utom ramavtal saknar nattbemanning kan kontrollen, om det bedöms lämpligt, ersättas med kontroll med elektroniska hjälpmedel.

Anmälningsskyldighet i samband med vistelse utanför hemmet

Med vistelse utanför hemmet avses tillåten ledighet som inte utgör del av planerad verksamhet i form av t.ex. studier, arbetsmarknadsåtgärder, öppenvårdsbehandling eller en organiserad fritidsaktivitet tillsammans med personal.

När man prövar om den intagne ska ha villkor om anmälningsskyldighet i samband med vistelse utanför hemmet, bör man även titta på om han eller hon bör förbjudas att vistas på viss ort eller adress med hänsyn till t.ex. brottsoffer. Om ett sådant förbud meddelas bör samråd med vårdgivaren om hur kontrollen kan ske. Ett sätt att kontrollera om den dömde vistas på en viss plats eller inte kan vara att den dömde har att inställa sig på en kriminalvårdsenhet. Ett annat sätt kan vara att anstalten ringer till ett visst fast telefonnummer för att kontrollera att den intagne är där han ska vara. Besök på frigivningsorten under vardagar för att genomföra frigivnings förberedande åtgärder eller andra sociala ärenden bör kombineras med besök vid frivårdskontoret. Anmälningsskyldighet hos polismyndighet får däremot inte krävas. Anstalten ska dokumentera överenskommen tidpunkt och plats för anmälningsskyldighet eller motringning i daganteckningarna och se till att den intagne informeras

om åtgärden. Den intagne ska också upplysas om att tillståndssedel ska visas upp vid anmälningsplikt. Vid villkor att den intagne ska anmäla sig på kriminalvårdsenhet ska anstalten även underrätta den berörda enheten om tidpunkt för åtgärden och skicka en kopia av tillståndssedeln. Den kriminalvårdsenhet som svarar för kontroll av att den intagne kommer dit ska återkoppla utfallet till anstalten, som dokumenterar uppgiften i journalen. Den resekostnad som tillkommer av en fysisk anmälningsplikt är att betrakta som uppehälle och bör därför normalt rymmas inom vårdavgiften. För avsevärda merkostnader kan dock bidrag i enskilt fall utgå från Kriminalvården. Kontroll med elektroniska hjälpmedel kan i ett enskilt fall ersätta eller komplettera anmälningsplikt.

6.2.6 Vistelse i halvvägshus och utökad frigång

Schema för utslussningsperioden

Ett schema som beskriver utgångsförbudet och undantagen från detta för vistelse utanför bostaden ska upprättas för hela utslussningsperioden. Den intagne ska följa schemat och anmäla om det behöver ändras. Schemat får göras i etapper, men måste vid beslutet om vistelse i halvvägshus eller utökad frigång omfatta åtminstone den första månaden av vistelsen.

När schemat görs bör hänsyn tas till eventuella brottsoffer. Exempelvis bör inte fritidsverksamhet förläggas i närheten av brottsoffrets bostad.

Utegångsförbud vid vistelse i halvvägshus

Vid vistelse i halvvägshus behöver Kriminalvården inte meddela villkor om förbud mot att lämna halvvägshuset annat än på särskilda tider, eftersom detta redan framgår av 11 kap. 4 § 3 st FäL:

Av 11 kap. 4 § 3 st FäL framgår:

Den intagne får inte vistas utanför halvvägshuset annat än på särskilt bestämda tider.

Frivårdskontoret som ansvarar för utredningen av vistelsen i halvvägshuset ska innan åtgärden påbörjas informera den intagne om utgångsförbudet.

Vilka tider och för vilka ändamål den intagne får vistas utanför bostaden (schema) vid utökad frigång

Av 11 kap. 14 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får inte vistas utanför bostaden annat än på bestämda tider. Detta ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel under minst två tredjedelar, dock minst två månader, av tiden för den utökade frigången.

Detta formuleras i beslut om utökad frigång lämpligen som villkor om att följa uppgjort schema.

6.3 Upphävande, ändring eller meddelande av nya villkor

6.3.1 Allmänt

Om det på grund av nya omständigheter finns skäl för det får villkoren upphävas eller förändras eller nya villkor meddelas. Exempel på när det kan finnas sådana skäl finns i de allmänna råden till 11 kap. 6 § FäL:

Ändrade eller nya villkor bör meddelas om det är nödvändigt för att utslussningsåtgärden ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt, t.ex. om den intagne får en förändrad bostads- eller sysselsättningssituation eller gör sig skyldig till misskötsambet av mindre allvarlig art som inte leder till upphävande av utslussningsåtgärden.

En ändring av villkoren kan även syfta till att efter en tid minska graden av kontroll om verkställigheten fungerat utan anmärkning. Ett villkor kan behöva upphävas om förutsättningarna för villkoret inte längre finns.

Innan beslut fattas om att upphäva, ändra eller meddela nya villkor ska anstalten/frivården ta fram ett underlag för beslutet. Underlaget bör komplettera den ursprungliga utredningen med uppgifter om vilka de nya omständigheterna är som föranleder åtgärden och vilka skälen för åtgärden är. Den intagne ska, i enlighet med 25 § förvaltningslagen, få ta del av underlaget före prövningen. Ett exempel på när det kan vara uppenbart obehövligt att låta den intagne ta del av underlaget är dock om den intagne själv har uppmärksammat Kriminalvården på de nya omständigheterna samt tagit initiativet till åtgärden.

6.3.2 Vistelse i halvvägshus

Frivårdskontoret bör vid behov följa och successivt se över tiderna för vistelse utanför halvvägshuset. Aktiviteter utanför halvvägshuset kan exempelvis avse sysselsättning, tillfälle för inköp och annan planerad vistelse och annan tid utanför halvvägshuset. Ändringar för att arbeta övertid på sysselsättningsplatsen kan i undantagsfall medges.

6.3.3 Utökad frigång

Frivårdskontoret bör följa och successivt se över tiderna för vistelse utanför bostaden. Aktiviteter utanför bostaden kan t.ex. vara sysselsättning, tillfälle för inköp eller besök hos handläggare på frivårdskontoret. Ändringar för att jobba övertid på sysselsättningsplatsen kan medges i undantagsfall.

Kriminalvården bör anpassa villkoren och kontrollnivån efter vad den intagne visar sig klara av under den utökade frigången. Utegångsförbud gäller under hela perioden som den utökade frigången pågår, dvs. säga även efter ett beslut om att kontrollen med elektroniska hjälpmedel ska upphöra. Om villkoret om elektronisk kontroll upphör (se 11 kap. 14 § FARK Fängelse) ska kontrollen ske på annat sätt, t.ex. genom hembesök, telefonsamtal, anmälningsskyldighet hos arbetsgivaren och besök på frivårdskontoret. Även efter det att villkoret om elektronisk övervakning har upphävts ska obligatoriska vistelser utanför bostaden, såsom sysselsättning, programdeltagande och besök vid frivårdskontoret,

schemaläggas. Utformningen av eventuella lättnader i schemat under den utökade frigången styrs av riskbedömningen och fortsatt behov av kontroll där utfallet av tiden med elektronisk övervakning är en faktor att beakta.

Vid sjukskrivning bör ändring av eventuella villkor enligt 11 kap. 6 § FäL övervägas. I sista hand bör ärendet anmälas till den som har att fatta beslut om upphävande av utslussningsåtgärden.

Misskötsamhet som är mindre allvarlig och därför inte tillräcklig för att upphäva den utökade frigången kan utgöra ett skäl att ha kvar ett villkor om elektronisk övervakning. Sådan misskötsamhet kan exempelvis vara återkommande mindre avvikelser från schemat eller annat som i det enskilda fallet tyder på ett behov av fortsatt hög kontroll. Misskötsamhet som är av mindre allvarlig art och inte bör leda till upphävande kan även påverka omfattningen av vistelser utanför bostaden.

6.4 Kontrollåtgärder

6.4.1 Allmänt

Den intagnes kontakt med Kriminalvården under utslussningsåtgärden syftar, förutom kontrollfunktionen, till att Kriminalvården ska kunna följa upp verkställigheten och de frigivningsförberedande åtgärderna och vid behov motivera till fortsatta behandlingsinsatser. I enskilt fall kan det även bidra till att bryta den intagnes isolering.

11 kap. 6 och 7 §§ FäL ger vissa specifika möjligheter för Kriminalvården att vidta åtgärder i syfte att kontrollera att den intagne uppfyller villkoren för utslussningsåtgärden:

11 kap. 6 § FäL, andra meningen: Elektroniska hjälpmedel får användas för att kontrollera meddelade villkor.

11 kap. 7 § FäL: Den som är beviljad en utslussningsåtgärd är skyldig att på begäran lämna urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av alkohol, narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Kriminalvården ska utöva noggrann kontroll över att den intagne följer de villkor som meddelats och i övrigt fullgör de skyldigheter som hör samman med utslussningsåtgärden. Kontrollen kan exempelvis ske genom:

- Övervakning med elektroniska hjälpmedel
- Telefonsamtal
- Kontrollbesök
- Drogkontroll
- Besök hos Kriminalvården
- Föreläggande om anmälan på arbetsplatsen eller där sysselsättningen utförs

Vid vistelse i halvvägshus ska det dygnet runt finnas personal på plats som utför kontrollen och vid utökad frigång ska kontrollen till viss del ske genom hembesök. Vid vårdvistelse överläter Kriminalvården i viss utsträckning åt vårdgivaren att utöva kontrollen, liksom när ett halvvägshus drivs externt. Kriminalvården har dock alltid ett ansvar att följa upp hur utslussningsåtgärden går.

6.4.2 Frigång

Närvarokontroll

Närvarokontroll ska utföras regelbundet på frigångsplatsen. Kontroll av den intagnes närvaro samt förhållandena i övrigt på frigångsplatsen bör utföras av anstalten åtminstone någon gång per vecka. Kontrollen bör ske genom telefonsamtal, besök, anmälnings-skyldighet för den intagne eller på annat tillförlitligt sätt. Närvarokontroll kan också ske genom att en skriftlig närvarorapport regelbundet lämnas av frigångsplatsen. Frigångsplatsen bör kontaktas i samband med att den intagnes verkställighetsplan följs upp och ändras.

Om frigång beviljats trots att kontaktperson på sysselsättningsplatsen saknas bör kontroll ske med tätare intervall än annars. Kontroll med elektroniska hjälpmedel kan också ersätta en del av en kontaktpersons funktion i dessa fall.

Kroppsvsitation och kroppsbesiktning

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning vid återkomsten till anstalten finns regler i 8 kap. 3-5 och 7 §§ FäL.

Kontroll med elektroniska hjälpmedel

Möjligheten att meddela villkor om att utöva kontroll med elektroniska hjälpmedel på frigångsplatsen bör användas om det finns särskilda skäl, t.ex. vid ensamarbete, då arbetsplatsen inte är stationär, lämplig kontaktperson saknas eller arbetet av andra skäl är svårt att kontrollera. Vad som föreskrivits om kontroll med elektroniska hjälpmedel vid vistelse i halvvägshus och utökad frigång gäller då i tillämpliga delar även för frigång. Det krävs dock inte något samtycke från anställda på frigångsplatsen för att utöva kontroll med elektroniska hjälpmedel.

6.4.3 Vårdvistelse

Underrättelse från vårdgivaren

Vårdgivaren är enligt 11 kap. 11 § FäL skyldig att underrätta Kriminalvården i vissa frågor som rör vårdvistelsen:

Den som bedriver ett [...] hem för vårdvistelse enligt 6 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska

1. fortlöpande hålla Kriminalvården underrättad om hur verksamheten fortskrider,
2. samråda med Kriminalvården i frågor av större vikt, och

3. omedelbart anmäla om den intagne inte rättar sig efter de villkor som meddelats eller fullgör de skyldigheter som gäller för utslussningsåtgärden.

Vårdgivaren bör uppmanas att lämna informationen till den utsedde kontaktmannen vid anstalten.

Närvarokontroll och uppföljning av behandling

Anstalten är huvudansvarig för utredning och uppföljning av vårdvistelsen. Vid behov kan särskilda överenskommelser om annan arbetsfördelning dock träffas mellan olika verksamhetsställen. Av praktiska skäl kan t.ex. placerande anstalt komma överens med frivårdskontoret på orten där vårdvistelsen sker om att kontoret sköter kontrollbesöken. Anstalten och frivårdskontoret bör då tillsammans planera in när besöken bör ske.

Kriminalvården ska som ett led i uppföljningen följa hur vårdvistelsen fungerar när det gäller intagnes närvaro, framsteg i vården och behandlingen samt förhållandena i övrigt hos vårdgivaren. Kriminalvården ska regelbundet hålla kontakt med vårdgivaren och den intagne genom besök och telefonsamtal samt ta del av vårdgivarens månatliga rapportering (se vidare om ansvarsfördelning mellan anstalt och frivård nedan). Besök hos vårdgivaren bör ske i samband med att behandlingsplanen revideras. Kriminalvården behöver dock inte genomföra besök vid denna tidpunkt om t.ex. ett annat besök hos vårdgivaren har genomförts i närtid. Kriminalvården bör fortsätta att hålla ovanstående kontakt samt medverka vid behandlingsplanens revideringar under hela övervakningstiden, även när kostnadsansvaret har övergått till socialtjänsten.

Den intagnes verkställighetsplan ska följas upp och vid behov ändras, i samband med behandlingsplanens fastställande och därefter i enlighet med föreskrifterna om verkställighetsplanering, 1 kap. 30 § FARK Fängelse med dess allmänna råd.

Utöver de besök som genomförs ur stödsynpunkt enligt ovan ska den intagnes närvaro hos vårdgivaren kontrolleras. Detta genomförs genom:

- Telefonkontroll: Närvarokontroll genom personlig telefonkontakt med den intagne via vårdgivarens fasta telefon. Om den intagne inte kan komma till telefonen omgående ska denne uppmanas att ringa upp snarast. Vid detta telefonsamtal ska motringning ske. Kontrollen ska göras slumpmässigt och vid oregelbundna tidpunkter. Har vårdgivaren inte fast telefon kan telefonkontrollen ersättas med kontrollbesök.
- Uppföljningsbesök och besök för närvarokontroll: Sådan kontroll bör ske selektivt. En intagen med hög risk för misskötsamhet eller återfall i brott bör kontrolleras mer frekvent medan intagen med lägre risker kan kontrolleras mer sällan. I riskbedömningen bör också uppfattningen om hur vårdgivaren fungerar, samt riskfaktorer med hänsyn till vårdgivarens geografiska placering, beaktas. I samband med besök kan också kontroll av drogfrihet göras. Rutinmässig närvarokontroll bör i första hand ske av den placerande anstalten per telefon.
- Kontroll med elektroniska hjälpmedel kan användas för närvarokontroll.

Om avståndet till vårdgivaren är långt kan anstalten kontakta frivårdskontoret på orten när hjälp behövs med uppföljningsbesök och besök för närvarokontroll. Samverkan bör ske i planeringen av tidpunkter för genomförande av besök. Anstalten ska informeras om utfallet av besöket, vilket dokumenteras i KVR.

Kontrollen bör utformas så att en kombination av ovanstående åtgärder vidtas minst en gång i månaden.

Vistelse utanför behandlingshemmet

Av 11 kap. 8 § FARK Fängelse framgår:

En intagen ska följa de regler som gäller för verksamheten hos vårdgivaren. Den intagne får efter vårdgivarens medgivande vistas utanför hemmet, om det är förenligt med villkoren som har beslutats för vårdvistelsen.

Det är viktigt att komma ihåg att reglerna i 10 kap. FäL och FARK Fängelse bara gäller en intagen i anstalt. När en intagen går ut på vårdvistelse upphör permissionssystemet alltså att gälla.

Kriminalvården har inte närmare föreskrivit om hur ofta en intagen får lämna behandlingshemmet under en vårdvistelse. Detta beror på att detta, utöver hänsyn till risker, främst styrs av den intagnes individuella vårdbehov. Av föreskriften framgår därför bara att det i första hand är vårdgivaren som i förhållande till den intagne medger vistelser utanför hemmet. Det framgår också att den intagne dessutom kan vara begränsad av de villkor som bestämts i beslutet om vårdvistelse.

När vårdgivaren prövar frågor om utevistelse är denne avtalsmässigt – i förhållande till Kriminalvården – bunden till placeringsavtalet. I detta ska framgå att ledighet inte får ges i mer än tre timmar per dag eller över natt utan att samråd först skett med anstalten. Genom samrådet har anstalten alltså ”vetorätt” inför en av vårdgivaren planerad ledighet.

För att ge tydlighet för den intagne om vad som ska gälla under vårdvistelsen bör de begränsningar som Kriminalvården vill ska gälla för den intagne också tydligt regleras i villkor, se avsnitt 6.2.3. Det kan t.ex. vara att utevistelser inte alls tillåts, längden på dessa, samt om de får ske över natt. Ett villkor kan också vara att all vistelse utanför hemmet ska påbörjas och avslutas hos vårdgivaren.

Normalt är det inte lämpligt med vistelse utanför behandlingshemmet den första tiden under en vårdvistelse, eftersom den intagne behöver vänja sig vid vistelsemiljön och behandlingen. Bedömningen kan i det enskilda fallet också bli att vistelse utanför behandlingshemmet inte alls ska medges eller att endast kortare utevistelser inledningsvis bör förekomma för att sedan utökas närmare frigivning. Vid ställningstagande till om utevistelse kan medges och i vilken omfattning, ska hänsyn tas till den riskbedömning som gjorts vid fråga om permission från anstalten. Beslut om särskilda villkor ska beaktas. Försiktighet bör gälla om den intagne inte tidigare haft permission, eller endast dagspermission, under vistelsen i anstalt. Har den intagne däremot haft flera permissioner med övernattningsnatt, om vårdgivaren är positiv till utevistelsen och det inte bedöms olämpligt i det

enskilda fallet kan den intagne få övernatta utanför vårdboendet. Enligt ramavtal får en intagen inte beviljas ledighet över natt med maximalt 48 timmar oftare än varannan helg.

Anstalten bör vid samråd med vårdgivaren företrädas av en tjänsteman som har erfarenhet av att besluta om permission.

6.4.4 Vistelse i halvvägshus

Underrättelse från halvvägshuset

Halvvägshusets företrädare är på samma sätt som vid vårdvistelse skyldig att underrätta Kriminalvården i vissa frågor som rör vistelsen:

Av 11 kap. 11 § FäL framgår:

Den som bedriver ett halvvägshus i enskild regi enligt 10 § [...] ska:

1. fortlöpande hålla Kriminalvården underrättad om hur verksamheten fortskrider,
2. samråda med Kriminalvården i frågor av större vikt, och
3. omedelbart anmäla om den intagne inte rättar sig efter de villkor som meddelats eller fullgör de skyldigheter som gäller för utslussningsåtgärden.

Halvvägshuset bör uppmanas att lämna informationen till den utsedde kontaktmannen vid anstalten.

Närvarokontroll och uppföljning av vistelsen i halvvägshuset

Halvvägshuset svarar för närvarokontroll under vistelsen. Vid placering i halvvägshus ska frivårdskontoret på frigivningsorten regelbundet kontrollera hur vistelsen går för den intagne och att placeringen följer upprättat avtal. Frivårdskontoret bör informera sig om förhållandena i halvvägshuset samt jämföra uppgifter med de i verkställighetsplanen uppsatta målen. Uppgifterna dokumenteras i den intagnes VSP. Skriftlig närvarorapport från halvvägshuset bör regelbundet begäras in av frivårdskontoret.

Uppföljningen av vistelsen i halvvägshuset bör utföras av den för ärendet ansvarige handläggaren på frivårdskontoret eller annan lämplig person minst var fjortonde dag, om inte omständigheterna föranleder behov av tätare intervall. Kontrollen kan ske genom telefonsamtal och besök. Halvvägshuset bör kontaktas i samband med att den intagnes verkställighetsplan följs upp och ändras. Efter överens-kommelse kan istället frivårdskontoret på placeringsorten helt eller delvis svara för kontrollbesöken.

Halvvägshuset svarar för att närvarokontroll utförs på sysselsättnings-platsen. Om frivårdskontoret bedömer att kontrollen på sysselsättningsplatsen behöver utökas bör möjligheten till elektronisk kontroll där utredas. Sysselsättningsplatsen bör kontaktas i samband med att den intagnes verkställighetsplan följs upp vid behandlings-kollegium.

Om halvvägshus beviljats trots att det inte finns någon kontaktperson på sysselsättningsplatsen bör kontroll ske med tätare intervall än vad som annars hade varit fallet. I dessa fall kan kontroll med elektroniska hjälpmedel också ersätta en del av en kontaktpersons funktion.

Kontroll av drogfrihet

Den intagne ska lämna prov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av alkohol, narkotika, dopnings- eller andra otillåtna medel med sådan frekvens och vid sådana tidpunkter att missbruk kan upptäckas. Om den intagne har missbrukat narkotika bör han eller hon lämna prov för drogkontroll regelbundet. Prov för att kontrollera förekomsten av dopningsmedel bör endast krävas när det finns misstanke om sådant missbruk.

Utandningsprov för kontroll av att den intagne inte är påverkad av alkohol ska regelmässigt lämnas av den intagne i halvvägshuset, vid besök på frivårdskontoret eller annars när det bedöms påkallat.

I 11 kap. 21-23 §§ FARK Fängelse finns följande regler för prov för drogkontroll:

11 kap. 21 §: Blodprov på en intagen får endast tas av sjukvårdspersonal.

11 kap. 22 §: En intagen som är kvinna får inte lämna urinprov i närvaro av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Av allmänna råd till bestämmelserna framgår:

Om en man inte vill lämna urinprov i närvaro av någon av motsatt kön, som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, bör han istället få lämna provet i närvaro av någon av samma kön om det lämpligen kan ske.

11 kap. 23 §: Om en preliminär analys av ett prov för drogkontroll genom saliv- eller svettprov visar positivt resultat ska den intagne föreläggas att lämna ett nytt prov för slutlig analys.

Av allmänna råd till bestämmelserna framgår:

Det nya provet bör vara ett urinprov.

För närmare anvisningar om provtagning se Rättsmedicinalverkets manual för hantering av urin- och blodprov inom Kriminalvården (best. nr. 4739 i Publikationskatalogen).

Kontroll med elektroniska hjälpmedel

I vissa särskilda fall, om övriga kontrollåtgärder bedöms tillräckliga, kan den elektroniska kontrollen, på motsvarande sätt som vid utökad frigång, mot slutet av verkställigheten tas bort. t.ex. när riskerna är låga och utslussningsformen i första hand inte valts på grund av behovet av stöd och tillsyn.

På dagen för villkorlig frigivning eller då kontroll med elektroniska hjälpmedel annars upphör ska den tekniska övervakningsutrustningen monteras ned.

Besök i halvvägshuset

De bestämmelser i FäL om inskränkningar för den intagne när det gäller att i anstalt ta emot besök, ringa telefonsamtal och kontrollåtgärder gäller inte i ett halvvägshus. Däremot får den intagne förstås inte ta emot besök i strid med de villkor som är uppställda för utslussningsåtgärden. Det skulle strida mot villkoren om en intagen, som är dömd för våld i

nära relation, fick ta emot besök av ett brottsoffer som han eller hon enligt villkor inte får kontakta under utslussningsperioden.

Halvvägshuset kan genom ordningsregler neka besök som inte bedöms lämpliga, exempelvis av påverkade personer. Den som är under 18 år får besöka den intagne i halvvägshuset under förutsättning att ett skriftligt medgivande har inhämtats från den eller de som är den underåriges vårdnadshavare. Halvvägshuset bör begära att besökare legitimerar sig.

Vistelse utanför boendet

Av 11 kap. 9 § FARK Fängelse framgår:

En intagen ska ha sin dygnsvila i halvvägshuset, om inte den intagne beviljas vistelse utanför halvvägshuset enligt 11 § tredje stycket eller 12 § under tid för dygnsvila.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Den intagne bör normalt vistas i halvvägshuset mellan klockan 22.00-06.00, om inte sysselsättningen är förlagd under den tiden.

Av 11 kap. 10 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får vistas utanför halvvägshuset under tid för sysselsättning samt under restid till och från platsen för sysselsättningen.

Utöver tid för sysselsättning och restid till och från platsen för sysselsättningen anges fyra ytterligare former av vistelse utanför bostaden i FARK Fängelse. Det handlar dels om kortare eller längre tider för att underlätta anpassningen i samhället och dels om vistelser utanför bostaden som visserligen inte i första hand syftar till att underlätta anpassningen i samhället men ändå bör kunna komma till stånd. Det rör sig om vistelse utanför bostaden vid synnerligen ömmande skäl samt när annan myndighet begär personen inställd.

Det finns inte något krav på att den dömda återkommer till halvvägshuset efter sysselsättning innan han av andra skäl vistas utanför halvvägshuset. Om en sådan inskränkning behövs kan det anges i ett villkor.

1) Kortare tider för att underlätta anpassning i samhället

Av 11 kap. 11 § 2 st FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas vistelser utanför halvvägshuset under högst sju timmar per vecka samt ytterligare fem timmar per vecka för aktiviteter som särskilt syftar till att bygga upp, vidmakthålla eller förstärka ett positivt socialt nätverk för den intagne. Efter hälften av den planerade vistelsen i halvvägshuset, dock minst en månad, får tillstånd beviljas för ytterligare fyra timmar per vecka.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Vistelse utanför halvvägshuset enligt andra stycket bör i första hand användas för vardagliga syslor, t.ex. nödvändiga inköp, besök hos Arbetsförmedlingen, frivården, socialtjänsten, optiker, tandläkare eller frisör. Aktiviteter som särskilt syftar till att bygga upp, vidmakthålla eller förstärka ett positivt

socialt nätverk för den dömda kan vara t.ex. angelägenheter som rör den intagnes anhöriga, vissa fritidsaktiviteter, deltagande i föreningsverksamhet eller liknande verksamhet eller i AA/NA-möte.

Av 11 kap. 11 § 4 st FARK Fängelse framgår:

I tid för vistelse utanför halvvägshuset enligt andra [...] stycket ingår restid.

Skäl att initialt inte ge den intagne maximal utevistelsetid enligt 11 kap. 11 § 3 2 st FARK Fängelse kan finnas om den intagne under anstaltsvistelsen inte har fått maximal omfattning av permission.

Vid vistelse i halvvägshus under period som inte omfattar ett jämnt antal månader kan tiden för den utökade utevistelsen fördelas proportionerligt. För vistelse i halvvägshus som innefattar halv månad kan alltså en utökad utevistelse om högst 36 timmar medges.

2) Längre tider för att underlätta anpassning i samhället

Av 11 kap. 11 § 3 st FARK Fängelse framgår:

En intagen får, vid högst fyra tillfällen per månad, beviljas vistelser utanför halvvägshuset under sammanlagt högst tre dygn. Vistelserna får inte förläggas i direkt anslutning till vistelser utanför halvvägshuset enligt andra stycket.

Av 11 kap. 11 § 4 st FARK Fängelse framgår:

I tid för vistelse utanför halvvägshuset enligt [...] tredje stycket ingår restid.

3) Särskilt ömmande skäl

Av 11 kap. 12 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas vistelse utanför halvvägshuset utöver vad som anges i 11 § om det finns särskilt ömmande skäl och hans eller hennes behov av vistelsen utanför halvvägshuset inte kan eller skäligen bör tillgodoses genom en vistelse enligt 11 §. En sådan vistelse får inte omfatta längre tid än vad som är nödvändigt för att tillgodose syftet med åtgärden.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Särskilt ömmande skäl att bevilja tillstånd till vistelse utanför halvvägshuset kan finnas t.ex. för att en intagen ska kunna besöka en närstående som är allvarligt sjuk, närvara vid en närståendes begravning, vid en viktig angelägenhet som rör den intagnes barn eller vid behov av akut sjukvård.

Bestämmelsen har utformats med bestämmelserna om extra permission och särskild permission som utgångspunkt.

4) Inställelse vid myndighet

Av 11 kap. 13 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får tillfälligt vistas utanför halvvägshuset om en myndighet begär att han eller hon ska inställa sig vid myndigheten.

Bestämmelsen har utformats med bestämmelsen om utevistelse från anstalt för inställelse vid myndighet (10 kap. 3 § FäL) som utgångspunkt.

6.4.5 Utökad frigång

Närvarokontroll och uppföljning av den utökade frigången

Frivårdskontoret där den intagne är inskriven ska regelbundet kontrollera hur den utökade frigången fungerar. Den intagne och eventuella andra myndiga personer i hushållet ska informeras om att de måste ge företrädare för Kriminalvården tillträde till bostaden. Frivårdskontoret bör vid behov samråda med polisen angående medverkan vid hembesök. Så kan vara fallet om det är aktuellt med ett upphävande på grund av misskötsamhet.

Kontrollen bör ske så att misskötsamhet kan upptäckas och åtgärder vidtas när som helst, dygnet runt, alla dagar i veckan. Intensiteten i kontrollen ska vara hög men samtidigt anpassad till förhållandena i det enskilda fallet. Vid schemaläggning av den intagnes utevistelser måste hänsyn tas till möjligheten att utföra en ändamålsenlig kontroll. Den intagnes kontakter med frivårdskontoret, behandlingskontakter, övervakarkontakter och kontakter i samband med annan planerad vistelse utanför bostaden bör vägas in vid bedömningen av hur detaljerad schemaläggningen behöver vara. Kontakt i form av besök på frivårdskontoret kan vara särskilt angeläget i det fall annan kontrollverksamhet överläts till externa kontrollörer. Om kontakter med övervakare schemaläggs eller deltagande i behandlingsprogram pågår kan behovet av besök på frivården minska.

Oanmälda hembesök bör normalt göras två gånger per vecka, helst på vardagskvällar samt veckoslut och helger. Kontroll bör även ske genom telefonsamtal. Den intagne bör under inledningen av utslussningen, åtminstone den första månaden, även besöka frivårdskontoret en gång per vecka. Sådana besök kan efter en individuell bedömning successivt trappas ned.

Närvarokontroll ska utföras regelbundet på sysselsättningsplatsen. Kontroll av den intagnes närvaro samt förhållandena i övrigt på sysselsättningsplatserna bör utföras av frivårdskontoret på frigivningsorten eller en extern kontrollör, åtminstone någon gång per vecka, om inte omständigheterna föranleder tätare intervall. Om utökad frigång beviljats trots att kontaktperson på sysselsättningsplatsen saknas bör kontroll ske med tätare intervall än vad som annars hade varit fallet.

Kontrollen på sysselsättningsplatsen kan ske genom telefonsamtal, besök eller på annat tillförlitligt sätt. Närvarokontroll kan också ske genom att en skriftlig närvarorapport regelbundet lämnas av sysselsättningsplatsen. Om sysselsättningen är förlagd inom ett annat frivårdskontors upptagningsområde bör frivårdskontoren bistå varandra med kontrollinsatser. Om frivårdskontoret bedömer att kontrollen på sysselsättningsplatsen

behöver utökas bör möjligheten till elektronisk kontroll där utredas. Sysselsättningsplatsen bör kontaktas i samband med att den intagnes verkställighetsplan ändras.

Sjukanmälan vid utökad frigång

Vid utökad frigång ska den intagne åläggas att vid sjukdom anmäla detta till frivårds-kontoret på frigivningsorten samt upplysas om att han eller hon kan komma att avkrävas läkarintyg från första sjukdagen. Kostnader för läkarintyg är inte att betrakta som verkställighetskostnader och ersätts därför inte av Kriminalvården. Läkarintyg kan innebära stora merkostnader för den intagne och ett så kallat ”förstadagsintyg” bör därför endast inkrävas vid upprepade sjukdom med korta intervall eller vid andra tillfällen då det är tveksamt om den intagne är sjuk eller inte.

Kontroll av drogfrihet

Den intagne ska lämna prov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av alkohol, narkotika, dopnings- eller andra otillåtna medel med sådan frekvens och vid sådana tidpunkter att missbruk kan upptäckas. Om den intagne har missbrukat narkotika bör han eller hon regelbundet lämna prov för drogkontroll. Prov för att kontrollera förekomsten av dopningsmedel bör endast krävas när det finns misstanke om sådant missbruk.

Utandningsprov för kontroll av att den intagne inte är påverkad av alkohol ska regelmässigt lämnas av den intagne vid hembesök, besök på frivårdskontoret eller annars när det bedöms påkallat.

Samma regler kring prov för drogkontroll som vid vistelse i halvvägshus gäller, se avsnitt 6.4.4.

För närmare anvisningar om provtagning ska gå till, se Rättsmedicinalverkets manual för hantering av urin- och blodprov inom Kriminalvården (best. nr. 4739 i Publikationskatalogen).

Kontroll med elektroniska hjälpmedel

Som framgår av avsnitt 6.2.6 föreskrivs i FARK Fängelse att den elektroniska kontrollen ska pågå under minst två tredjedelar, dock minst två månader, av tiden för den utökade frigången. Vid bedömningen av hur lång tid den elektroniska kontrollen ska pågå bör det, utöver vad som kommer fram i den samlade riskbedömningen avseende behovet av fortsatt kontroll, beaktas att åtgärden ofta upplevs som mycket ingripande. Också vid utökad frigång utan elektronisk övervakning ska de tidpunkter när den intagne får vistas utanför bostaden framgå av schema.

På dagen för villkorlig frigivning eller då kontroll med elektroniska hjälpmedel annars upphör ska besök hos den intagne eller på sysselsättningsplatsen göras för att montera ned den tekniska övervakningsutrustningen.

Vistelse utanför bostaden

Av 11 kap. 15 § FARK Fängelse framgår:

En intagen ska ha sin dygnsvila i bostaden. Det gäller inte om den intagne beviljas vistelse utanför bostaden enligt 17 § tredje stycket eller 18 § under tid för dygnsvila.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Den intagne bör normalt vistas i bostaden klockan 22.00-06.00, om inte sysselsättning är förlagd under den tiden.

Av 11 kap. 16 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får vistas utanför bostaden under tid för sysselsättning under utslussningsåtgärd samt under restid till och från platsen för sysselsättningen.

Precis som vid vistelse i halvvägshus anges, utöver tid för sysselsättning och restid till och från platsen för sysselsättningen, fyra ytterligare former av vistelse utanför bostaden i FARK Fängelse. Det handlar dels om kortare eller längre tider för att underlätta anpassningen i samhället och dels om vistelser utanför bostaden som visserligen inte i första hand syftar till att underlätta anpassningen i samhället men ändå bör kunna ske. Det rör sig om vistelse utanför bostaden vid särskilt ömmande skäl samt när annan myndighet begär personen inställd.

1) Kortare tider för att underlätta anpassningen i samhället

Av 11 kap. 17 § 2 st FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas vistelser utanför bostaden under högst 13 timmar per vecka samt ytterligare fem timmar per vecka för aktiviteter som särskilt syftar till att bygga upp, vidmakthålla eller förstärka ett positivt socialt nätverk för den intagne. Efter en tredjedel av den planerade utökade frigången, dock minst en månad, får tillstånd beviljas för ytterligare sex timmar per vecka. Efter två tredjedelar, dock minst två månader, får tillstånd beviljas för ytterligare sex timmar per vecka. För det fall den utökade frigången genomförs i direkt anslutning till en vistelse i halvvägshus är det den sammanlagda utslussningstiden som är avgörande för hur många timmar klienten får beviljas tillstånd att vistas utanför bostaden.

Av allmänna råd till 11 kap. 17 § FARK Fängelse framgår:

Vistelse utanför bostaden enligt andra stycket bör i första hand användas för vardagliga sysslor, t.ex. nödvändiga inköp, besök hos Arbetsförmedlingen, frivården, socialtjänsten, optiker, tand-läkare eller frisör. Aktiviteter som särskilt syftar till att bygga upp, vidmakthålla eller förstärka ett positivt socialt nätverk för den dömda kan vara t.ex. angelägenheter som rör den intagnes anhöriga, vissa fritidsaktiviteter, deltagande i föreningsverksamhet eller liknande verksamhet eller i AA/NA-möte.

Av 11 kap. 17 § 4 st FARK Fängelse framgår:

I tiden för vistelser utanför bostaden enligt andra [...] stycket ingår restid.

Sådan vistelse utanför bostaden kan förläggas i anslutning till sysselsättning under förutsättning att det kan medges i riskhänseende och behovet av kontroll inte är sådant att det fordras att den intagne först återvänder till bostaden.

Om den intagne vid långvarig sjukskrivning inte har någon sysselsättning eller annan tid utanför bostaden bör en timmes utevistelse per dag medges för att bryta den intagnes isolering.

2) Längre tider för att underlätta anpassning i samhället

Av 11 kap. 17 § 3 st FARK Fängelse framgår:

En intagen får, vid högst två tillfällen per månad, beviljas vistelser utanför bostaden under sammanlagt högst ett dygn. Vistelserna får inte förläggas i direkt anslutning till vistelser enligt andra stycket.

Av allmänna råd till 11 kap. 17 § FARK Fängelse framgår:

Utevistelse enligt tredje stycket bör normalt förläggas till sysselsättningsfria dagar.

Av 11 kap. 17 § 4 st FARK Fängelse framgår:

I tiden för vistelser utanför bostaden enligt [...] tredje stycket ingår restid.

Den intagne bör ges stor möjlighet att delta i planeringen av sina utevistelser. Övernattning under utevistelse enligt 11 kap. 17 § 3 st FARK Fängelse kan medges. Övernattning under annan utevistelse kan däremot endast undantagsvis medges, t.ex. för anställningsintervju på en annan ort.

Vid en utslussningsperiod som inte omfattar ett jämnt antal månader kan tiden för den utökade utevistelsen fördelas proportionerligt. För utökad frigång som innefattar halv månad kan alltså en utevistelse enligt 11 kap. 17 § 3 st FARK Fängelse om högst 12 timmar medges.

3) Särskilt ömmande skäl

Av 11 kap. 18 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas vistelse utanför bostaden utöver vad som anges i 17 § om det finns särskilt ömmande skäl och hans eller hennes behov av vistelsen utanför bostaden inte kan eller skäligen bör tillgodoses genom en vistelse enligt 17 §. En sådan vistelse får inte omfatta längre tid än vad som är nödvändigt för att tillgodose syftet med åtgärden.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Särskilt ömmande skäl att bevilja tillstånd till vistelse utanför bostaden kan finnas t.ex. för att en intagen ska kunna besöka en närstående som är allvarligt sjuk, närvara vid en närståendes begravning, vid en viktig angelägenhet som rör den intagnes barn eller vid behov av akut sjukvård.

Bestämmelsen har utformats med bestämmelserna om extra permission och särskild permission som utgångspunkt.

4) Inställelse vid myndighet

Av 11 kap. 19 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får tillfälligt vistas utanför bostaden om en myndighet begär att han eller hon ska inställa sig vid myndigheten.

Bestämmelsen har utformats med bestämmelsen om utevistelse från anstalt för inställelse vid myndighet (10 kap. 3 § FäL) som förebild.

Externa kontrollörer

Av 33 § FäF framgår:

Vid utökad frigång får Kriminalvården förordna att andra lämpliga personer än anställda vid myndigheten ska biträda vid kontrollen av att den intagne rättar sig efter de villkor som har meddelats och i övrigt fullgör de skyldigheter som gäller för utslussningsåtgärden.

Frivårdskontoret kan för detta syfte utse externa kontrollörer. Ett skäl att utse en sådan är om den intagnes bostad eller sysselsättningsplatsen ligger förhållandevis långt från ett frivårdskontor eller en anstalt. Det kan även vara lämpligt att utse extern kontrollör när den intagne har särskilda behov som bättre kan tillgodoses genom medverkan av en lekman. Om det är lämpligt kan en extern kontrollör även anlitas för att på egen hand montera ned teknisk övervakningsutrustning. Vid bedömning av om extern kontrollör ska utses bör vägas in om detta skulle medföra betydande kostnadmässiga fördelar.

Till extern kontrollör kan en lekman utses som har tillräcklig kunskap, fallenhet och intresse för uppdraget med tillsyn av en dömd som beviljats utökad frigång. En tjänsteman inom Kriminalvården bör inte förordnas som extern kontrollör. En övervakare bör inte förordnas till extern kontrollör för en dömd som han eller hon också är övervakare för. Det är inte heller lämpligt att utse någon som är verksam på den intagnes sysselsättningsplats eller en anhörig till extern kontrollör. Den externa kontrollören ska kontrolleras mot misstanke- och belastningsregistret innan första uppdraget ges och därefter i den utsträckning som frivårdskontoret bedömer behövs.

Ett förordnande av extern kontrollör ska vara skriftligt och ges av frivårdskontoret där den intagne är inskriven. Av förordnandet ska framgå vem kontrollören är samt kontrollörens behörighet och ansvar. Kontrollören ska även, muntligen och skriftligen, informeras om tystnadsplikten. En extern kontrollör ersätts med timarvode och omkostnadsersättning enligt de normer som fastställts av huvudkontoret. Blankett för förordnande av kontrollör finns i Word under mallar.

Den intagne ska få tillfälle att yttra sig över förslaget till extern kontrollör. Externa kontrollörer ska frågas om det finns något hinder mot uppdraget såsom exempelvis anknytning till den intagne. Frivårdskontoret ansvarar för uppföljning av de externa kontrollörernas uppdrag. Kontrollören ska kunna legitimera sig för den intagne.

Information om försäkring för lekmän och arvoden för externa kontrollörer finns på Krimnet.

En extern kontrollör kan utföra prov för drogkontroll i form av utandningsprov. I så fall måste frivården förvissa sig om att den som ska utföra uppgiften också har kompetens för den. Externa kontrollörer ska inte svara för urinprovstagning. En extern kontrollör får inte besluta om ändring av meddelade villkor.

6.4.6 Vistelse utomlands

Av 11 kap. 20 § FARK Fängelse framgår:

En intagen får beviljas vistelse i ett annat land endast om det finns synnerliga skäl och en tillräcklig kontroll kan uppnås.

Av allmänna råd till bestämmelsen framgår:

Synnerliga skäl kan finnas t.ex. om vistelsen avser ett besök hos en närstående som befinner sig i livets slutskede.

För vistelser utomlands gäller alltså samma regel som för permissioner utomlands.

Utevistelse i annat land bör inte beviljas annat än i sällsynta undantagssituationer. Vid prövningen av tillstånd till vistelse utanför boendet i ett annat land bör vägas in de begränsade möjligheterna till kontroll från Kriminalvårdens sida.

Av Ao, bilaga beslutsordning för klientärenden följer att vistelse utanför Sverige för intagen som beviljats särskild utslussningsåtgärd beslutas av huvudkontoret, HK/R/SC. Den intagnes ansökan samt ett yttrande från verksamhetsstället ska skyndsamt överlämnas till huvudkontoret. Om det är bråttom bör ansvarigt verksamhetsställe först underrätta beslutsfattare vid huvudkontoret genom e-post eller telefon.

7 Upphävande av utslussningsåtgärd

7.1 Allmänt

I detta kapitel redogörs för upphävande på grund av bristande förutsättningar, upphävande på grund av misskötsamhet, utredning av misstänkt misskötsamhet samt upphävande av utslussningsåtgärd.

Av 11 kap. 8 § FäL framgår:

Ett tillstånd till en utslussningsåtgärd ska upphävas om:

1. det inte längre finns förutsättningar för åtgärden, eller
2. den intagne inte rättar sig efter de villkor som meddelats eller fullgör de skyldigheter som gäller för utslussningsåtgärden.

7.2 Bristande förutsättningar

Av allmänna råd till 11 kap. 8 § 1 FäL framgår:

Bristande förutsättningar som kan leda till att en utslussningsåtgärd upphävs är t.ex. att:

- den intagne förlorar sin bostad,
- den intagne förlorar sin sysselsättning,
- kontroll med elektroniska hjälpmedel inte går att upprätthålla,
- en person som den intagne delar bostad med återtar sitt samtycke till att fängelsestraff avtjänas i bostaden,
- ett brottsoffer flyttar in i den intagnes bostad, eller
- den utökade frigången visar sig inverka menligt på barn som den intagne delar bostad med.

Bristande förutsättningar vid vårdvistelse kan också vara:

- att vårdgivaren upphör med sin verksamhet
- att vårdgivaren genomför så ingripande förändringar i verksamheten att Kriminalvården inte kan upprätthålla fullgod tillsyn och kontroll.
- att en familjehemsvärd av personliga skäl måste avsäga sig uppdraget,
- att vårdgivarens ramavtal hävs eller vilandeförklaras.

En förutsättning för upphävande är att någon alternativ placering inte kan tillhandahållas.

Kriminalvården bör givetvis göra stora ansträngningar för att hitta alternativ så att den intagnes utslussning i så hög grad som möjligt kan fortsätta.

Något som normalt inte leder till att utslussningsåtgärden hävs är vistelse på sjukhus eller därmed jämförlig inrättning som inte överstiger en vecka. En sådan vistelse bör dock föranleda en ändring av villkoren. Vid en längre tids vistelse på sjukhus eller liknande inrättning bör ärendet anmälas till den som har att besluta om upphävande.

7.3 Misskötsamhet

Av allmänna råd till 11 kap. 8 § 2 FäL framgår:

Misskötsamhet som kan leda till att en utslussningsåtgärd upphävs är t.ex. att den intagne:

- avviker,
- återfaller i brottslighet som inte är av ringa art eller omfattning,
- vägrar att utan giltigt skäl lämna prov för drogkontroll,
- inte deltar i den syssetsättning under utslussningsåtgärden som bestämts,
- uppträder hotfullt,
- vägrar att ge en person som kontrollerar villkoren för utökad frigång tillträde till bostaden,
- uppsåtligt manipulerar den tekniska övervakningsutrustningen vid kontroll med elektroniska hjälpmedel, eller
- bryter mot andra meddelade villkor.

Misskötsamhet ska leda till en snabb och tydlig reaktion. Utgångspunkten om den intagne inte rättar sig efter de villkor som meddelats eller i övrigt inte fullgör sina skyldigheter är därför att tillståndet till utslussningsåtgärden upphävs. En viss tolerans mot misskötsamhet av mindre allvarligt slag måste dock finnas. Se mer om de avvägningar som blir aktuella i avsnitt 7.5.1.

7.4 Utredning av misstänkt misskötsamhet

7.4.1 Följder av misskötsamhet

Misskötsamhet under utslussningsåtgärd bör normalt beaktas på samma sätt som misskötsamhet i anstalt och kan ligga till grund för bedömning av frågan om uppskjuten villkorlig frigivning.

Misskötsamhet kan också leda till att tid som den intagne vistats utanför anstalt under pågående utslussningsåtgärd bedöms som avbrott i verkställigheten.

För händelser som inträffat före ett avbrott och för händelser som leder fram till ett avbrott kan varning med stöd av 12 kap. 1 § FäL meddelas för en intagen som bryter mot villkor som gäller för en utslussningsåtgärd. Varning kan inte meddelas för händelser som inträffar efter ett konstaterat avbrott då den intagne inte längre är under verkställighet.

Exempel: Om en intagen under en utslussningsåtgärd inte har kontakt med Kriminalvården i enlighet med meddelat villkor/placeringsavtal ska berört verksamhetsställe vidta åtgärder för att komma i kontakt med den intagne. Kriminalvården bedömer att en kontrollförlust som varar i minst 30-60 minuter inte anses vara tillfällig och den typen av misskötsamhet kan komma att bedömmas som ett avbrott i verkställigheten.

Närmare information om hur misskötsamhet under särskild utslussningsåtgärd ska hanteras och när sådan misskötsamhet kan leda till att det uppstår ett avbrott i verkställigheten framgår av Handbok om varning, avbrott genom avvikelser och uppskjuten villkorlig frigivning (2015:1).

7.4.2 Utredningen

Vid misstanke om misskötsamhet ska det verksamhetsställe som ansvarar för genomförandet av utslussningsåtgärden skyndsamt utreda det inträffade. Innan en utslussningsåtgärd har påbörjats ansvarar det verksamhetsställe där verkställigheten sker för utredningen av eventuell misskötsamhet.

Den intagne ska skyndsamt höras om det inträffade. Av 12 kap. 1 § FARK Fängelse framgår att, om möjligt, ska två tjänstemän medverka vid förhøret.

Det som kommer fram under förhøret ska dokumenteras.

Den intagne ska i samband med förhøret även få ta del av utredningen enligt vad som följer om bestämmelsen om kommunikation och partsinsyn i förvaltningslagen. Om anstalten bedömer att utredningen med hänsyn till reglerna om sekretess inte kan lämnas ut till den intagne bör man i stället i allmänna ordalag redogöra för innehållet. Om det finns misstanke om brott kan samråd behöva ske med polis eller åklagare angående s.k. förundersökningssekretess. Se vidare Handbok i sekretessfrågor inom Kriminalvården. När det gäller kommunikation och rätten till partsinsyn, se Handbok i förvaltningsrätt för Kriminalvården.

Av 13 kap 3 och 4 §§ FäL framgår:

En fråga om att upphäva ett tillstånd till en påbörjad vårdvistelse, en vistelse i halvvägshus eller en utökad frigång prövas av en övervakningsnämnd efter en anmälan av Kriminalvården. Nämnden får också självmant ta upp frågan till prövning.

I fall som avses i 3 § får Kriminalvården omedelbart upphäva tillståndet i avvaktan på övervakningsnämndens prövning.

Av 8 kap 9 § FARK Fängelse framgår:

Ett positivt resultat av en preliminär analys av ett prov för drogkontroll får bara utgöra underlag för beslut av inskränkande karaktär om beslutet inte kan skjutas upp.

Av allmänna råd framgår att ett beslut som inte kan skjutas upp kan avse t.ex. vistelse utanför anstalt, omplacering eller besök. Ett beslut om varning kan däremot normalt skjutas upp i avvaktan på en slutlig analys.

Med anledning av misskötsamheten ska verksamhetsstället under utredningen överväga om utslussningsåtgärden interimistiskt ska hävas.

Exempelvis ska ett omedelbart upphävande av utslussningsåtgärden enligt 13 kap 4 § FäL göras efter ett positivt resultat av en preliminär analys av ett prov för drogkontroll, då det är ett beslut som inte kan skjutas upp. Däremot kan beslutet om slutligt upphävande av utslussningsåtgärden avvaktas till resultatet av slutlig analys finns och utredningen färdigställt.

7.5 Upphävande av utslussningsåtgärd

7.5.1 Prövningen

Om det finns skäl för slutligt upphävande ska verksamhetsstället skyndsamt ta fram underlag om detta och anmäla frågan till den som har att fatta beslut om upphävande av åtgärden. Av underlaget ska det framgå vad de bristande förutsättningarna är eller vad misskötsamheten består i.

Den intagne ska, enligt vad som följer av 25 § förvaltningslagen, få ta del av underlaget innan det lämnas för prövning. Sådan kommunikation behöver t.ex. inte ske om avgörandet inte kan skjutas upp eller om det är uppenbart obehövligt. Ett exempel på när det kan vara uppenbart obehövligt är om den intagne själv har uppmärksammat Kriminalvården på att bristande förutsättningar finns samt tagit initiativet till upphävandet.

Vid fråga om upphävande pga. misskötsamhet bör en noggrann avvägning göras mellan arten och omfattningen av misskötsamheten och den intagnes behov av utslussningsåtgärden och följderna av ett upphävande i det enskilda fallet.

Innan en utslussningsåtgärd begärs upphävd bör övervägas om ett upprepande av misskötsamheten skulle kunna förhindras genom andra åtgärder, t.ex. behandlingsinsatser. När misskötsamhet är mindre allvarlig kan det istället bli fråga om att meddela nya eller förändrade villkor. Kriminalvården kan t.ex. meddela villkor om tätare kontaktskyldighet med frivården eller om att övervakning ska ske med elektroniska hjälpmedel.

Viss typ av misskötsamhet är så allvarlig att annan åtgärd än prövning av frågan om upphävande av utslussningsåtgärden inte kan komma ifråga. Så bör t.ex. normalt vara fallet om den intagne har återfallit i brottslighet som inte är av ringa art eller omfattning, brutit mot meddelat villkor om drogfrihet, utan giltigt skäl vägrat att lämna prov för drogkontroll eller om han eller hon har avvikit. Men också om den intagne vägrar att lämna Kriminalvården tillträde till bostaden eller återkommande och trots vidtagna åtgärder inte följer uppgjort schema eller anvisningar för sysselsättning kan det i enskilt fall bli aktuellt med upphävande.

7.5.2 Beslutsordningen

Det är antingen övervakningsnämnden eller Kriminalvården som beslutar om upphävande. Övervakningsnämnden beslutar om upphävande av påbörjad vårdvistelse, vistelse i halv-vägshus och utökad frigång. Kriminalvården beslutar om upphävande av frigång samt av övriga utslussningsåtgärder innan de har påbörjats. Med påbörjad utslussningsåtgärd menas att den intagne till följd av den beviljade utslussen har lämnat anstalten (se prop. 2009/10:135 s. 174).

Beslutsordningen framgår av Ao, bilaga beslutsordning för klientärenden.

Gången när övervakningsnämnden slutligt beslutar om upphävande

Av 13 kap. 3 § FäL framgår:

En fråga om att upphäva ett tillstånd till en påbörjad vårdvistelse, en vistelse i halvvägshus eller en utökad frigång prövas av en övervakningsnämnd efter en anmälan av Kriminalvården. Nämnden får också självmant ta upp frågan till prövning.

Av 13 kap. 4 § FäL framgår:

I fall som avses i 3 § får Kriminalvården omedelbart upphäva tillståndet i avvaktan på övervakningsnämndens prövning.

Kriminalvårdens beslut ska omedelbart underställas övervakningsnämnden.

Övervakningsnämnden ska senast den första arbetsdagen efter den dag då Kriminalvårdens beslut meddelades pröva om beslutet ska bestå, i avvaktan på den slutliga prövningen. Fastställer inte nämnden beslutet inom den tiden, upphör det att gälla. Nämnden ska skyndsamt ta upp frågan till slutlig prövning.

Ett omedelbart (s.k. interimistiskt) beslut om upphävande kan behöva fattas t.ex. om händelsen som aktualiserat upphävande har inträffat utanför kontorstid och utslussningsåtgärden pågår eller ska påbörjas nästföljande vardag.

Av Ao framgår att det är verksamhetsstället som fattar det interimistiska beslutet om upphävande. Av lagtexten ovan framgår att beslutet omgående ska underställas övervakningsnämnden, som prövar om det interimistiska beslutet ska fastställas. Utanför kontorstid innebär detta att kontakt tas med övervakningsnämndens jour. I det fall sådan jour saknas tas kontakt med övervakningsnämnden senast nästföljande vardag.

Övervakningsnämnden prövar därefter frågan om slutligt upphävande.

Huvudregeln är att frågorna prövas av övervakningsnämnden inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den intagne är inskriven är beläget.

Verksamhetsstället ska bevaka övervakningsnämndens slutliga prövning av ärendet.

Gången när Kriminalvården beslutar om upphävande

Enligt Ao kan ansvarigt verksamhetsställe besluta om omedelbart upphävande av frigång eller av en annan utslussningsåtgärd som inte har påbörjats. Enligt Ao ska ett sådant beslut anmälas till den som har beslutat om utslussningsåtgärden för prövning av om upphävandet ska bestå. Om ett omedelbart upphävande inte behövs, prövas frågan enbart av den som ursprungligen beslutade om utslussningsåtgärden. Det kan t.ex. vara fallet om den utredning som behövs för att fatta det slutliga beslutet redan är klar.

Registrering i KVR

Beslut om omedelbart upphävande, övervakningsnämndens ställningstagande till detta beslut samt beslut att slutligt upphäva utslussningsåtgärd registreras i KVR.

7.5.3 Fortsatt verkställighet i anstalt

Av 11 kap. 10 § FäL framgår:

Om ett tillstånd till en påbörjad utslussningsåtgärd upphävs, ska den intagne omedelbart föras till anstalt för fortsatt verkställighet av straffet i anstalten.

Av 34 § FäF framgår:

Om ett tillstånd till en utslussningsåtgärd upphävs, ska myndigheten som har fattat beslutet underrätta polismyndigheten på den ort där den intagne vistas, senast har vistats eller har sin hemort. Polismyndigheten ska förpassa den intagne till den anstalt som Kriminalvården anvisar för fortsatt verkställighet.

När polismyndigheten har omhändertagit den intagne för förpassning enligt första stycket, ska myndigheten omedelbart underrätta Kriminalvården.

Det verksamhetsställe som ansvarar för genomförandet av den aktuella utslussningsåtgärden ansvarar också för att, med stöd av 34 § FäF, underrätta polismyndigheten om att tillståndet till utslussningsåtgärden har upphävts. Om en klient avviker ansvarar verksamhetsstället också för beslut om efterlysning.

Den intagne ska föras till den anstalt som han eller hon är inskriven i. Om det är lämpligare får den intagne dock i stället föras till närmaste häkte eller anstalt. Om den intagne förs till häkte eller annan anstalt än där den intagne är inskriven gäller vad som föreskrivits i 2 kap. FARK Fängelse.

Det verksamhetsställe som ansvarar för genomförandet av utslussningsåtgärden ansvarar även för att häva begäran om förpassning när verkställigheten återupptas. Verksamhetsstället ska se till att det finns rutiner för sådan bevakning och uppföljning.

7.5.4 Avbrott i verkställigheten

Frågor om avbrott i verkställigheten regleras i 12 a kap FäL.

7.5.5 Ekonomi m.m.

Den intagne ansvarar själv för de ekonomiska och praktiska konsekvenser som ett upphävande av utslussningsåtgärden medför. Bostadsutrustning som den intagne köpt med bidrag från Kriminalvården tillhör den intagne och kan inte återtas. Den intagne ansvarar själv för att ta hand om bostadsutrustning om utslussningsåtgärden upphävs.

Har den intagne skadat utrustning för elektronisk övervakning bör kontakt tas med frivårdsavdelningen vid huvudkontoret för vidare anvisningar.

Vid ett upphävande kan socialförvaltningen eller Arbetsförmedlingen behöva underrättas eller samråd behöva ske. Se handbok i sekretess om vilka överväganden om sekretess som kan behöva göras.